

Spielberg
Sprookje uit de tijd dat AI nog een kleuter was

FILM C2-3

BESTAANSMINIMUM

Kabinet bezuinigt op plan tegen armoede

Meer dan 150.000 minima krijgen niet de bijstandsuitkering waar ze recht op hebben. Het kabinet schrapt het plan hen actief te benaderen.

Christiaan Pelgrim

DEN HAAG

Het kabinet-Jetten schrapt een jarenlang voorbereid plan om mensen met recht op een bijstandsuitkering actief te benaderen. Er werd veel verwacht van dit plan om armoede te verminderen, onder meer onder werkenden. Maar het kabinet wil het geld dat eerdere kabinetten hiervoor reserveerden, uiteindelijk 30 miljoen euro per jaar, gebruiken om gaten elders op de begroting te dichten.

Deze gevoelige, nieuwe bezuiniging op de sociale zekerheid staat in de vrijdag gepubliceerde bijstelling van de begroting, de Voorjaarsnota, maar was tot nu toe nog nauwelijks opgemerkt. Gemeenten, die de bijstand en het armoedebeleid uitvoeren, reageren vol onbegrip. „Dit lijkt een makkelijke bezuiniging, maar het is een hele onverstandige”, zegt Marianne van der Sloot (CDA), wethouder Werk en Inkomen in Den Bosch en bestuurslid bij de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG).

Naar schatting een op de drie mensen die recht hebben op een bijstandsuitkering maakt daar geen gebruik van, bijvoorbeeld omdat ze niet weten dat ze er recht op hebben, het ingewikkeld vinden, bang zijn voor strenge regels, of omdat ze het lastig vinden om actie te ondernemen. Daarmee leven er meer dan 150.000 mensen onder het bestaansminimum terwijl dat niet nodig zou zijn.

Het gaat bijvoorbeeld om werkende armen, zegt Van der Sloot, met een laagbetaalde deeltijd baan

onder het bestaansminimum. „Voor ons is het heel lastig om deze groep in beeld te krijgen.” Maar als het wel lukt om iemand te vinden, blijken er vaak veel meer problemen te zijn. „Dan helpen we bijvoorbeeld om in een schuldentraject te komen, of richting de geestelijke gezondheidszorg.”

De landelijke overheid heeft wél de gegevens die nodig zijn om rechthebbenden te vinden. Maar wegens privacyregels mag deze de namen niet delen met gemeenten. De Tweede Kamer bespreekt binnenkort een wetsvoorstel dat die wettelijke belemmering wegneemt, voor de bijstand en voor andere inkomensregelingen.

Dit lijkt een makkelijke bezuiniging, maar het is een hele onverstandige

Marianne van der Sloot

wethouder en VNG-bestuurslid

Maar het budget dat nodig was voor de verwachte toename van bijstandsontvangers, wordt nu dus geschrapt. Het kabinet wil de nieuwe mogelijkheid voor gegevensdelen nu alleen gaan gebruiken om rechthebbenden van andere, specifiekere minimaregelingen te benaderen, voor mensen met een onvolledige AOW-uitkering of een kleine UWV-uitkering.

Diepe schulden

Op de lange termijn had dit plan juist geld kunnen besparen, denkt wethouder Van der Sloot. Mensen

die onder het bestaansminimum leven, zegt zij, komen vaak pas in beeld bij de gemeente „als ze al diep in de schulden zitten”.

Ook de vorige minister van Sociale Zaken, Mariëtte Paul (VVD), wees in december in de Tweede Kamer nog op de financiële voordelen van dit plan. „We verwachten dat hierdoor meer participatie plaatsvindt, minder schulden worden opgebouwd en dat dit in veel gevallen bijvoorbeeld leidt tot een betere gezondheid.”

Het plan leek dan ook politiek onomstreden. Van links tot rechts noemden politici het logisch dat alle rechthebbenden een uitkering kunnen krijgen.

Versobering

Dat het plan nu toch geschrapt wordt, is dan ook financieel gedreven. Een „versobering” noemt het kabinet het in de Voorjaarsnota. Het is een van de manieren waarop het kabinet een tegenvaller bij de arbeidsongeschiktheidsuitkering WIA wil betalen.

Maar de bijstand is het laatste sociale vangnet, zegt Van der Sloot. De komende jaren worden mogelijk veel meer mensen daar afhankelijk van, als de geplande versoberingen van de uitkeringen voor werklozen (WW) en arbeidsongeschikten (WIA) doorgaan. Van der Sloot: „Laten we dit vangnet dan alsjeblieft stevig en goed bereikbaar maken.”

Dinsdagavond reageerde minister Thierry Aartsen (Participatie, VVD) in de Tweede Kamer. Het kabinet was „genoodzaakt” dit geld elders te gebruiken, zei hij, maar zou er op een later moment alsnog geld voor kunnen uittrekken.

Verrechtsing
Uitgebluste PVV is springlevend in Brussel

IN HET NIEUWS 4-5

Opgravingen
Toernooien met ridders op de Utrechtse Neude

WETENSCHAP 29

Schaduwvloot
Nederland was jaren een veilige haven voor schepen van 'Mr H'

ECONOMIE 24-27

Advertentie

COCAÏNE KOORTS
LUISTER NU IN JE FAVORIETE PODCAST-APP

nrc DS

NIEUWSBRIEVEN
De hele dag op de hoogte
nrc.nl/nieuwsbrieven/actueel

REDACTIE
redactie@nrc.nl
nrc.nl/overons

ABONNEMENTSVRAGEN
ga voor meer informatie naar nrc.nl/service

Deze uitgave komt voort uit Algemeen Handelsblad (1828) en Nieuwe Rotterdamse Courant (1844)

PRIJS €4,70
Jaargang 56
no. 154
BELGIË € 5,70

IN HET LAND
AMSTERDAM

ANNE-MARTIJN VAN DER KAADEN

De uitvaartfotograaf hilde tranen met tuiten

D walend door het huis van Jan bleef ze hangen bij het wc-haakje. De witte verf was afgebladderd, duizenden slingerbewegingen hadden een perfect boogje uitgesleten in het hout. Ze boog voorover en zag de oudere lagen verf zitten. Haar opa en oma, herinnerde Jacqueline Dersjant zich, hadden precies zo'n haakje aan de deur.

Het was 2022, Jan was eerder dat jaar overleden. Zijn huis - een monumentaal Amsterdams pand waar hij vijftig jaar had gewoond - zou tot verdriet van zijn dochter worden verkocht. Op haar verzoek kwam Jacqueline Dersjant, die ook Jans uitvaart had gefotografeerd, het huis vastleggen. De bakelieten lichtknopjes. De verwilderde tuin. De sierplafonds, de kachel met de kolentik, de luie stoelen met bruine bloemetjesprint, het biljart, de antieke hometrainer. De twee telefoons: één volgeschreven met nummers, één met fotoknoppen van toen zijn geheugen hem in de steek liet. Het rommelkastje met de collectie binnenbanden - je wist maar nooit.

Eigenlijk is ze een fotograaf van „mensen en momenten”, vertelt Dersjant (62) in het kantoor dat ze deelt met andere creatieven. Haar werkplek zit pal onder het spoor; af en toe dendert een trein over ons heen. Al sinds haar opleiding aan de Fotoacademie werkt ze intuïtief. „Ik grijp niet in. Ik leg vast wat ik zie”, legt ze uit terwijl ze een theedoos aanreikt. Vaak zijn dat dingen die anderen niet opmerken. „Bij mij komt alles binnen. Ik denk omdat ik adhd heb.”

Ze specialiseerde zich in bruiloften - een genre waar in de professionele fotografiewereld op wordt neergekeken. „Op de academie zeiden ze: trouwfotograaf word je als al het andere is mislukt.” De reclamebureaus waarvoor ze opdrachten deed, hielden de trouwfoto's in haar portfolio. (‘Als je die erin laat, gaan we je niet meer aan klanten voorstellen.’) Maar juist de chaos van een trouwdag bleef haar aanspreken. De ongefilterde momenten: een vervuild kind, een hond die door

het beeld rende. Ze won internationale prijzen met haar werk.

Afscheidsfotografie was er min of meer toevallig bijgekomen. De timing was bijzonder: in de dagen na het overlijden van haar moeder zag Dersjant een oproep in haar netwerk: met spoed een uitvaartfotograaf gezocht. Ze aarzelde. Kon ze dit aan, midden in haar eigen rouw? Zou ze zich geen ramp-toerist voelen van andermans verdriet?

Ze ging, en hilde die dag achter haar camera tranen met tuiten. Op de terugweg voelde ze gek genoeg geen zwaarte, maar iets wat leek op geluk. Afscheid, weet Dersjant inmiddels, gaat over veel meer dan verdriet. Het gaat net zo goed over liefde, troost en samen-zijn. Soms zelfs over kracht. „Hier bijvoorbeeld”, zegt ze, terwijl ze een boekje van haar bureau pakt. Ze slaat een pagina open: een vrouw die met haar familie de datum voor haar euthanasie vastlegt. Verderop is te zien hoe ze haar afscheid voorbereidt: ze zoekt kleding uit en drinkt een glas wijn met haar geliefden. Haar echtgenoot was blij met de foto's, zegt Dersjant. „Hij ziet erin terug hoe zij de regie hield.”

Op de terugweg voelde ze gek genoeg geen zwaarte, maar iets wat leek op geluk

Na de sessie bij Jan zit 'Dag Huis' in Dersjants repertoire: een fotoreportage voor wie afscheid van een dierbare plek moet nemen. Ook spullen, zegt Dersjant, vertellen vaak een heel levensverhaal. Ze moet denken aan een bezoek aan Joke en haar dochters. „Maar mam, dit kan toch wel weg?” vroeg een van hen in de schuur die uitpilde van de vazen, schotels, potjes en mandjes. Nee, had Joke uitgeroepen, niks daarvan. „Dat zijn allemaal herinneringen!”

Anne-Martijn van der Kaaden vervangt deze week Gemma Venhuizen.

Kruidenmixen van McCormick. FOTO ANDREW KELLY/REUTERS

FUSIE

Calvé pindakaas op Amerikaanse ontbijttafel

Voedingstak Unilever gaat samen met kruidenmaker McCormick, Bestuurlijk zwaartepunt komt in de VS. Nederland behoudt een 'internationaal hoofdkantoor'.

Jorg Leijten

AMSTERDAM

Na de ijsdivisie afgelopen jaar splitst levensmiddelenconcern Unilever opnieuw een groot onderdeel af: de voedingstak. Het deel van het bedrijf waar bekende merken als Calvé, Knorr en Hellmann's (mayonaise) onder vallen, gaat samen met de Amerikaanse kruidenmixenmaker McCormick.

Het bestuurlijk zwaartepunt van de combinatie komt in de VS. Het hoofdkantoor blijft in de Verenigde Staten, in Hunt Valley (Maryland). Nederland krijgt een zogenoemd 'internationaal hoofdkantoor'. De directie van de voedingdivisie van Unilever en een onderzoekscentrum zijn nu in Rotterdam respectievelijk Wageningen gevestigd. De topman en financieel bestuurder komen van McCormick.

Formeel komt de voedingdivisie van Unilever in handen van de Amerikanen. Maar van een fusie van gelijken is geen sprake, Unilevers voedingdivisie is groter. Het Britse concern ontvangt 15,7 miljard dollar (13,7 miljard euro) en 65 procent van de aandelen in het nieuwe bedrijf. Daarvan

gaat bijna 55 procent door naar de Unilever-beleggers. 9,9 procent behoudt het concern zelf.

De gezamenlijke omzet van de twee partijen was vorig jaar 20 miljard dollar - en daarvan kwam bijna 13 miljard dollar van de Unilever-merken. McCormick is vooral bekend van smaakmakers waarmee gerechten worden gekruid. Tot zijn merken behoren Cholula en Lawry's. Het is niet bekend hoeveel mensen straks werkzaam zullen zijn bij het nieuwe McCormick.

De samenvoeging moet 600 miljoen euro op kosten besparen, onder meer door samenvoeging van marketingactiviteiten en gebruik van gezamenlijke productielocaties. Of de stap gevolgen heeft voor de werkgelegenheid is niet bekend.

Met de afsplicing van de voedingdivisie - overigens exclusief activiteiten in India - leek Unilever de banden met Nederland vrijwel volledig te verbreken. Het bedrijf begon in 1930 als een combinatie van de Nederlandse Margarine Unie en het Britse Lever Brothers (zeep).

In hun persbericht noemen de fusiepartners het „toonaangevende” onderzoekscentrum in Wageningen als reden om „een aanzienlijke aanwezigheid” in Nederland te behouden.

Het combinatiebedrijf - dat een waarde zal hebben van naar schatting 44 miljard dollar - blijft op de beurs van New York, waaraan McCormick al genoteerd is. Plan is ook in Europa een notering aan te vragen.

KLIMAATVERANDERING

PBL wijst op risico's: hittesterfte, misoogsten en 'einde Vierdaagse'

Nederland moet zich gaan aanpassen aan klimaatverandering. De vraag is hoe. Een mengeling van technische en natuurlijke oplossingen is het beste, zegt het Planbureau voor de Leefomgeving.

Arjen Schreuder

AMSTERDAM

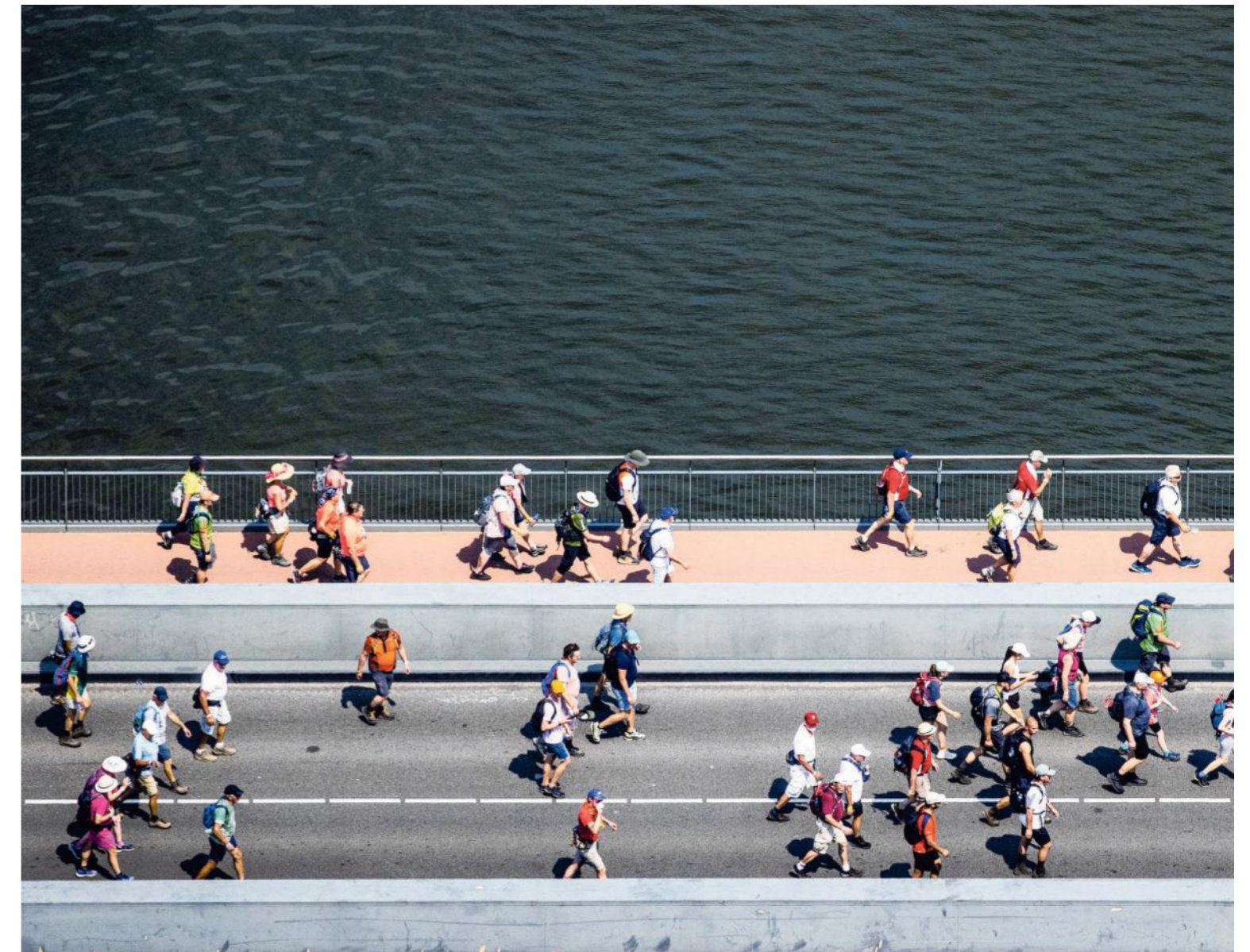
Nederland is zich onvoldoende bewust van de enorme gevolgen en risico's van klimaatverandering. De overheid moet de komende jaren kiezen voor een reeks maatregelen om te voorkomen dat extreme hitte, langdurige droogte en ook hevige regenval over ruim twintig jaar zeer ernstig uitpakken. Voorbeelden zijn „duizenden mensen” die jaarlijks vroegtijdig overlijden door extreme hitte en „naar schatting 425.000 woningen” die als gevolg van droogte tot 2050 funderingsschade oplopen, ten koste van 60 miljard euro. De maatregelen zijn bovendien nodig om te voorkomen dat deze gevolgen vooral kwetsbare bevolkingsgroepen raken.

Dat schrijven onderzoekers van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) in een rapport. De studie, getiteld *Voorbij de risico's: keuzes voor een klimaatbestendige leefomgeving*, beschrijft hoe Nederland zich kan wapenen tegen de gevolgen van klimaatverandering. Het eerste rapport verscheen twee jaar geleden en beschreef 'de stand van zaken'. Er zijn twee „richtingen” om het land aan te passen, stellen de onderzoekers.

Nederland kan zich tegen toenemende hitte beschermen door technische aanpassingen, zoals meer airco's en zonneschermen, en tegen langdurige droogte door precieze „druppelirrigatie” van landbouwgronden en het opslaan van water in watertanks. Bij deze richting, „intensiveren” genoemd, blijft de samenleving „zo veel mogelijk de activiteiten doen die ze nu doet en op de bestaande locaties”, aldus het rapport.

De tweede richting noemen de onderzoekers „transformeren”. Dat behelst een meer natuurlijke aanpassing aan veranderend weer. „Daardoor is de maatschappij beter bestand tegen verschillende, onzekere gevolgen van klimaatverandering”, aldus het rapport. Het gaat dan om bijvoorbeeld de aanleg van overstromingsvlaktes, meer water, bomen en parken in de steden en gewassen verbouwen die bestand zijn tegen verzilting van het water.

‘Transformeren van de ruimte’ De onderzoekers denken dat een „mix” van technische en meer natuurlijke richtingen verstandig zal blijken te zijn. Wel, stellen ze, is er onder Nederlanders meer draagvlak voor het „transformeren” van de ruimte. Die is „meer aanvaardbaar” dan de technische aanpak

De Vierdaagse van Nijmegen in 2022. Door de extreme hitte werd de eerste dag van die editie van het wandelevenement geschrapt.

FOTO SEM VAN DER WAL/ANP

van „intensiveren”. Maar welke richting de politiek ook kiest, het is hoe dan ook verstandig om bij investeringen in de ruimtelijke ordening voortaan altijd rekening te houden met de effecten van klimaatverandering. „Doe alles klimaatadaptief”, heet het, zodat later „extra last en kosten worden voorkomen”. Dat geldt bijvoorbeeld voor waar en hoe Nederland de komende jaren 900.000 woningen wil bouwen. Daarbij moet niet alleen worden voorkomen dat huizen kunnen overstromen en in tijden van hitte koel zijn, maar ook dat het risico op het wegvallen van drinkwater, elektriciteit en internet wordt verkleind.

In het algemeen moet Nederland voorbereid zijn op meer schade en overlast door hitte, droogte en wateroverlast. En dus moeten overheid, bedrijven, mensen en gemeenschappen „weten hoe ze moeten handelen” als dat gebeurt. Deze „maatschappelijke weerbaarheid” moet worden vergroot, aldus het Planbureau, door onder meer campagnes, rampenplannen, oefeningen en het regelen van opvang van slachtoffers.

De gemiddelde temperatuur in Nederland is sinds het begin van de metingen, in 1901, met 2,5 graad gestegen. En het wordt almaar waar-

mer, droger en natter. De gevolgen zijn gezondheidsrisico's, mislukte oogsten in de landbouw, daling van de natuurkwaliteit, stroomuitval en verlies van archeologisch en immaterieel erfgoed. Met name ouderen, kinderen en chronisch zieken worden relatief zwaar getroffen door hitte, vooral in warme steden.

Culturele evenementen als bloemencorso's worden in hun voortbestaan bedreigd

PBL. „Zonder nadere maatregelen is in 2050 twee derde van alle meergezinswoningen, zoals galerij- en portiekflats, beneden- en bovenwoningen, onvoldoende beschermd tegen hitte, waardoor er minder wooncomfort is en een grote kans op warme slapeloze nachten.”

Verder daalt zonder maatregelen de arbeidsproductiviteit en worden culturele evenementen als schaatstochten, bloemencorso's en de Vierdaagse van Nijmegen in hun voortbestaan bedreigd.

Door de droogte loopt Nederland een verhoogd risico op een lage grondwaterstand, met als ge-

volg funderingsschade, bosbranden en een tekort aan zoet water. Dat laatste is een groot probleem voor, onder meer, de landbouw. Behalve lange perioden van droogte krijgt Nederland ook te maken met „extreem zware of langdurige regenbuien”. Met dergelijke hoosbuien, waarbij in een uur 25 millimeter of meer valt, kan de wateroverlast meerdere dagen duren en kunnen overstromingen veel schade veroorzaken.

Het zijn, waarschuwt het PBL,

„de kwetsbare mensen bij wie de impact het grootst is”. Dat zijn mensen met een broze gezondheid maar óók mensen met weinig geld. Niet alleen kunnen zij airco's, zonneschermen en herstel van beschadigde funderingen lastig betalen, ook zullen ze relatief zwaar worden getroffen door de stijgende kosten van levensonderhoud. Voedsel, drinkwater en energie kunnen duurder worden, net zoals verzekeringspremies en de kosten van waterbeheer.

Advertentie

UNIVERSITY
OF TWENTE.

Voorzitter College van Bestuur

Bestuurlijk ervaren en verbindend boegbeeld met een duidelijke visie op de positionering van de Universiteit Twente als ondernemende vierde generatie universiteit. Realiseert deze visie met executie- en overtuigingskracht.

Meer informatie en solliciteren: www.chasseseearch.nl/vacatures

Een bijeenkomst van politieke leiders van partijen die zijn aangesloten bij de **radicaal-rechts Patriotten** in het Europees Parlement, in Madrid, februari 2025. Voorste rij, van links naar rechts: Matteo Salvini (Lega, Italië), Viktor Orbán (Fidesz, Hongarije), Santiago Abascal (VOX, Spanje), Marine Le Pen (RN, Frankrijk), Geert Wilders (PVV, Nederland) en Andrej Babis (ANO, Tsjechië). FOTO RICARDO RUBIO/EUROPA PRESS VIA GETTY IMAGES

EUROPEES PARLEMENT

Hoe de PVV, uitgeblust in Den Haag, wél volop meedoet in Brussel

De partij van Geert Wilders surft mee op de golf van verrechtsing in Brussel, waar radicaal-rechts steeds vaker de toon zet.

Rik Rutten

STRAATSBURG/BRUSSEL

Marieke Ehlers werkt in het donker, het is niet anders. In haar werkkamer aan de PVV in het Europees Parlement in Straatsburg valt weinig zonlicht binnen, en het TL-licht uit het plafond vindt ze „verschrikkelijk”. Een stalamp van IKEA staat in de hoek, opstandje gemidd.

Het is een namiddag in oktober en Ehlers, Europarlementariër voor de PVV, zit midden in de onderhandelingen over het Europese asielbeleid. De Europese Commissie heeft maanden eerder plannen gepresenteerd, met tot nu toe ongekende maatregelen. Migranten kunnen veel langer worden vastgehouden en ze kunnen naar detentiecentra in derde landen worden gestuurd als niemand ze wil terugnemen. Rechts partijen juichen dat toe, hulporganisaties maken zich zorgen.

Nu is het woord aan het Europees Parlement. Dat moet voordat de wetgeving een feit is besluiten of het in grote lijnen akkoord gaat, of de asielregels nog flink wil bijsturen. Een andere Nederlander in het parlement, VVD'er Malik Azmani, heeft de verantwoordelijkheid gekregen om het standpunt van

het parlement te formuleren.

„Ik weet echt niet wat Malik gaat doen”, zucht Ehlers. Ze kan hem slecht peilen, al spreekt zij hem voortdurend aan de onderhandelingsstafel. Ehlers zit daar voor de Patriotten, de partij waarbij de PVV in Brussel is aangesloten.

Azmani, vermoedt ze, zal proberen een akkoord te sluiten met de drie middenpartijen die het Europees Parlement al jaren domineren: de christendemocraten, de sociaaldemocraten en de liberalen. Radicaal-rechts zal, net als vroeger, worden buitengesloten.

Maar Ehlers denkt dat het anders kan. Afgelopen week, vijf maanden later, kreeg ze gelijk. De christendemocraten hebben Azmani's plannen aan de kant geschoven en zijn met een verbond van zeer-rechtse tot uiterst-rechtse partijen om tafel gegaan. Hun voorstel kon rekenen op een meerderheid van het Europees Parlement, dat zo verder opschuift naar rechts.

Steeds vaker zet radicaal-rechts in Brussel de toon. En de PVV surft voortaan mee op die golf van verrechtsing. In Den Haag oogt de partij uitgeblust, zonder regeringsmacht en met weglappende Kamerleden. In Europa is daar niets van te merken. Integendeel. Daar wint de PVV aan invloed, nu centrumrechts en

Ik dacht: ik kom hier voor m'n rust naartoe, maar het werk stapelt zich op

Sebastian Kruis
Europarlementariër
PVV

radicaal-rechts elkaar steeds vaker vinden rond conservatievere voorstellen: minder regels voor bedrijven, afgezwakt klimaatbeleid, strengere migratieplannen.

En dus zijn de stemmen van de zes Europarlementariërs van de PVV nodig. Ineens wil iedereen met ze praten, al wil niet iedereen in het openbaar met ze gezien worden.

„Ik dacht: ik kom hier voor m'n rust naartoe”, grijnst Sebastian Kruis, ooit Wilders' woordvoerder en sinds 2024 lid van het Europees Parlement. „Maar het werk stapelt zich op.”

Weinig te zoeken in Brussel

De agenda van Auke Zijlstra bewijst het. De nestor van de PVV-delegatie in Brussel zit met knaloranjie dat achter zijn bureau. Al bladerend dreunt hij een bloemlezing op van de afspraken die hij als Europarlementariër sinds de verkiezingen van 2024 heeft gehad, 87 in totaal. „Stichting Vluchteling. Meta. De Finse permanente vertegenwoordiging bij de EU. TU Delft. Hitachi. De Franse bankvereninging. Philip Morris. Ureenco. Gemeente Westland.”

Auke Zijlstra zat tussen 2011 en 2019 ook al voor de PVV in het Europees Parlement. Toen hij aantrad, gedoogde zijn

partij het eerste kabinet-Rutte. Maar de radicaal-rechtse partijfamilie in Brussel was vele malen kleiner. Geen middenpartij wilde met hen samenwerken.

Zelf had de PVV toen ook weinig te zoeken in Brussel. De partij wilde uit de euro en uit de Europese Unie. Geert Wilders had tijdens de eerste Europese verkiezingscampagne van de PVV, in 2009, gezegd dat de partij het Europees Parlement inging „om het van binnenuit onderuit te halen”.

Daar is nu weinig meer van te merken. De zes PVV'ers moeten er nog steeds aan wennen hoe ze door allerlei organisaties en lobbyclubs worden benaderd. Zijlstra: „Winand Quaedvlieg [de baas van werkgeversorganisatie VNO-NCW in Brussel] zie ik zowat vaker dan mijn vrienden.”

Dat de PVV en andere radicaal-rechtse partijen zo'n hoofdrol zouden gaan spelen in Europa, was geen uitgemakke zaak. Ook niet toen ze goed scoorden bij de Europese verkiezingen. Het midden heeft stand gehouden, luide toon de analyse. Radicaal-rechts was versplinterd, de christendemocraten en de sociaaldemocraten waren de grootste twee blokken gebleven.

Maar macht in het Europees Parlement heeft zijn eigen logica. Een vaste

Auke Zijlstra (PVV) als Europarlementariër bij een verkiezingsdebat in perscentrum Nieuwspoor. FOTO ROBIN VAN LONKHUIJSEN/ANP

Marieke Ehlers (PVV) in het Europees Parlement, in mei 2025. FOTO HANS LUCAS VIA AFP

Europarlementariër **Sebastian Kruis** (PVV), hier nog als gemeenteraadslid in Den Haag, 2019. FOTO BART MAAT/ANP

coalitie bestaat er niet. Vaak werken de christendemocraten op dossiers samen met de sociaaldemocraten en de liberalen, aangevuld door de groenen. Maar partijen kunnen net zo goed een eigen, alternatieve meerderheid vormen.

Vóór de verkiezingen werden de christendemocraten soms buitenspel gezet, als de sociaaldemocraten, de liberalen en de groenen een akkoord smeedden met de linkere fracties. Door de nieuwe verhoudingen is het omgekeerde het geval. De christendemocraten kunnen ook het aartsconservatieve pad op.

Glaasje port

Die verleiding bleek lastig te weerstaan. Al in de herfst van 2024 lieten de christendemocraten hun hardste bezwaren varen. Ze stemden mee met uiterst-rechts bij het bepalen van de agenda, bij een resolutie die de dubieuze verkiezing van Nicolás Maduro in Venezuela veroordeelde, en bij een bijsluiter bij de EU-begroting waarin geld voor grenshekken werd vrijgemaakt.

Het waren veelal symbolische stemmingen. De andere middenpartijen dachten dat de christendemocraten – verenigd in de Europese Volkspartij, de EVP – het in de eerste plaats deden om hen onder druk te zetten, door te laten zien dat ze een alternatief hadden.

Toch had Auke Zijlstra die grenshekken-stemming gevierd. Met een vreugdedansje en een glaasje port, vertelde hij na afloop: „Ik kon de whisky niet vinden.” Symbolisch of niet, zei Zijlstra: „De realistische constatering is dat er een rechtse meerderheid is.”

„We mogen meedoen van de EVP, maar alleen als we volgen in hun schaduw”, zegt een geërgerde Ehlers in februari 2026, op haar werkkamer in Brussel. Over een blauwe bank ligt een rood-wit-blauwe plaid gedrapeerd. Naast een foto van haar PhD-uitreiking in Zuid-Afrika staat een foto van Donald Trump na de aanslag tijdens zijn verkiezingscampagne, de vuist in de lucht geheven. Aan de kapstok hangen petjes met 'Make Europe Safe Again' („gekregen van de ECR”).

Op de rechterflank loopt de irritatie op. De PVV'ers, en de andere radicaal-rechtse Europarlementariërs, hebben de weezin van de christendemocratische EVP tegen de samenwerking onderschat. De EVP flirt wel met radicaal-rechts, maar wil niets officieel maken.

„Als de EVP ons nodig heeft, komen ze even buurten. Zo niet, dan kunnen we een schop onder de edele delen krijgen”, zegt Auke Zijlstra in januari van dit jaar.

„We kunnen niet dingen blijven bespreken in de donkere wandelgangen van Straatsburg en Brussel, die zij vervolgens als een EVP-plan presenteren”, vindt Ehlers. Want onderlinge gesprekken zijn er wél, benadrukt ze. Ook over het gevoelige onderwerp asiel en terugkeer.

Ehlers werkt op dat moment al een tijdje aan eigen voorstellen om het terugkeerbeleid voor asielzoekers aan te

schermen. Ze hoopt dat Azmani bereid is die suggestie over te nemen, maar houdt ook al rekening met een Plan B: een akkoordje met de EVP, om Azmani rechts in te halen.

De VVD'er had voorgesteld dat detentiecentra in derde landen – zogenaamde terugkeerhubs – een laatste redmiddel zijn in het beleid, niet meer dan dat. Mensen kunnen niet langdurig worden vastgehouden. Kinderen mogen er niet heen worden gestuurd. Ehlers wil veel minder van zulke voorwaarden stellen. Ze wil ook dat een uitzettingsproces geen verdragings oploopt als een asielzoeker in beroep gaat.

Opmerkelijker dan de verschillen met de ideeën van Azmani is het feit dat haar voorstellen niet zo ontzettend veel afwijken van de plannen van de Europese Commissie, de plannen waarmee ook de 27 EU-landen in grote lijnen hebben ingestemd.

Dat valt vaker op: politici die in hun thuisland bij middenpartijen horen en met middenpartijen regeren, dringen in Brussel aan op rechtser beleid. Maar dat beleid kan in het Europees Parlement vaak alleen met behulp van radicaal-rechts worden aangenomen, ook al willen diezelfde politici uit het midden van zo'n alliantie in eigen huis niets weten.

Wat in Brussel gebeurt, valt niet zo op, zeker zolang de EVP openlijk alles ontkent. Het grootste bezwaar van de christendemocraten is dat ze twijfelen of een fractie als de Patriotten de stemmen zal leveren die ze beloven. Strenge fractiediscipline is er uit den boze.

„Dat wantrouwen ebt langzaam weg. Begin dit jaar lukte het de rechtse partijen om samen een meerderheid te vormen bij twee andere, kleinere stemmingen over migratiebeleid. „Daar”, zegt Ehlers, „zagen we dat we echt op elkaar konden vertrouwen.”

De PVV is amper milder geworden

Dit alles heeft haar partij niet fundamenteel veranderd. De PVV pleit niet meer voor een vertrek uit de euro of de EU. De partij die het Europees Parlement „van binnenuit onderuit ging halen” wil Europa nu „van binnenuit veranderen”. Dat is al een concessie, zegt Ehlers. „Het liefst willen we géén Europees migratiebeleid, gewoon nationaal beleid.”

Maar milder? Dat zijn de PVV'ers in het parlement niet geworden. Zo grijpt Sebastian Kruis een genderdebat aan voor een tirade tegen „de import van barbaren die we hier naartoe halen” onder „een boerka van politieke correctheid”. Zijn critici zet hij weg als „hysterische vrouwenjagers”.

In een ander debat klaagt Kruis dat hij „moet mansplainen aan een stel prinsesjes [dat we] massaal vrouwenhaat hebben geïmporteerd (...) want wie voor vrouwen is, is tegen de islam”.

Het is een bewuste keuze. Op „typische PVV-onderwerpen” kiest hij voor een harde lijn, vertelt Kruis later. Als hij debatteert over handelsbeleid of in gesprek gaat met bedrijven, houdt hij zich in. „Dan moet je niet schreeuwend aan

Als de EVP ons nodig heeft, komen ze even buurten. Zo niet, dan kunnen we een schop onder de edele delen krijgen

Auke Zijlstra
Europarlementariër
PVV

komen lopen. Als je handel doet, zit je hier voor de BV Nederland.”

Het doel van deze strategie spreekt voor zich: invloed verwerven, stapje voor stapje.

Migratie leent zich daar goed voor. Het is een onderwerp waarop de PVV zich kan profileren én waarin de politieke consensus snel opschuift. In het publieke debat is het „raam van Overton” of *Overton window*, zoals wetenschappers de grenzen aanduiden van wat als toelaatbaar wordt gezien, hard opgeschoven.

Ehlers weet het: „Het *Overton window* komt onze kant op.”

Als Azmani begin maart vastloopt met zijn asiel- en terugkeerplannen, ziet ze haar kans.

Nog voor ze het definitieve voorstel heeft gezien, blijkt dat Azmani geen stabiele meerderheid heeft geregeld. De christendemocratische onderhandelaar van de EVP komt nog dezelfde dag met een tegenvoorstel. Daar zitten al suggesties in die Ehlers eerder heeft gedaan.

Die avond, om 10 uur, komen onderhandelaars van de vier rechtse blokken bijeen in het parlementsgebouw. Daar stellen ze samen een definitief voorstel op. Ze onderhandelen tot middernacht.

Later zal de EVP-top ontkennen dat van enige vorm van samenwerking sprake was. Ten onrechte: meerdere

aanwezigen bevestigen het uitvoerige overleg tussen de vier partijen, aan NRC.

Het rechtse voorstel haalt een aantal dagen later vrij eenvoudig een meerderheid bij de eerste stemming in de parlementaire commissie. Eind maart stemt ook een meerderheid van het voltallige parlement in met het rechtse pakket. Daarmee gaat het parlement nu onderhandelen met de Commissie en de EU-landen.

Wie niet instemde met het voorstel? Malik Azmani. Hij onthoudt zich bij de stemming, al laat hij zich daarna wel interviewen door het AD als „architect van de regeling”.

Ehlers is uiterst tevreden met de uitkomst. En haar enthousiasme over de toekomst van de radicaal-rechtse flank was al gesterkt.

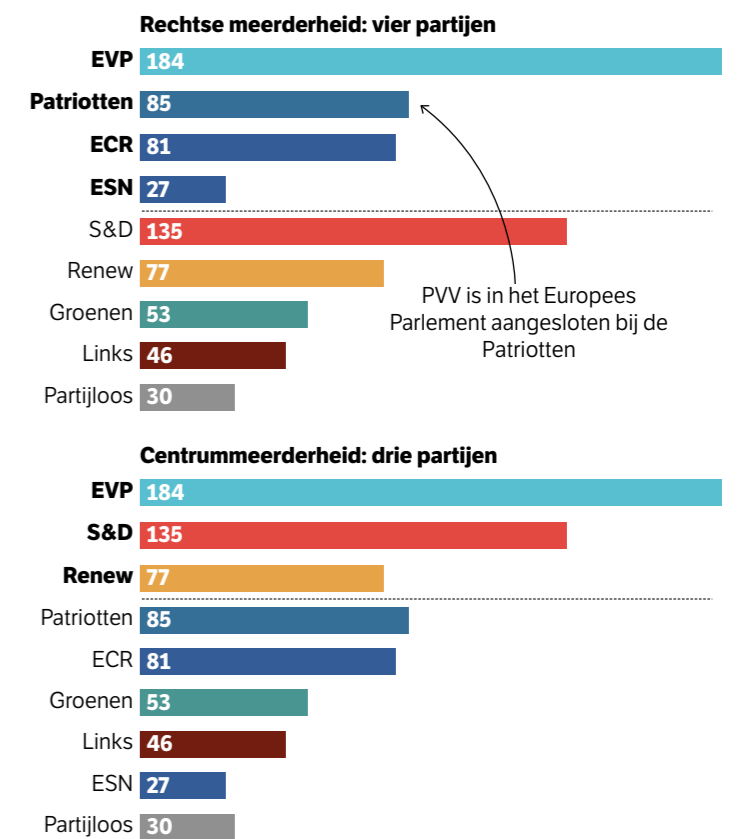
Eerder in de week was ze in Boedapest op CPAC, het Amerikaans-Hongaarse politieke feestje van de aartsconservatieve en radicaal-rechtse beweging. „Dat is zó groot, als je kijkt waar we tien jaar geleden stonden. We zijn het nog altijd niet gewend dat mensen het met ons eens zijn.”

Ze had in Boedapest met gelijkgestemde gespreken en interesse en stemd geproefd. Ze had, zegt ze, ook daar gemerkt: samenwerken is cruciaal. „Binnen de Europese Unie krijg je het niet alleen voor elkaar.”

Meerderheden in Europees Parlement

De conservatieve en radicaal-rechtse partijen kunnen meerderheid vormen in Europees Parlement

Aantal zetels in het Europees Parlement, per partij. Situatie 25 maart 2026. Dikgedrukt = partijen die samen een meerderheid kunnen vormen

Mark Lieveisse Adriaanse

GORINCHEM

De vijftiengtin raadsleden van de Gorinchemse gemeenteraad hebben er een week over kunnen nadenken. Ze hebben er twee academici, gespecialiseerd in staatsrecht en verkiezingen, over ondervraagd. Ze hebben advies ingewonnen bij de Kiesraad. Ze hebben wakker gelegen, erover gesproken met partijgenoten, getwijfeld, gehoopt op één ingeving die alles duidelijk zou maken.

Maar als ze maandagavond de vraag moeten beantwoorden of de verkiezingen voor de gemeenteraad opnieuw gehouden moeten worden, zijn er maar weinigen overtuigd wat ze moeten doen. Raadsleden spreken over „een duivels dilemma”, ze staan er „met een zwaar gemoed”. We varen, zegt CDA-fractievoorzitter Joost van der Geest, „in de mist”. „Waar doe je goed aan?”, vraagt Paulien de Groot (PvdA-Groen-Links). „Het eerlijke antwoord is dat we dat op dit moment niet weten.”

In de uren daarna debatteren ze uitgebreid, wordt er in vergaderzaaltjes onderhandeld, geruzied en getwist, veranderen partijen publiekelijk van standpunt, worden er voorstellen gedaan die later toch weer worden ingetrokken en dan, iets voor half één 's nachts, schrijft de gemeenteraad politieke geschiedenis: Gorinchem gaat binnen dertig dagen een nieuwe raad kiezen.

Het is enkele keren eerder voorgekomen dat gemeenteraden opnieuw gekozen moesten worden. Maar nooit eerder was dat om de kwestie die Gorinchem sinds een week domineert: is er gefraudeerd bij de gemeenteraadsverkiezingen half maart? Vorige week kondigde de gemeente aan dat het Openbaar Ministerie (OM) en de politie onderzoek doen naar mogelijke stembusfraude.

Burgemeester Reinie Melissant deed aangifte omdat mensen mogelijk onder druk gezet zijn om hun volmacht af te geven. Ze had, vertelde ze vorige week tijdens een bijeenkomst, „signalen” gekregen dat mensen aan de deur en telefonisch onder druk gezet waren. Het ronselen van volmachten is verboden.

De zaak begon met een paar handgeschreven zinnestjes in het proces-verbaal van één stembureau. Daar was, schreef de voorzitter, opgevallen dat veel volmachten op dezelfde manier werden ingediend: met een paperclipje erop. Ook was een zittend raadslid, onduidelijk is wie, meerdere keren het stembureau binnengekomen met mensen die óók volmachten bij zich hadden. Na de aankondiging van de burgemeester kwamen uit nog zeker twee stembureaus signalen dat er opmerkelijk veel volmachten waren binnengebracht.

Maar bewijzen voor fraude zijn dat niet. Raadsleden wéten simpelweg niet of er iets strafbaars is gebeurd en of daarmee de uitslag van de verkiezingen oneerlijk is. En ze gaan er voorlopig ook niet achter komen: het OM heeft nog niets losgelaten over het onderzoek, ook niet hoe lang het duurt. Bovendien is de oude raad wettelijk verplicht om maandag een besluit te nemen; accepteren ze de uitslag of komt er een herstemming?

'Schaduw van twijfel'

Die onduidelijkheid maakt de keuze voor raadsleden vrijwel onmogelijk, benadrukken ze, terwijl buiten de zaal inwoners zes rijen dik naar een stream van de vergadering kijken die ook thuis duizenden kijkers trekt. Maar ze verbinden daar tegengestelde conclusies aan. Er zijn raadsleden, zoals PvdA'er

Burgemeester Reinie Melissant van Gorinchem tijdens een raadsvergadering op het stadhuis maandagavond.

De fractievoorzitter van Stadsbelang Gorinchem, Johan Klein, tijdens dezelfde vergadering maandagavond. FOTO'S FRANK DE ROO/ANP

REPORTAGE GORINCHEM

Na keuze 'tussen twee kwaden' gaat Gorinchem opnieuw stemmen

Gorinchem gaat opnieuw naar de stembus. Een verdeelde raad sprak van een „duivels dilemma”, omdat nog niet bekend is of er echt gefraudeerd is bij de gemeenteraadsverkiezingen.

De Groot, die zeggen: omdat we het niet weten, moeten we de uitslag accepteren.

Maar ze zijn er ook, zoals SP'er Ariën van Houwelingen, die juist zeggen dat omdat onduidelijk is of er fraude gepleegd is, er nu een eerlijke herstemming georganiseerd moet worden. De grootste winnaar (van vier naar zeven zetels), Democraten Gorinchem, wil dan nog helemaal geen herstemming. „Als we doorgaan, blijft de schaduw van twijfel bestaan”, zegt Maarten de Pagter (ChristenUnie-SGP). „We moeten feitelijk kiezen tussen twee kwaden: accepteren we een uitslag waar twijfel over bestaat, of nemen we de twijfel weg met het zwaarste middel dat we hebben.” Hij kiest voor dat laatste, terwijl anderen het gewicht van dat middel juist reden vinden om het niet te doen.

Het OM heeft nog niets losgelaten over het onderzoek naar de gang van zaken, ook niet hoe lang het duurt

Sommigen hoopten op hulp van buiten. Johan Klein van Stadsbelang, in de oude raad met vijf zetels de grootste partij, vindt het „jammer” dat bijvoorbeeld de Kiesraad hier geen finaal oordeel over gaf. „Laat dit historische besluit maar over aan de hobbyisten van Gorinchem”, zegt hij smalend. Er lijkt dan, afgaande op de zetelverdeling en de woorden van de fractievoorzitters, een meerderheid voor gehele herstemming te zijn.

Maar sommigen blijken toch nog veertig minuten schorsing nodig te hebben om tot een besluit te komen. De fracties duiken zaaltjes in er wordt geargumenteed en soms gehuild, en dan zijn er nog twintig minuten extra nodig. Buiten de raadszaal smoezelen raadsleden met elkaar, er wordt geroddel over politieke deals, er heerst een uitgelaten, gespannen sfeer.

Ineens bewegen de fractievoorzitters zich samen naar een zaaltje, terwijl ze al op de trap staan roepen ze andere raadsleden mee. Dan splitsen ze: het grootste deel van de oppositie naar het ene zaaltje, het grootste deel van de coalitie toch de trap af naar een andere - met coalitieraadslid Everdien Hamann van Gorcum Actief bij de oppositie. Discussies lopen, is van buiten te zien, hoog op.

Geen steun voor compromis

Door het compromis dat daar uitkomt slaat de toon ineens om van twijfel naar stelligheid en van kalmte naar verbetenheid. Hamann kondigt een voorstel aan om in vier stembureaus opnieuw te stemmen, omdat daar vijftien procent of meer van de stemmen met volmachten werd uitgebracht. Waarom vijftien? „Nattevingerwerk”, zegt een SP'er, „onverklaarbaar”, aldus de leider van Stadsbelang. „Het is boven het landelijk gemiddelde van, heb ik me laten vertellen, dertien procent”, zegt Hamann. Democraten Gorinchem, bij de verkiezingen de grootste geworden en aan het begin van de vergadering uitgesproken tegen herstemming, steunt de deal ook. „Het is de minst slechte uitkomst”, aldus partijleider Schefferlie.

Maar na nóg een lange schorsing en nóg eens wat vergaderingen in zaaltjes trekt Hamann haar voorstel in - er is geen meerderheid voor. „Mijn oprechte poging om bruggen te slaan is niet gelukt.” De kleinste mogelijke meerderheid van dertien zetels stemt vóór volledige herstemming, de gehele coalitie min één raadslid van lokale partij Stadsbelang die om „principiële redenen” tegen is. Geen raadslid kijkt blij, een oud-raadslid dat opgetogen klapt wordt gefrustreerd toegekeken.

De raad, zegt burgemeester Melissant voordat ze de vergadering sluit, moet het vertrouwen herstellen. „Daar gaan we samen aan werken. Dat begint nu.”

VIJF VRAGEN OVER HERSTEMMING

'We doen alles opnieuw. Behalve wéér een verkiezingskrant'

Binnen dertig dagen moeten de inwoners van Gorinchem opnieuw stemmen. Hoe bijzonder is een herstemming?

Joep de Groot en Lize Geurts

AMSTERDAM

Met dertien tegen twaalf stemmen besloot de gemeenteraad van Gorinchem maandagavond de gemeenteraadsverkiezingen helemaal over te doen. Bij de verkiezingen van 18 maart was mogelijk gefraudeerd. Burgemeester Reinie Melissant deed aangifte omdat mensen onder druk zouden zijn gezet om hun volmacht af te geven, onder meer aan de deur en telefonisch. Vorige week kondigde de gemeente aan dat het Openbaar Ministerie en de politie de mogelijke stembusfraude onderzoeken.

1 | Wat nu?

Het is vooral wachten op de nieuwe verkiezingsdatum, zegt gemeentewoordvoerder Diana Verkes. Die moet vallen binnen dertig dagen na het besluit van de gemeenteraad om nieuwe verkiezingen te organiseren. „We hopen uitsluit te krijgen, maar daar lijkt het vooralsnog niet op”, zegt Verkes. Voor de herstemming worden dezelfde kandidatenlijsten gebruikt als op 18 maart.

Het Gemeenteteam Verkiezingen

is nog niet opgeheven, omdat de verkiezingen van 18 maart nog niet waren afgewikkeld: dat team gaat alles opnieuw optuigen en regelen - van stembureaus en de communicatie tot aan het op peil houden van de opkomst. Alle 31.007 kiesgerechtigden moeten opnieuw worden uitgenodigd. „Eigenlijk gaan we alles wat we voor 18 maart hebben gedaan wéér doen”, zegt Verkes. „Bijna alles, dan. We maken niet weer een verkiezingskrant.”

2 | Hoe bijzonder is een herstemming?

Zeer. Voor Tweede Kamerverkiezingen zelfs ongekend, zo meldt de Kiesraad. Een woordvoerder weet wel twee lokale gevallen (pre-Gorinchem) te noemen: in 1982 in Vlieland en in 1990 in Wierland (gedeeltelijke herstemming). In beide gevallen betroffen het vormfouten.

Een totale herstemming vanwege fraudevermoedens lijkt dus een unicum. En het is belangrijk dat het draait om vermoedens. „De vraag voor ons was niet of sprake was van fraude”, vertelt John Bijl, directeur van het Periklesinstituut dat gemeenten adviseert. „Die vraag ligt bij het OM. De vraag was of de verkiezingsuitslag kan wor-

den vertrouwd.” De gemeenteraad oordeelde met een nipte meerderheid van niet.

3 | Hoeveel kost een herstemming en wie betaalt hiervoor?

Over de kosten is nog weinig duidelijk, maar de verkiezingen van 18 maart kostten Gorinchem een ton, zegt Verkes.

Die kosten werden gedeeld door het Rijk en de gemeente, zoals gebruikelijk, maar of dat nu wéér gaat gebeuren, weet Gorinchem nog niet. „We hebben het wel gevraagd aan het ministerie”, aldus Verkes.

Afgelopen januari schreef de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) nog dat „de werkelijke kosten voor de verkiezingen veel hoger zijn dan de vergoeding die door het Rijk in het gemeentefonds wordt gestort”. Gemeenten krijgen in totaal zo'n 40 miljoen vergoed, terwijl de totale kosten ongeveer 110 miljoen euro bedragen.

4 | Wat zegt dit alles over stemmen met volmachten?

In Nederland wordt veel met volmachten gestemd. Een zwakke plek, zegt Bijl: de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Eu-

ropa waarschuwde al vaker voor fraudegevoeligheid. Sowieso is niet te controleren of de gemachtigde stemt zoals de verstrekker van de volmacht wenst. En of elke volmacht vrijwillig is afgegeven, is ook moeilijk te controleren. Het probleem is wat Bijl betreft niet de mogelijkheid tot volmachtstemmen, maar de Nederlandse greghoud: het percentage volmachtstemmen ligt bijvoorbeeld consequent hoger dan in België. Te veel Nederlanders noemt Bijl dan ook „lakse kiezers”: ze hebben geen zin om te stemmen en staan hun pas te makkelijk af.

Hij duidt dat in een bredere beeld van de lokale democratie, die met te weinig geld wordt ondersteund en daardoor te onzichtbaar blijft. „In Rotterdam gaan zes op de tien kiezers niet eens stemmen bij gemeenteraadsverkiezingen. Als je mensen vraagt waar de gemeente over gaat en waar de gemeenteraad besluiten over neemt, dan kijken ze je glazig aan. En minder dan 3 procent van de Nederlandse bevolking is lid van een politieke vereniging. Dan vind ik een hoog percentage volmachtstemmen best in die context passen.”

In 2022 stunden de VNG en de Nederlandse Vereniging voor Burgerszaken overigens een voorstel

om het maximumaantal volmachten per persoon terug te brengen van twee tot één. Ook de Kiesraad onderschrijft dat advies. Zo „zal het ronselen van volmachten verder worden bemoeilijkt”.

5 | Hoe voorkomt de gemeente fraude bij de herverkiezingen?

„Dat moeten we nog bespreken”, zegt Verkes. „Maar natuurlijk zijn we daar naar aan het kijken.” Voor de verkiezingen van 18 maart had de gemeente al extra maatregelen getroffen tegen ronselen, vertelt ze. Zo kregen gemeenteraadsleden hand-outs over „dat ronselen strafbaar is” en alle Gorinchemse stemmers kregen bij hun stempas een flyer over ronselpraktijken. „En de burgemeester heeft een oproep gedaan om vooral zelf te gaan stemmen”, zegt Verkes.

Als de herverkiezingen vallen tussen 25 april en 3 mei, heeft de regio Midden-Nederland voorjaarsvakantie. Mogelijkerwijs willen dan meer inwoners via machtingen stemmen. Of deze keer minder wordt getwijfeld over de uitslag, weten we simpelweg niet, zegt Bijl. Wat misschien helpt, is dat heel Nederland de stemming dit keer met een vergrootglas gaat volgen, verwacht hij.

WITWASSEN

OM onderzoekt witwassen bij Rabobank

Opsporingsambtenaren blijken afgelopen december een grote hoeveelheid documenten bij de Rabobank te hebben opgeëist.

Stefan Vermeulen

AMSTERDAM

Het strafrechtelijk onderzoek naar mogelijke witwasovertreedingen door Rabobank leek vorig jaar zo goed als afgerond, maar blijkt heropend en flink uitgebreid. Het Openbaar Ministerie (OM) doet nu onderzoek naar jarenlange nalatige witwascontroles bij 29 klanten van de bank. Volgens justitie heeft Rabobank de controles nog altijd niet op orde.

Dat blijkt uit een uitspraak van de rechtbank Amsterdam die maandag gepubliceerd is, en waarover *Het Financieele Dagblad* als eerste berichtte. Uit de gerechtelijke uitspraak blijkt dat de verhoudingen tussen justitie en de bank eind vorig jaar ernstig verstoord zijn geraakt. Het OM maakte in april vorig jaar bekend Rabobank te zullen dagvaarden omdat de bank jarenlang „tekort [schoot] in het doen van klantonderzoek en het melden van ongebruikelijke transacties”.

Eerder troffen de banken ABN Amro en ING al schikkingen van honderden miljoenen euro's vanwege overtreedingen van de anti-witwaswetgeving. Omdat Rabobank de kwestie niet wilde schikken, zou de zaak voor de rechter komen, schreef justitie in april 2025 in een persbericht. Volgens het OM had Rabobank zich in de periode van oktober 2016 tot eind 2021 schuldig gemaakt aan overtreedingen van de Wet ter voorkoming van witwassen en financiering van terrorisme (Wwft). Het strafrechtelijk onderzoek hiernaar bevond zich „in de afrondende fase”.

Maar afgelopen november

vroeg justitie bij Rabobank toch een aanzienlijke hoeveelheid nieuwe informatie op, blijkt uit het maandag gepubliceerde vonnis. Niet alleen wilde het OM het volledige dossier van 29 bij naam genoemde klanten ontvangen, ook wilden de opsporingsambtenaren „alle algemene vastleggingen” bij de bank in beslag nemen van oktober 2016 tot en met 13 februari 2023, waaronder managementinformatie, notulen, rapporten en vergaderstukken.

Inval bij hoofdkantoor

Rabobank „talmde” met het geven van die informatie, schrijft de rechtbank. Nadat gesprekken tussen het OM, fiscale opsporingsdienst FIOD en advocaten van de bank een maand lang op niets waren uitgelopen, besloot justitie de stukken op 9 december bij Rabobank te vorderen. 's Ochtends om 8.30 uur meldden zich enkele rechercheurs en officieren van justitie onaangekondigd bij de balie van het hoofdkantoor van Rabobank in Utrecht.

Nadat de beveiligers iemand uit de Rabo-directie hadden geroepen die medewerking beloofde te verlenen, „kwamen vanuit het pal naast [Rabobank] gelegen FIOD-kantoor stapsgewijs opsporingsambtenaren over”, zo staat in het vonnis. In drie dagen tijd verzamelden de opsporingsambtenaren alle stukken waar ze naar zochten.

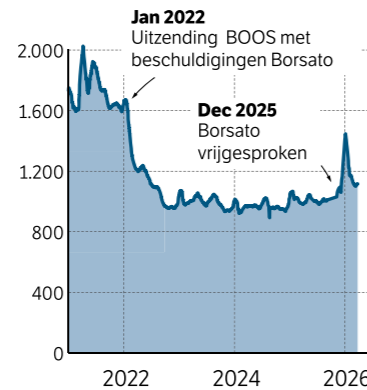
Volgens Rabobank was de inval onrechtmatig. Justitie heeft volgens de bank geen enkele aanwijzing dat Rabobank ook na 2021 nog witwasregels heeft overtreden. De bank sprak van een „onnodige uitbreiding van het onderzoek” en eiste bij de rechter alle in beslag genomen materialen terug. De rechters gaan hier in hun uitspraak niet in mee: mede omdat Rabobank traag was met het aanleveren van de gevraagde informatie, waren de vordering tot uitlevering en de inbeslagname door justitie in december niet onrechtmatig.

Het hoofdkantoor van Rabobank in Utrecht. FOTO PEPIJN KOUWENBERG

De luistercijfers van Marco Borsato vertonen een stijgende lijn

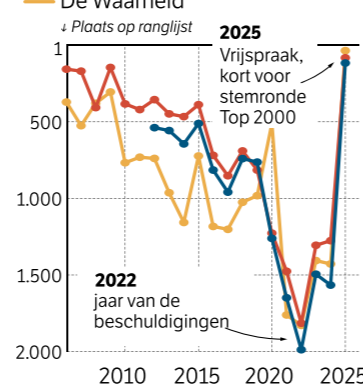
Aantal luisteraars Borsato kelderde in 2022, maar gaat sinds vrijspraak weer omhoog
Aantal unieke luisteraars van Marco Borsato op Spotify (x 1.000), per dag

NRC 0104326 / YD / Bron: DELA, Spotify via Chartmetric, NPO Radio 2 Top 2000

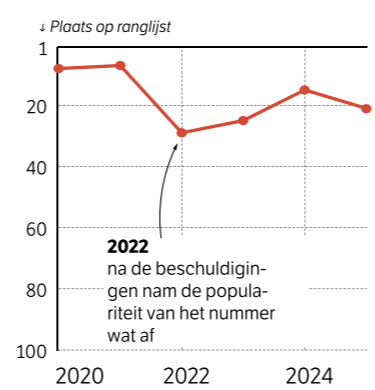
Borsato schiet omhoog in laatste editie Top 2000

Positie in de Top 2000, selectie van drie nummers Marco Borsato

Marco Borsato iets minder vaak gedraaid op uitvaarten, maar blijft populair

Positie van Borsato's 'Afscheid nemen bestaat niet' in de top 100 van populairste nummers tijdens uitvaarten

ZANGER

Muziek van Marco Borsato zit weer in de lift sinds zijn vrijspraak van ontucht

Marco Borsato's luistercijfers stijgen sinds zijn vrijspraak. En: een van zijn nummers zal te horen zijn in tv-spektakel 'The Passion'.

Thijs Schrik en Yordi Dam

AMSTERDAM

„Als het moet zet ik een stapje opzij / Als het beter, als dat beter is.” In het nummer 'Hoe Het Danst' zingt Marco Borsato samen met Davina Michelle over een relatie waarvan beide partijen weten dat die ten einde loopt. Sinds de stormachtige periode rondom Borsato die een paar jaar later begon, kun je er allerlei interpretaties aan geven: een stapje terug doen, even verdwijnen uit het publieke leven? De makers van *The Passion* hoorden er mogelijk ook allerlei dingen in toen ze het nummer toevoegden aan de zestiende editie van het tv-spektakel. Na een bericht van kijkcijferanalist en mediawatcher Tina Nijkamp bevestigde omroep KRO-NCRV dat 'Hoe Het Danst' er te horen zal zijn.

In 2022 werd de zanger beschuldigd van onzedelijke handelingen bij een destijds vijftienjarig meisje, de dochter van de voorzitter van Borsato's fanclub. In december 2025 werd hij door de rechtbank vrijgesproken. In februari van dit jaar trok Borsato een tegenaangifte in tegen de vrouw die hem van ontucht beschuldigde en haar moeder. De rechtszaak had niet te maken met aantijgingen tegen Borsato in een aflevering van het programma *BOOS*, over misstanden rondom de tv-talentenjacht *The Voice*. Die zaak werd eerder al geseponeerd bij gebrek aan bewijs.

Dat zijn nummer nu weer te horen zal zijn in *The Passion*, betekent

het einde van een Borsato-stop: zijn muziek was in 2021 voor het laatst onderdeel van het programma waarin het paasverhaal wordt verteld aan de hand van popnummers. Het past verder ook in een trend: zijn muziek is sinds de vrijspraak weer populairder dan de jaren ervoor.

De zaak-Borsato werd een media-evenement waarin allerlei pijnlijke privédetails ter sprake kwamen. Voor een flinke groep mensen leek de uitspraak echter het moment om twijfels over het luisteren naar zijn muziek te laten vallen. Na een dip in de afgelopen jaren is er sinds december een duidelijk heropleving te zien van zijn luistercijfers op Spotify, de grootste streamingdienst voor muziek. Op het dieptepunt, in augustus 2021, had Borsato nog steeds 893.000 maandelijkse luisteraars op Spotify. Na de vrijspraak steeg dat naar ruim 1,4 miljoen, iets onder het gemiddelde van de periode voor zijn 'canceling'.

Ook uit andere voorbeelden blijkt dat controversen niet het einde hoeft te zijn van een carrière

Een nog veel stevigere lijn omhoog zien we in de cijfers van de Top 2000, de jaarlijkse lijst van NPO Radio 2 waarin mensen op hun favoriete nummers kunnen stemmen. Tijdens de meest recente editie in december 2025 beleefde Borsato daar een grote opleving: van de tien grootste stijgers waren er zeven nummers van hem. De hoogste notering was voor 'De Waarheid', op plek 35. De stemming voor de lijst van 2025 begon vlak na de vrijspraak.

Uit onderzoek van het bedrijf SoundAware blijkt tevens dat de

zanger sinds de uitspraak van de rechter veel meer gedraaid wordt op de radio: tussen 4 december 2025 en 4 maart 2026 werd zijn muziek 1.678 keer gedraaid. Het jaar daarvoor was dat 641 keer.

Ondertussen bleef de populariteit van de muziek van Borsato bij uitvaarten ('Afscheid nemen bestaat niet' uit 2003 is een *evergreen*) redelijk consistent, op een dip in beschuldigingsjaar 2022 na.

Lil Kleine

Dat controverserondom een artiest niet het einde hoeft te zijn van een carrière, blijkt uit allerlei andere voorbeelden. Neem rapper Lil Kleine. Hij kwam in 2022 onder vuur te liggen vanwege de mishandeling van zijn ex-vriendin, iets waar hij uiteindelijk een taakstraf voor kreeg. Het hinderde zijn carrière op de lange termijn niet: in 2025 stond hij op de tweede plek in de lijst met meest gestreamde artiesten in Nederland. Onlangs bracht hij zijn nieuwe album *F*ck Kleine* uit. Die plaat werd onder meer door Spotify gretig gepromoot. Alleen al op die streamingdienst heeft de rapper 3 miljoen maandelijkse luisteraars.

Bij *The Passion* zullen nummers als 'Lijntje' en 'Lekker Voor Je' niet snel een plek krijgen. In een persbericht wijst KRO-NCRV op het thema 'Kom dichterbij'. „Het verhaal gaat over mensen die elkaar verliezen en opnieuw vinden”, schrijft de omroep. „Over omstandigheden waarin nabijheid ontstaat, maar ook afstand en wat er gebeurt als je omziet naar elkaar of juist wegstijgt.”

Het Drentse dorp Dwingeloo vormt donderdag het decor van het evenement. Musicalster Milan Waardenburg speelt Jezus, zangeres Roxanne Hazes is Maria. Wie 'Hoe Het Danst' ten gehore zal brengen, is nog niet bekend.

EUROPESE INFLATIE

Hoge energieprijzen duwen de inflatie in Europa omhoog

De hogere prijzen van gas en olie zorgen voor rap oplopende inflatie in Europa. Tot nu toe blijft die beperkt tot energie en brandstof, maar schijn bedriegt: de klap komt nog.

Egbert Kalse

AMSTERDAM

Het kon natuurlijk niet uitblijven. Ruim een maand nadat Israël en de VS Iran aanvielen en de oorlog in het Midden-Oosten het transport van olie en gas via de Straat van Hormuz lamlegde, kruipen de effecten van de energiecrisis de Europese inflatiemandjes in. Het Centraal Bureau voor de Statistiek maakte dinsdagochtend bekend dat het gedaan is met de dalende trend van de Nederlandse inflatie. In plaats daarvan steeg de geldontwaarding ten opzichte van de maand ervoor. Waar in februari de inflatie nog 2,4 procent bedroeg ten opzichte van een jaar eerder, was dat in maart ineens 2,7 procent.

In de eurozone waren de cijfers nog manifester, zo rapporteerde statistiebureau Eurostat. De inflatie bedroeg in februari nog 1,9 procent op jaarbasis, maar als de eerste snelle raming over maart het bij het juiste eind heeft, bedraagt de inflatie nu in één klap 2,5 procent op jaarbasis. Duitsland sprong van 2 naar 2,8 procent op jaarbasis, Ierland van 2,5 naar 3,6 procent en koploper is nog steeds Kroatië, met 4,7 procent inflatie (was 3,9 procent).

Daarmee schiet de Europese inflatie direct in de gevaarzone: de Europese Centrale Bank heeft als doel de geldontwaarding op ongeveer 2 procent te houden. De ECB zal naar alle waarschijnlijkheid eind april, tijdens haar reguliere rentevergadering, niet anders kunnen dan de rente verhogen, om zo de inflatie te drukken. Dat wordt pijnlijk, omdat mede als gevolg van de energiecrisis ook de groei afremt en een hogere rente geld lenen duurder maakt - en de groei dus nog verder vertraagt. De markten houden rekening met drie renteverhogingen van elk een kwart procentpunt in 2026. Die verhogingen worden al 'ingepriced' in de oplopende rentes op staats- en bedrijfsobligaties en ook in de stijgende hypotheekrente.

Tot nu toe alleen energie

Wat opvalt aan de inflatiecijfers van deze maand, is dat het alleen de energieprijzen zijn die fors de lucht in gingen. In Nederland bedroeg de energie-inflatie in februari nog 0 procent, nu schoot die omhoog naar 6,5 procent. En waar in Europa in februari nog sprake was van een prijsdaling van 3,1 procent ten opzichte van het jaar ervoor, zijn de energieprijzen in maart 4,9 procent hoger dan een jaar geleden. Alle andere sectoren (diensten, voedsel, tabak en alco-

Economen denken dat het een kwestie van tijd is voordat de inflatie ook het winkelend publiek gaat bereiken. FOTO ZARANOR

Na periode van daling stijgt Nederlandse inflatie weer

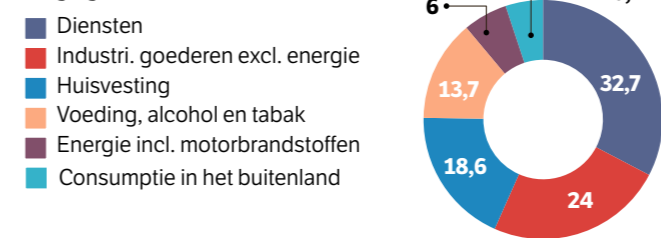
Inflatie stijgt onder meer door hoge brandstofprijzen

Ontwikkeling consumentenprijzen in procenten t.o.v. een jaar eerder

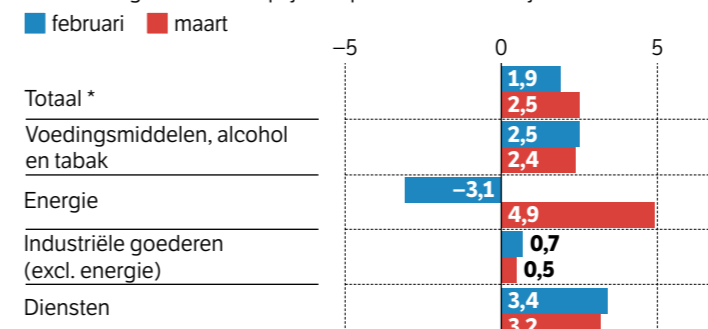
Energie weegt maar voor 6 procent mee in bestedingen

Wegingsaandelen in februari 2026

Snel stijgende energieprijzen trekt Europese inflatie omhoog

Ontwikkeling consumentenprijzen in procenten t.o.v. een jaar eerder

NRC 0104226 / ES / Bron: CBS, Eurostat

hol, en industriële goederen) zagen een kleinere prijsstijging in maart dan in februari.

Zowel in Nederland als in de rest van Europa bleef de kerninflatie (zonder energie en voedsel) laag; ze daalde zelfs licht. Ook de inflatie in de dienstensector, die al sinds oktober 2021 boven de 2 procent ligt in heel Europa, bleef haar dalende trend vasthouden. In Nederland daalde die van 4,2 naar 3,8 procent, in Europa van 3,4 naar 3,2.

Dat de kerninflatie daalt, lijkt goed nieuws, vooral omdat de energie-uitgaven maar een klein deel van het besteedbaar inkomen van burgers betreffen (in Nederland ongeveer 6 procent, in de rest van Europa ongeveer 9 procent). Zelfs de huidige forse prijsstijging op energiegebied heeft zo slechts een betrekkelijk kleine invloed op de totale inflatie.

Maar schijn bedriegt. Hogere prijzen van met name energie doen er even over om hun weg naar de rest van de economie te vinden. Sommige specifieke producten hebben zo'n grote invloed op andere, zelfs ogenschijnlijk ongerelateerde goederen, dat ze „systeem significant” zijn - energie is daarvan het beste voorbeeld, zo schreef de *Financial Times* vorige week. Want energie 'zit' overal in.

De massale Russische aanval op het oosten van Oekraïne in februari 2022 zette zo'n schokgolf in werking. Destijds vlogen de prijzen van olie en gas omhoog, en die trokken in recordtempo alle andere productcategorieën mee omhoog. In Nederland piekte de inflatie op ruim 14 procent, in Europa op 10,6 procent. De inflatie door de huidige

energieschok komt daar niet in de buurt, en de verwachting is dat het deze keer ook niet zover zal komen.

Tweede-orde-effecten

De afgelopen weken hebben verschillende economische instituten - van de ECB en De Nederlandsche Bank tot het Centraal Planbureau - een berg scenario's gepresenteerd over de langetermijngevolgen van oorlog in het Midden-Oosten. En hoewel de cijfers uiteenlopen, is de consensus over één ding groot: deze crisis gaat langer duren en dieper worden dan op basis van de huidige cijfers te zien is.

Dat komt vooral door de zogenoemde tweede-orde-effecten: de manier waarop hoge energieprijzen zich verankeren in de economie. Eerst is het alleen de prijs aan de pomp, dan de productie van goederen als bedrijven de hoge energieprijzen in hun verkoopsprijzen verwerken. Dan komen de werknemers, die door de hoge prijzen hogere lonen gaan eisen vanwege het verlies aan besteedbaar inkomen. Juist omdat mensen nu beter weten wat de pijn is van inflatie, staan ze meer op scherp dan in 2022 en kunnen deze tweede-orde-effecten sneller optreden, waarschuwde DNB-president Olaf Sleijpen vorige week. De uiteindelijk ernst van de situatie zal afhangen van de duur van de oorlog en de blokkade van de Straat van Hormuz. Maar de forse sprong in energie-inflatie na één maand oorlog belooft weinig goeds. Want bij inflatie werkt het precies tegenovergesteld als bij vertrouwen: het komt te paard en gaat te voet.

COCAÏNE KOORTS

LUISTER NU IN JE FAVORIETE PODCAST-APP

FOTOGRAFIE JIMMY KETS

Hoe groeide een keurige dorpsjongen uit het Belgische Lommel uit tot een van de grootste drugsmokkelaars van de Lage Landen? En hoe kan het dat deze Belg een hoofdrol heeft verkregen in de Europese cocaïnemaffia, een wereld die sinds jaar en dag in handen is van Nederlandse criminelen? Misdaadjournalisten Jan Meeus en Mark Eeckhaut nemen je mee achter de schermen van het onderzoek naar Flor Bressers.

Luister in je favoriete podcast-app
Ga naar nrc.nl/cocainekoorts voor meer over de podcast

nrc > **DS**

De Amerikaanse president Donald Trump en vicepresident JD Vance salueren terwijl militairen de doodskest met het stoffelijk overschot van sergeant 1e klasse Nicole M. Amor wegdragen op Dover Air Force Base op 7 maart. Amor was een van de zes militairen die gedood werden door een Iraanse droneaanval in Koeweit. FOTO ROBERTO SCHMIDT/GETTY IMAGES/AFP

OORLOG IN MIDDEN-OOSTEN

Trump heeft in zijn strijd tegen Iran alleen nog slechte opties over

Een maand lang onstrategisch oorlog voeren heeft de Verenigde Staten in een onmogelijk parket gebracht.

Hans Steketeer

AMSTERDAM

Bij het Pentagon functioneert het geüniformeerde deel nog, maar zijn de ambtenaren verdwenen. Het ministerie van Buitenlandse Zaken: uitgestorven. Bij de National Security Council (NSC), het adviesorgaan van de Amerikaanse president voor buitenlands- en veiligheidsbeleid, werkt bijna niemand meer.

„Het is moeilijk om de somberte weer te geven”, schrijft Sir Lawrence Freedman, *éminence grise* van de Britse krijgswetenschappen, in zijn nieuwsbrief over zijn bezoek aan Washington. „Alle structuren die essentieel zijn voor crisismanagement zijn uitgedoofd of opgeheven.”

Van een geraffineerd interdepartementaal samenwerkingsverband is de NSC veranderd „in een dun omhulsel rond het presidentiële instinct”, schrijft Mick Ryan, een Australische oud-generaal en analist. Een paar mannen in de West Wing, een lobby van buitenlandse staats- en hoofd met een bijrolletje voor de inlichtingendiensten hebben het proces van strategische besluitvorming vervangen, aldus Ryan. De oorlog met Iran stelt deze „uitgehouden veiligheidsarchitectuur live op de proef”.

Voor Jim Mattis, oud-generaal

en minister van Defensie tijdens Trumps eerste termijn, is het na een dikke maand oorlog voeren duidelijk dat die heeft gefaald. „Vijftienduizend vernietigde doelen hebben niet geleid tot strategische uitkomsten”, zei hij vorige week op een congres van de olie-industrie in Houston. En die verlangde uitkomsten, „zoals ‘onvoorwaardelijke overgave’, ‘regime change’, en ‘wij bepalen wie de nieuwe opperste leider wordt’, waren krankzinnig.”

Driesprong voor de VS

President Trump bevindt zich daarom in de situatie dat hij noch de overwinning kan uitroepen, noch de oorlog snel kan beëindigen. Iran is militair en economisch aangeslagen, maar speelt een zwakke kaart sterk. Het laat nog steeds raketten en drones regenen in de Golfstaten en boekt pijnlijke successen, zoals vrijdag met de vernietiging van een cruciaal Amerikaans radarvliegtuig in Saoedi-Arabië.

Iran blijft de Straat van Hormuz op slot houden. En de vrede waar Iran volgens Trump om „smeekt” in „uiterst succesvolle onderhandelingen”, is niet in zicht.

„De realiteit is dat de VS de taak onderschat hebben en na twee weken het initiatief aan Iran zijn verloren”, zei Alex Younger, voormalig chef van de Britse buitenlandse inlichtingendienst MI6 in een vraag-

gesprek met *The Economist*. Na de Amerikaans-Israëlische aanvallen van juni vorig jaar heeft Iran de bevelvoering gedecentraliseerd, waardoor het ook na de dood van een reeks topfunctionarissen „enorm weerbaar blijft”.

Experts zien een driesprong, waarbij elke zijweg onaantrekkelijk is voor de ongeduldige president met een taai tegenstander.

Eerste optie: een onderhandelde vrede, waarbij de VS concessies doen omdat het maximalistische vijftienpuntenplan voor Iran onacceptabel is. Datzelfde voorstel presenteerden de VS ook voor de oorlog.

Tweede optie: escaleren. Bijvoorbeeld door het dreigement uit te voeren om bij uitblijvend onderhandelingsresultaat de energie- en watervoorziening van Iran aan te vallen. Dat komt neer op een oorlogsmisdaad. En zal tot Iraanse vergeldingsaanvallen op ontziltinstallaties in de Golfstaten leiden.

Militaire escalatie kan ook met *boots on the ground*, bijvoorbeeld door het bezetten van eilanden in de Golf en de Straat van Hormuz om het scheepsinfarct op te heffen. Er wordt gespeculeerd over een grootscheepse operatie met *special forces* om de 400 kilo hoogverrijkt uranium te bemachtigen die Iran zou hebben verborgen. Het zijn complexe, risicovolle en gegeven de nog steeds beperkte troepen-

macht misschien zelfs nauwelijks uitvoerbare operaties.

Om het uranium, vermoedelijk op meerdere plaatsen ondergronds verborgen, te bemachtigen is het verrassingsmoment al goeddeels verdwenen. Zo'n stunt kan slagen, maar ook mislukken en bijgeschreven worden in een rij special forces-debacles.

Ten derde kan Trump toegeven

Voorkennis?

De Amerikaanse minister van Defensie, Pete Hegseth, wilde vlak voordat zijn land samen met Israël een oorlog begon tegen Iran, mogelijk investeren in een aantal grote defensiebedrijven. Dat meldt zakenkrant *Financial Times* dinsdag op basis van drie anonieme bronnen. **Volgens FT zou Hegseths persoonlijke tussenhandelaar** bij de Amerikaanse bank Morgan Stanley vermogensbeheerder BlackRock benaderd hebben voor een miljoeneninvestering in een indexfonds van defensiebedrijven. Met daarin defensiegiganten als Lockheed Martin, Raytheon Technologies en Palantir-bedrijven die voor hun inkomsten grotendeels afhankelijk zijn van investeringen van de Amerikaanse overheid. (NRC)

aan een impuls om weg te lopen. In *The Wall Street Journal* herhaalden anonieme regeringsfunctionarissen maandag de optie om de operatie te beëindigen, zelfs als Teheran zijn greep op de Straat van Hormuz behoudt.

Militair is het een en ander bereikt, aldus de functionarissen, en als het niet lukt Iran diplomatiek in beweging te krijgen, zou Washington „bondgenoten in Europa en de Golf onder druk [moeten] zetten om het voortouw te nemen om de zeestraat te heropenen”.

Marco Rubio, minister van Buitenlandse Zaken en ‘ad interim’ nationaal veiligheidsadviseur, somde maandag een rijtje ‘bereikte doelen’ op, zoals het vernietigen van de Iraanse marine en luchtmacht, en het vermogen nieuwe raketten te bouwen. Pete Hegseth (Defensie) deed dinsdag hetzelfde. Geen van tweeën noemde heropening van Hormuz als doel. „Het is niet alleen een probleem van de VS. We hebben de voorwaarden [voor opening] geschapen”, zei Hegseth. „Andere landen moeten ook voor zichzelf leren vechten.”

Het is dus niet ondenkbaar dat Iran zijn greep op het Golfgebied versterkt en tol kan heffen voor alle scheepvaartverkeer. En dat in plaats van *regime change* en een volksoptand een versterkt regime onder leiding van de Revolutionaire Garde aanblijft.

nrcwebwinkel

MUD JEANS

Tijdloze denim

Ontworpen om jarenlang mee te gaan

Certified
B
Corporation

- Jeans gemaakt van oude denim
- Ontworpen om jarenlang mee te gaan
- Denim waar kwaliteit, stijl en verantwoordelijkheid samenkomen

De denim van MUD Jeans is onmisbaar in een garderobe die draait om kwaliteit en intentie: veelzijdig, stijlvol en moeiteloos te combineren. Sinds 2012 verenigt MUD Jeans premium kwaliteit met circulaire innovatie.

De jeans zijn tijdloos en modern, gemaakt van duurzame materialen, met verfijnde afwerking en pasvormen die seizoen na seizoen meegaan. Denim die niet alleen mooi staat, maar ook comfortabel en verantwoord draagt.

Bestel nu > nrcwebwinkel.nl/mudjeans

OORLOG IN MIDDEN-OOSTEN

Na een maand oorlog taant euforie onder de Iraanse bevolking

Zijn de luchtaanvallen voldoende om het Iraanse regime te breken? Onder veel Iraniërs groeit de onzekerheid. „Zonder rugdekking is protesteren zelfmoord.”

Irith Fuxs

AMSTERDAM

De euforie die de oorlog bij veel Iraniërs teweegbracht, heeft plaatsgemaakt voor groeiende onzekerheid over de duur en afloop. Een maand na de eerste Amerikaanse en Israëlische aanvallen zijn kantoren en scholen in Iran nog steeds gesloten. De meeste mensen blijven binnen. „We verkeren in een staat van afwachting”, zegt een lerares Engels (40) uit Teheran. Zelf maakt ze af en toe een wandeling, doet boodschappen en kijkt films.

Toch gaat het dagelijks leven deels gewoon door. Winkels voor dagelijkse behoeften zijn open, er zijn geen tekorten. Veel cafés en restaurants hanteren kortere openingstijden. Hoewel internetverkeer met de buitenwereld is geblokkeerd, werken apps voor berichten, eten bestellen, internetbankieren en streaming binnen Iran wel.

Niet iedereen durft naar buiten. „Zolang ik thuis ben voel ik me veilig”, zegt een journalist (48) uit Teheran. „Maar zodra ik naar buiten ga, ben ik bang geworden te raken bij een aanval.”

Een salesmanager (40) uit Teheran blijft op de been door gedisciplineerd te sporten. „Anders ben ik bang dat ik depressief word.” Het nieuws mijdt ze zoveel mogelijk.

Om veiligheidsredenen worden de Iraniërs die NRC sprak niet met naam genoemd.

Opluchting en angst

De aanhoudende bombardementen laten sporen na. „Bijna elke nacht hoor ik de explosies”, zegt de salesmanager. „Zelfs als ze ver weg zijn kan ik nauwelijks slapen. Van elk normaal geluid schrik ik op.” De lerares omschrijft het geluid als „angstaanjagend”. „De klap nagelt je aan de grond.”

Een software-engineer (25) uit Teheran voelt bij de inslagen op overheidsgebouwen juist opluchting. „Dit zijn dezelfde mensen die ons jarenlang hebben vermoord. Nu incasseren zij de klappen, dat voelt als genoegdoening.”

Hij betwijfelt of luchtaanvallen volstaan. „De VS zet hen [het Iraanse regime] misschien tien jaar terug, maar daarna bouwen ze alles weer op. Hun macht moet op de grond worden gebroken. Pas als we zien dat er iemand achter ons staat – het Iraanse leger, de Amerikanen, de Israëlërs – komt het moment dat we onze revolutie kunnen doorzetten.” Toch gaat hij de straat niet op om te protesteren. „Zonder rugdekking is dat geen protest. Dat is zelfmoord.”

Maar de grootste zorg van de Iraniërs ligt verder weg, in de toekomst. „Ik krijg bijna een hartverlamming bij de ge-

„Zelfs als de explosies ver weg zijn kan ik nauwelijks slapen. Van elk geluid schrik ik op

lerares Engels
inwoner Teheran

dachte dat de VS een akkoord sluiten met dit regime en wij met hen blijven zitten”, zegt de lerares. Een accountant (60) die twee weken geleden uit Iran is gevlucht, vreest dat een overeind gebleven regime uit wraak harder zal optreden.

Nowruz, het Perzische nieuwjaar op 20 maart, verliep soberder dan gebruikelijk. Iran rouwt nog om de doden van de bloedig neergeslagen protesten in januari. „Op straat was geen spoor van muziek of dansende mensen”, zegt de lerares. „We hebben wat sabzeh op tafel gezet – sprieten van ontkiemde gerstkorrels, symbool van nieuw leven – en vrienden een gelukkig nieuwjaar gewenst.”

Regime zichtbaar op straat

’s Avonds laat trekt het regime door de straten. Basij-milities – vrijwilligersmilities van het regime – schreeuwen dat ze ‘verraders’ zullen vermoorden. „Waar zijn de mensen die naar Iran International kijken? Kom naar buiten, we slachten jullie af”, hoort de software-engineer hen roepen over een in Londen gevestigde televisiezender die kritisch bericht over het Iraanse regime. Hij beschouwt het als intimidatie. „Diep van binnen weten ze dat wij met velen zijn.”

De journalist uit Tehran omschrijft de aanwezigheid van de Basij: „Ze gedragen zich meer dan ooit als de eigenaars van dit land – en provoceren dan vroeger.”

In het noorden van Teheran rijden aanhangers van het regime in pick-uptrucks met luidsprekers door woonwijken, vertelt een vertaalster (44). „Zo hard dat mijn trommelvliezen pijn doen.” Op pleinen in Teheran, zoals Vanak Square, vinden tot diep in de nacht pro-regimebetogingen plaats, vertelt de docent Engels. Religieuze zangers treden op, soms wordt er eten uitgedeeld en de Basij houdt de wacht.

Ook buiten de hoofdstad laat het regime zich zien. Op het eiland Qeshm, bij de Straat van Hormuz, verschijnen ’s avonds Basij-leden in burgerkleding in woonwijken, vertelt een promovenda internationaal recht (40). Ze scanderen leuzen tegen de VS en Israël. „Ze willen laten zien: wij bestaan nog. Onze stem is luid, en jullie kunnen niets doen.”

Propaganda via sms-berichten

De boodschap dat het regime stevig in het zadel zit, wordt ook digitaal verspreid. Via sms-berichten ontvangen burgersnieuws over de oorlog – althans, de versie van de autoriteiten. De software-engineer krijgt berichten over vernietigde Amerikaanse en Israëlische doelen en over terugtrekkende Amerikaanse troepen. „Op de staatstelevisie doen ze alsof Tel Aviv met de grond gelijk

Mensen verzamelen zich bij een winkelgebied in Teheran waar zondag een Amerikaans-Israëlische raket terechtkwam.

Winkels voor dagelijkse behoeften zijn open. Maar niet iedereen durft naar buiten, uit angst voor aanvallen. FOTO'S MAJID SAEEDI/GETTY IMAGES

is gemaakt, alsof mensen in New York sterven van de honger en alsof vliegdek-schepen zijn gezonken. Alles is nep.”

Eigen schade probeert het regime te verbergen. De lerares Engels stuurde NRC een overheids-sms door: „Beste landgenoot, wie foto's maakt van beschadigde gebouwen kan een agent zijn van de Amerikaans-zionistische vijand. Meld dit onmiddellijk bij het Ministerie van Inlichtingen.”

Dat strenge toezicht maakt het ook risicovol voor bronnen om updates door te sturen. Eén van hen is al geruime tijd onbereikbaar. Via een Nederlandse vriendin hoorde NRC dat hij van de Revolutionaire Garde te horen had gekregen dat hij in de gaten werd gehouden vanwege zijn activiteit op Telegram. Daarop heeft hij zijn account verwijderd.

Ook op straat is de controle voelbaar. Omdat politiebureaus en bases doelwit zijn, mijden veiligheidstroepen vaste posten en verplaatsen ze zich vaker

door parken en steegjes. Soms moeten voorbijgangers hun tas openen of hun telefoon tonen, zegt de lerares Engels. Op Qeshm zijn checkpoints verplaatst naar tunnels en andere beschutte plekken, vertelt de promovenda.

Kwetsbaren zonder vangnet

De kwetsbaarsten betalen de hoogste prijs. Van de naar schatting vier miljoen Afghaanse vluchtelingen in Iran verleggen zonder contract in de bouw – een sector die sinds het uitbreken van de oorlog grotendeels stilstaat. Ze hebben geen inkomen en geen sociaal vangnet, zegt Martje van Raamsdonk, werkzaam in Teheran voor de Norwegian Refugee Council in een telefoongesprek. De organisatie verstrekt geld aan Afghaanse vluchtelingen en, sinds kort met toestemming van de overheid, ook aan kwetsbare Iraniërs van wie het huis beschadigd is geraakt door bombardementen, of van wie familieleden in het

„Op de staatstelevisie doen ze alsof Tel Aviv met de grond gelijk is gemaakt

software-engineer
inwoner Teheran

ziekenhuis liggen.

De Norwegian Refugee Council is een van de weinige buitenlandse hulporganisaties die nog actief zijn in Iran en over een werkende internetverbinding beschikt. Die positie is te danken aan nauwe samenwerking met de lokale overheid, die toestemming geeft voor de activiteiten en helpt bij het coördineren van een internetverbinding. Over de politieke situatie kan Van Raamsdonk daarom weinig zeggen. „We hebben een goede relatie met de lokale overheid – de Nederlandse ambassade kan ons hier niet helpen, dus we moeten ervoor zorgen dat die relatie goed blijft.”

Van Raamsdonk spreekt geen Farsi en heeft geen direct contact met de vluchtelingen, maar hoort via Iraanse collega's dat veel kwetsbare Afghaanse vluchtelingen en Iraniërs vooral willen dat de oorlog stopt – zij ondervinden als eersten de gevolgen.

Over dit artikel
Hoe NRC contact houdt met Iraniërs

Sinds het uitbreken van de oorlog is het internet in Iran grotendeels op slot voor internationale websites, waardoor de meeste Iraniërs nauwelijks contact kunnen leggen met de buitenwereld. NRC onderhoudt contact met mensen die beschikken over een VPN of een simkaart uit de Gollstaten. Ook werkt de redactie samen met Iraniërs in Nederland die via een Iraanse simkaart berichten van familie in Iran kunnen doorsturen.

BOS

Het gaat beter met de Europese bossen. Maar critici plaatsen kanttekeningen

Er klinkt kritiek op een recent rapport over de Europese wouden. „De problemen worden een beetje onder tafel geduwd.“

Addie Schulte

AMSTERDAM

Er is meer bos in Europa en meer biomassa in de Europese bossen. Al die bomen nemen „substantiële hoeveelheden” koolstof op. De bossen zijn de afgelopen jaren minder monotoon geworden. Dat goede nieuws publiceerde Forest Europe - waarin 46 landen samenwerken - vrijdag in het vijfjaarlijkse rapport over de staat van de Europese bossen. Maar experts plaatsen kritische kanttekeningen bij het rapport. Ieder jaar slaan de Europese bomen zo'n 100 miljoen ton CO₂ op.

Het rapport meldt diverse bedreigingen voor de Europese wouden. Klimaatverandering speelt daarin een voornamelijk rol. Extreme gebeurtenissen zoals langdurige droogte, hittegolven, stormen, natuurbranden, plagen en ziektes komen de laatste jaren steeds vaker voor en zijn ernstiger geworden, aldus het rapport. De koolstofopslag groeit langzamer dan in het verleden. In een derde van de gemonitorde bossen neemt de ontbladering van bomen toe, een teken van verzwakking.

Gert-Jan Nabuurs, hoogleraar Europees bos aan de Wageningen University and Research, vindt de voorstelling van zaken in het rapport te rooskleurig. „De problemen worden een beetje onder tafel geduwd”, zegt hij telefonisch. Hij ziet het rapport in het licht van een jarenlange strijd tussen 'Brussel' en Europese landen met een grote bosbouwindustrie. De Europese Commissie stelde een wet voor die de monitoring van het bos centraal zou regelen; landen met een sterke

Gemengd bos met fijnspar en beuk in Beieren. FOTO ANP/MAURITIUS IMAGES

houtindustrie en bepaalde politieke partijen hielden die tegen. In oktober meldde de Europese Volkspartij tevreden dat de wet geen meerderheid had gehaald in het Europees Parlement. „Bossen kunnen niet worden beschermd door ze te verdrinken in bureaucratie”, aldus de christen-democraten in het Europees Parlement.

Strijd om de gegevens

Forest Europe is een vrijwillig samenwerkingsverband. Volgens Nabuurs levert dat een zwak rapport op. „Zelfs de achtergrondtabellen zitten er niet bij.” Veel gegevens gaan niet verder dan 2020, waardoor de langdurige droge zomers in de eerste jaren van het decennium er niet in zijn opgenomen. Die

droogte, gevolgd door plagen, heeft onder andere in Duitsland geleid tot de dood van miljoenen bomen. „Dit rapport geeft geen goed inzicht in de staat van het bos. Landen willen niet dat uit handen geven.”

Sander Teeuwen van kennisinstituut Probos, dat de Nederlandse cijfers aanleverde voor het rapport, deelt de kritiek van Nabuurs grotendeels. „Aan de ene kant ben ik er trots op gegevens aan te leveren namens Nederland en is het een goede zaak dat die bij elkaar worden gebracht op Europees niveau. Aan de andere kant had de interpretatie door Forest Europe scherper gekund.” Voor beleidsmakers is dit een belangrijk document en die kunnen volgens hem de indruk krijgen dat het wel goed gaat terwijl

er ook grote uitdagingen zijn.

De verwachtingen van wat bos kan opleveren blijven hoog. Zemoetenbijdragen aan het klimaatbeleid, hernieuwbare grondstoffen produceren voor onder andere energie, de biodiversiteit in stand houden en andere zogeheten ecosysteemdiensten leveren. En daar komt recreatie en toerisme bij. „Deze eisen kunnen soms met elkaar in strijd zijn”, meldt het rapport.

Nabuurs onderschrijft dat: „We willen alles: hernieuwbare grondstoffen, circulaire bio-economie, CO₂-vastlegging.” Volgens hem is het niet nodig te kiezen, maar zijn er wel veranderingen nodig in de omgang met het bos. „Er is een betere balans mogelijk met minder grote plantages van maar een boomsoort

en kleinschaliger beheer dat meer natuurgericht is.” Hij is geen principieel tegenstander van het kappen van bomen. Maar het geoogste hout kan duurzamer gebruikt worden. De helft van de totale oogst heeft maar een levensduur van een half jaar, zegt Nabuurs.

Een dreigende energiecrisis, aangejaagd door de oorlog in het Midden-Oosten, kan een volgende bedreiging zijn. Als de energieprijzen hoog blijven, kan het stoken van hout en biomassa aantrekkelijk zijn voor particulieren en bedrijven. „Een beetje biomassa gebruiken kan. Maar die markt gaat snel reageren. Als de prijzen hoog blijven, gaan we dat over een paar maanden zien. Dat is heel zorgelijk.”

De rechtbank neemt een kijkje op de plek waar de 18-jarige Ryan Al Najjar zou zijn vermoord in Lelystad. FOTO JEROEN JUMELLET / ANP

EERGERELATEERD GEWELD

Politie: 'zorgwekkende stijging' meldingen eengerelateerd geweld

De toename komt, volgens het expertisecentrum, mede doordat er meer Syriërs naar Nederland zijn gekomen.

Martin Kuiper

AMSTERDAM

Het aantal meldingen van geweld met een eermotief in Nederland is het afgelopen jaar fors gestegen. Vorig jaar registreerde het Landelijk Expertisecentrum Eer Gerelateerd Geweld 757 zaken, in 2024 673. Tien jaar geleden ging het nog om 481 zaken. De politie spreekt van een „zorgwekkende stijging”.

Vooral het aandeel zaken binnen de Syrische gemeenschap neemt snel toe. In 2016 ging het nog om 37 meldingen waarbij Syriërs betrokken waren, inmiddels zijn dat er 257. Daarmee is ruim een derde van alle geregistreerde zaken aan deze groep te koppelen, tien jaar eerder was dat nog 8 procent. Hoe de man/vrouw verhouding is, meldt de politie niet.

De toename komt mede doordat er meer Syriërs naar Nederland zijn gekomen afgelopen jaren en omdat eierproblemen eerder worden gesignaleerd. De meeste aangemelde zaken draaien om mishandeling of bedreiging, maar soms loopt het fataal af. Vorig jaar onderzocht het centrum vijf zaken waarbij iemand om het leven kwam, bij één zaak bleek dat er sprake was een eermotief.

Eerproblemen komen volgens de politie vooral voor bij groepen met een migratieachtergrond, met name onder asielzoekers die nog niet zo lang in Nederland zijn. „Nieuwkomers uit het Midden-Oosten brengen normen en waarden mee waarin familie-er een belang-

rijke rol speelt”, zegt Wilfred Janmaat, hoofd van het centrum. „Die ideeën verdwijnen niet wanneer ze naar Nederland komen.” Vluchtelingen zijn bovendien vaak getraumatiseerd door oorlog en hun reis naar Europa. De trauma's versterken de spanningen binnen gezinnen en voeden wantrouwen en sociale controle, zegt Janmaat, zeker in combinatie met de onzekerheid van een nieuw bestaan. „Een man die in Syrië een goede baan en aanzien had, begint hier opnieuw. Soms blijft alleen de familie over als bron van trots en identiteit.”

Binnen gezinnen kan dat leiden tot conflicten, vooral als jongeren zich anders gedragen dan hun ouders verwachten. Ze groeien op tussen twee werelden en botsen met de

„Een foto op sociale media kan al aanleiding zijn voor geweld”

Wilfred Janmaat expertisecentrum

meer traditionele opvattingen over relaties, seksualiteit en autonomie. „Een relatie zonder toestemming van de familie of zelfs een foto op sociale media kan al aanleiding zijn voor geweld”, zegt Janmaat.

Afgelopen jaren haalden meerdere eengerelateerde moorden het nieuws. In 2024 werd de achttienjarige Syrische Ryan dood aange- troffen in het Friese Joure, haar li-

chaam vastgebonden en in het water achtergelaten. Haar vader, die waarschijnlijk naar Syrië is gevlucht na de moord, en broers werden veroordeeld voor hun rol in de moord. Ryan zou zich te westers gedragen. En vorige zomer werd de 24-jarige Boushra, moeder van vijf kinderen, dood gevonden in een bos in Almere. Haar man is sindsdien voortvluchtig.

Het groeiende aantal aangemelde zaken heeft meerdere oorzaken. Sinds de vluchtelingeninstroom van 2015 en 2016 is de Syrische gemeenschap in Nederland sterk gegroeid, zegt Janmaat. In Nederland wonen inmiddels ruim 160.000 Syriërs. Het centrum kreeg ook zaken binnen vanuit de Turkse (109), Marokkaanse (83), en Iraakse (55) gemeenschappen, al bleven die aantallen wel stabiel.

Bovendien herkennen professionals signalen nu vaker als eengerelateerd geweld, volgens Janmaat. Scholen spelen daarin een groeiende rol. „We worden vaker gebeld door docenten of begeleiders die zich zorgen maken over een leerling”, zegt hij. Ook organisaties die werken met alleenstaande minderjarige vreemdelingen, zoals Nidos, trekken vaker aan de bel. Bijvoorbeeld als een minderjarige ineens terug naar het buitenland wordt gestuurd voor een gedwongen huwelijk. Hoe vaak dit voorkomt weet Janmaat niet, omdat dit niet landelijk wordt geregistreerd.

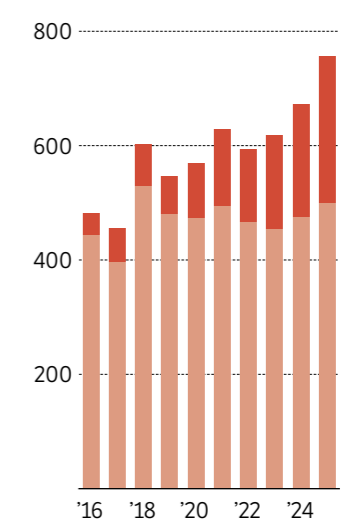
Wanneer een melding bij het centrum binnenkomt, brengt de politie in kaart wat er speelt.

Forse toename van eengerelateerd geweld

Aantal gemelde zaken eengerelateerd geweld

■ Aandeel Syrische etniciteit

■ Overige etniciteiten

NRC 010426 / DJ / Bron: Nationale Politie

Daarna wordt samen met instanties als Veilig Thuis en jeugdzorg bepaald wat er nodig is. Soms leidt dat tot strafrechtelijk optreden, maar niet altijd. Hoe vaak een aangemelde zaak tot een strafzaak leidt, weet Janmaat niet.

Het centrum probeert het dreigende eergeweld binnen de familie op te lossen, zegt Janmaat. Soms willen broers of de vader hun zusje

of dochter iets aandoen, omdat ze zich in hun ogen te schaars kleedt, zegt Janmaat. Maar dat kan te bijvoorbeeld ook doen omdat een vriendje haar daartoe dwingt. Als je daar de familie van overtuigt, kan geweld voorkomen worden, zegt Janmaat.

Verstoten door de familie

Soms leidt het eerconflict tot een breuk binnen de familie. Dit is in 1 à 2 procent van de zaken het geval. Dan verstoot de familie het slachtoffer. Dat heeft een enorme impact, volgens de politiebaas. „Een verstoten verliest [haar of] zijn netwerk”, zegt hij. „Dat is een levenslange straf.”

Twee jaar geleden zei Janmaat in NRC dat er bij inburgeringscursussen meer aandacht moest worden besteed aan geweld met een eermotief. Dat gebeurt inmiddels, zegt hij. Ook wordt geïmagineerd meer zicht te hebben op nieuwe migrantengemeenschappen.

In de Syrische gemeenschap in Nederland gaat dat moeizaam. Die is divers en versnipperd, zegt Janmaat, waardoor het lastig is een breed netwerk op te bouwen. De politie probeert dit via sleutelfiguren - zelf vaak Syriërs - tijdens bijeenkomsten en religieuze momenten. Via invloedrijke personen in buurthuizen, maatschappelijke organisaties en moskeeen moet eergeweld bespreekbaar worden. „Verandering moet van binnenuit komen. Wij kunnen uitleggen wat de wet is, maar de mensen in de gemeenschap maken het verschil.”

Advertentie

PALE BLUE

Duurzame batterijen

- Opladen zoals je telefoon: USB-C ingebouwd in elke batterij
- Altijd klaar voor gebruik: laad uw batterij op elk moment en overal op
- Laad meerdere batterijen tegelijk op met de meegeleverde multi-oplaadkabel
- Ontworpen om steeds opnieuw op te laden; verminder afval en herhaal aankopen

De eenvoudigste manier om over te stappen van wegwerpnaar oplaadbare batterijen. De Pale Blue batterijen zijn ontworpen als de dagelijkse stroomvoorziening voor thuis: ze laden direct op via USB-C op elke batterij. Zo heb je geen onhandig oplaadstation nodig. Leveren een constante output van 1,5 V voor betrouwbare prestaties en zijn ontworpen voor meer dan 1000 oplaadbeurten – zodat je altijd stroom bij de hand hebt wanneer je die nodig hebt.

Bestel nu nrcwebwinkel.nl/batterij

nrcwebwinkel

Adviesprijs fabrikant
2 x 4-pack 59,99

50,-

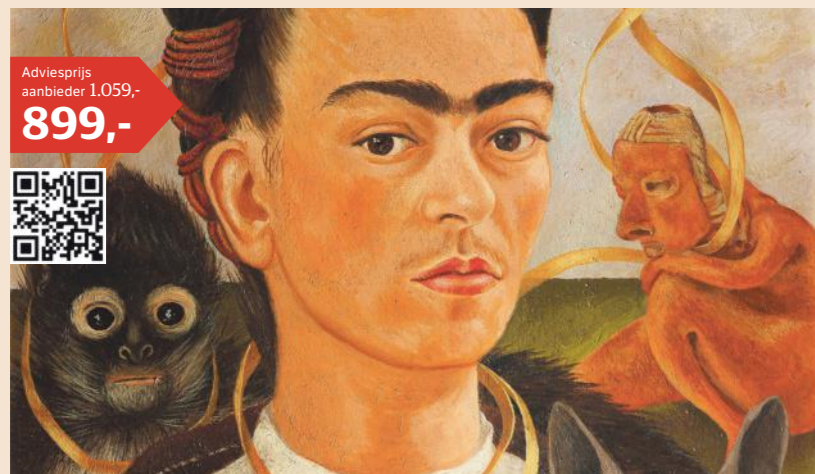
AA EN AAA
BATTERIJEN
VERKRIJG-
BAAR

Meer dan kennis

Voor wie niet alleen wil weten, maar ook wil begrijpen.
Van meesterwerken tot menselijk gedrag.

Start vanaf september

Jaaropleiding Moderne kunst

Van Courbet tot Yves Klein: stromingen, kunstenaars en controversiële werken. Stap voor stap opent de wereld van moderne kunst zich voor jou.

- 32 hoorcolleges
- Start in oktober 2026
- Op locatie of online

Jaaropleiding Filosofie

Ontdek hoe 2.500 jaar filosofie jou handvatten geeft voor je levensvragen – van klassieke denkers tot hedendaagse inzichten.

- 34 hoorcolleges
- Start in september 2026
- Op locatie of online

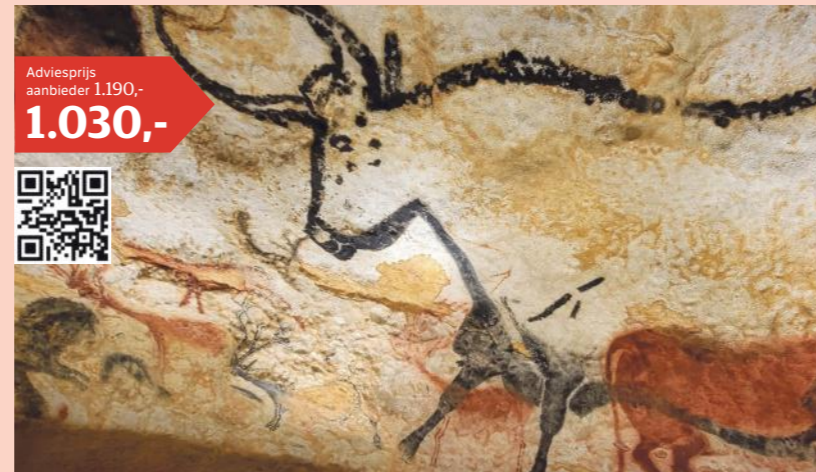
Jaaropleiding Psychologie

Wie zijn wij echt: ons brein, ons gedrag, of iets meer? Ontdek het in de jaaropleiding

- 40 colleges
- Start in september 2026
- Op locatie of online

Jaaropleiding Geschiedenis

Reis door 10.000 jaar geschiedenis en ontdek hoe ideeën, uitvindingen en revoluties de wereld vormden – leer niet alleen wat er gebeurde, maar vooral waarom!

- 40 hoorcolleges
- Start in september 2026
- Op locatie of online

Jaaropleiding Kunstgeschiedenis

Altijd al kunstgeschiedenis willen begrijpen? Ontdek 5.000 jaar westerse kunst in 40 inspirerende colleges.

- 40 colleges
- Start in september 2026
- Op locatie of online

Jaaropleiding Architectuur

Duik in de wereld van architectuur en zie hoe geschiedenis, kunst en innovatie samenkomen.

- 32 hoorcolleges
- Start in september 2026
- Op locatie of online

Jeugdinstelling van Pluryn, onderdeel van De Hoenderloo Groep. FOTO OLIVIER MIDDENDORP

JEUGDZORG

Medewerkers van 'Hoenderloo' 'onder invloed' of bekend bij justitie

De Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd maakt zich grote zorgen over de jeugdhulp op het Gelderse Hoenderloo-terrein. Volgens de inspectie krijgen jongeren er nauwelijks onderwijs en is er sprake van „middelengebruik, bedreiging en geweld”.

Arjen Schreuder

AMSTERDAM

Het is niet de eerste keer dat instellingen voor jeugdhulp op de vingers worden getikt door de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd. „Te veel jeugdigen krijgen niet, te laat, of onvoldoende bescherming, begeleiding en hulp. Dit blijft onacceptabel en moet beter”, luidde ruim een half jaar geleden nog de conclusie na grondig onderzoek. Maar een maandag verschenen rapport beschrijft dan toch weer een nieuw dieptepunt; op een groot terrein in het Gelderse Hoenderloo, op de Veluwe nabij Apeldoorn, is er bij de hulp aan jongeren met veelal complexe problemen van alles mis.

Bijvoorbeeld met enkele medewerkers van jeugdzorg; die waren tijdens een politiecontrole op het zogenoemde Hoenderlooterrein „onder invloed van verdovende middelen”. Zes medewerkers bleken bekend bij justitie, „een aantal vanwege handel in verdovende middelen”.

Het 'Hoenderlooterrein', waar de inspectie vorig jaar zomer onderzoek deed naar de verschillende jeugdzorgaanbieders die daar ac-

tief zijn, ligt afgelegen van de bewoonde wereld en wordt bevolkt door „een mix van jongeren en volwassenen” met uiteenlopende problemen - van verstandelijke beperkingen tot zware gedragsproblemen of drugsverslaving. Op het terrein wonen tevens arbeidsmigranten en zijn verschillende bedrijven en organisaties gevestigd. Door deze „optelsom” ziet de Inspectie „potentieel grote risico's” voor de veiligheid van de 111 jongeren die er ten tijde van de inspecties woonden.

Er is sprake van „middelengebruik, bedreiging, geweld, nachtelijke activiteiten en vernielingen” op het terrein. „Meerdere jongeren hebben aangegeven zich onveilig te voelen op het terrein”, aldus het rapport. De jeugdinstanties zelf signaleren „een grotere verleiding tot middelengebruik door de combinatie van doelgroepen op het terrein”.

Uit alle hoeken van Nederland

Het overgrote deel van de jongeren met jeugdhulp in Hoenderloo komt niet uit de directe omgeving. Ze zijn hier vanuit alle hoeken van Nederland geplaatst omdat er op de Veluwe nu eenmaal plek is, „maar niet omdat het de meest passende

plek is”, aldus een woordvoerder van de inspectie. Gemeenten slagen er dikwijls niet in om passende hulp te bieden aan jongeren met complexe problemen, door geldgebrek, personeelstekorten en wachtlijsten in de geestelijke gezondheidszorg voor jongeren. Dus verwijzen ze de jongeren door naar 'Hoenderloo'. „En aanbieders springen daar op in”, legt de woordvoerder uit.

” In Hoenderloo zien we de gevolgen van hoe het landelijk nu in elkaar steekt

Inspectie Gezondheidszorg, Jeugd

Zo werden jongeren en volwassenen vanuit 83 verschillende gemeenten naar de Veluwe gestuurd. Terwijl een van de voorwaarden voor succesvolle jeugdhulp juist is dat deze hulp voor jongeren in een instelling dichtbij de eigen woning is. Zo kan familie hen bezoeken; is er meer overleg tussen de verwijzer en de jeugdhulpverleners en controle op de kwaliteit en kunnen jongeren naar hun eigen school of ver-

eniging blijven gaan. De fysieke afstand tot Hoenderloo „bemoeilijkt dit”, aldus de inspectie.

Twee jaar geleden wees de inspectie op het gebrek aan alternatieve hulp voor jongeren in Nederland die voorheen in een gesloten instelling werden behandeld. Ze krijgen geen of onvoldoende specialistische hulp, de jeugdhulpverleners zijn vaak onvoldoende bekwaam en werken op locaties met te grote groepen en ongeschikte woningen. Ook krijgen de jongeren onvoldoende onderwijs of dagbesteding én veel instellingen gebruiken vrijheidsbeperkende maatregelen, terwijl dat nu juist niet is toegestaan. De situatie op het Hoenderloo is in dat opzicht niet verrassend. „In Hoenderloo zien we de gevolgen van hoe het landelijk nu in elkaar steekt. Op zo'n terrein komt het allemaal samen”, aldus een woordvoerder.

Onvoldoende dagbesteding

De lijst aan geconstateerde gebreken op het terrein is lang. Lang niet alle medewerkers hebben de juiste papieren; een goede analyse van gemelde incidenten ontbreekt regelmatig; klachtenregelingen en interne tegenspraak schieten nogal eens tekort en na een crisisopvang

is vaak lang onduidelijk welke hulp de jongere moet krijgen. Negen van de tien onderzochte jeugdinstanties in Hoenderloo werken met bijvoorbeeld cameratoezicht, deurverklippers, sloten op deuren, kamercontroles en vaste kamertijden, dit alles „terwijl dit niet is toegestaan”.

Sommige leerplichtige kinderen krijgen geen of nauwelijks onderwijs; ook is er onvoldoende dagbesteding en dat „vergroot het risico op negatieve groepsvorming en incidenten uit verveling”. Behalve de afgelegen ligging staat ook de „negatieve beeldvorming over het Hoenderloo-terrein” het vinden van school en dagbesteding in de weg.

De bevindingen zijn voor de Inspectie opnieuw aanleiding kabinet en gemeenten op te roepen „stevige regie” te voeren op met name de kwetsbare jongeren die intensieve hulp behoeven maar die, bij gebrek aan hulp in de eigen regio, terechtkomen in instellingen met onvoldoende kwaliteit. „Durf met stevig leiderschap de problemen aan te pakken”, besluit het rapport. Een woordvoerder van de inspectie: „We blijven het zeggen. Er is meer nodig dan alleen ons toezicht. We blijven op de trom slaan.”

De Surinaamse president **Chan Santokhi** bezoekt in 2022 een kerstmarkt op het Onafhankelijkheidsplein in Paramaribo. FOTO BART MAAT/ANPNECROLOGIE **CHAN SANTOKHI (1959-2026)** OUD-PRESIDENT SURINAME

Gevreesde drugsbestrijder wist uiteindelijk Bouterse te verslaan

Met Desi Bouterse duelleerde Chan Santokhi om de macht in Suriname. Hij werd populair als crimefighter, maar als president kon Santokhi nooit zijn beloften waarmaken.

Hans Buddingh

AMSTERDAM

Wie politiechef Chan Santokhi in de jaren negentig op zijn bureau in Paramaribo bezocht, betrad een soort bunker, gepantserde ramen met tralies ervoor. Als gevreesd drugsbestrijder werd hij van vele kanten bedreigd, waarbij ook schoten waren gelost op het bureau.

Aan de muur hingen buitenlandse oorkondes als erkenning voor zijn verdiensten in de internationale drugsbestrijding. Suriname was in de greep van een cocaïnemaffia, waarin toenmalig oud-dictator Desi Bouterse een leidende rol speelde. Santokhi droeg in niet geringe mate bij aan de uiteindelijk veroordeling van Bouterse in 1999 tot elf jaar cel, bij verstek in Nederland.

Het leverde hem de bijnaam *The sheriff* op. Die titel dankte hij aan die-

zelfde Bouterse, de man die in later jaren ook in de politiek zijn grootste tegenstander zou worden. In 2020 bekleedde Santokhi zijn carrière met het presidentschap van Suriname, waarbij hij zijn eeuwige rivaal ruim versloeg.

Santokhi overleed maandag 30 maart op 67-jarige leeftijd in een ziekenhuis in Paramaribo, nadat hij volgens berichten in Surinaamse media thuis in Lelydorp onwel was geworden.

Nauwelijks een verrassing

Chandrikapersad Santokhi werd op 3 februari 1959 in Lelydorp geboren als jongste in een gezin van negen kinderen, zijn vader was landbouwer en hovenier, zijn moeder werkte als winkelbediende. Na de middelbare school studeerde Santokhi tussen 1978 en 1982 aan de politieacademie in Apeldoorn, met een beurs van de Surinaamse overheid. Dat hij in 1982 naar Suriname terugkeerde, was een bewuste persoonlijke keus voor Suriname. En niet zonder risico.

Het land was na Bouterses coup in

„Kijk om je heen, hier zie je het echte Suriname

Chan Santokhi
in 2020

1980 afgeleden naar een militaire dictatuur, waarin het voor de politie moeilijk was goed te functioneren. In 1989 werd Santokhi hoofd van de landelijke recherche, in 1991 commissaris en tevens hoofd van de justitiële dienst van het korps. Het was in die jaren dat hij een reputatie als crimefighter opbouwde, wat hem nadien ook zou helpen carrière te maken in de Surinaamse politiek.

Het was dan ook nauwelijks een verrassing dat Santokhi in 2005 namens de VHP (Vooruitstrevende Hervormingspartij) minister van Justitie en Politie werd in het kabinet van president Ronald Venetiaan. Hij maakte in die functie het Decembermoordenproces mogelijk, waarin Bouterse hoofdverdachte was voor de moord op vijftien opposanten in 1982. „Dit is mijn missie, dit kleine Suriname is een rechtsstaat, dat moeten we de wereld laten zien”, zei hij hierover in 2007 tegen NRC.

Santokhi's politieke ambities groeiden tijdens dat ministerschap. „Ik ben

beschikbaar voor het Surinaamse volk, ongeacht de positie.” Dat klonk al wat presidentieel. Maar bij de VHP speelde Santokhi op dat moment nog een bescheiden rol. In die sterk hiërarchische partij maakte de oude garde nog altijd de dienst uit. Dat Santokhi ondanks een bescheiden positie op de kandidatenlijst voor de parlementsverkiezingen van 2010 na Bouterse de meeste stemmen haalde, was een beloning voor wat hij in voorgaande jaren vooral op gebied van veiligheid had gedaan. Volgens een internationale lijst over het aantal moorden per honderduizend inwoners was Suriname het veiligste land van de regio.

Tijdens de verkiezingscampagne van 2010 liet Bouterse geregeld Bob Marley's *I shot the sheriff* draaien, waarop hij dan heupwiegend meebevoog. Het verhoogde alleen maar Santokhi's populariteit.

Een teleurgestelde Santokhi

Het presidentschap was op dat moment nog een brug te ver. Die positie

werd veroverd door Bouterse met zijn NDP (Nationaal Democratische Partij). Wel werd Santokhi eind 2010 gekozen tot voorzitter van de Inter-Amerikaanse Commissie voor drugsbestrijding CICAD. Toen Santokhi enkele jaren later, in 2014, als oppositieleider het State Department bezocht, verklaarde een Amerikaanse onderminister dat hij „een regering met Santokhi's partij” zou verwelkomen „als betrouwbare partner”. In de verkiezingscampagne van een jaar later kon Santokhi zich voor het eerst manifesteren als een geloofwaardige presidentskandidaat. Met een sheriffhoed op het hoofd gebruikte hij zijn bijnaam als geuzennaam. Uiteindelijk werd Bouterse in 2015 toch weer gekozen voor een tweede termijn.

Een teleurgestelde Santokhi liet intern weten dat hij het een volgende keer anders zou aanpakken. De VHP zou voortaan alleen de verkiezingen moeten ingaan en niet meer zoals bij eerdere verkiezingen in een 'front' met andere partijen. Tegelijk wist hij dat de VHP af moest van het sterke Hindostaanse stempel en meer multi-etnisch moest worden, ook bij de kandidaatstellingen voor het parlement. Door interne hervormingen slaagde Santokhi met de VHP daarin. Ook Creolen, Maroons, Javanen, Chinezen en 'moksi's' [Surinamers van gemengde afkomst] lieten zich zien in het partijcentrum De Olifant.

„Kijk om je heen, hier zie je het echte Suriname. De diversiteit aan mensen van jong en oud is hier vertegenwoordigd”, zei Santokhi toen tegen NRC. Op 13 juli 2020 werd Santokhi door de Nationale Assemblée bij acclamatie gekozen tot president. De Surinaamse bevolking had genoeg van het wanbeleid en de corruptie van de regering-Bou-

terse die het land aan de rand van de afgrond had gebracht. Zeven dagen na zijn verkiezing trad Santokhi in het huwelijk met jurist Mellisa Seenacherry.

De nieuwe president beloofde in ruil voor vertrouwen aan de Surinamers een prachtig land te schenken. Maar met de desastreuze economische erfenis die hij van Bouterse overnam - een staatsschuld van zo'n 4 miljard Amerikaanse dollar - stond hij voor een uiterst moeilijke opdracht. Alleen met hulp van het Internationaal Monetair Fonds (IMF) kon Suriname een bankroet voorkomen. Hij slaagde erin de inflatie te beperken en de economie te stabiliseren. Maar bezuinigingen, zoals het afbouwen van energiesubsidies, raakten de gewone Surinamer hard. En het door vriendjespolitiek veel te grote, corrupte en slecht functionerende overheidsapparaat was niet in staat adequaat armoedebeleid te voeren.

Ook maakte Santokhi al aan begin van zijn termijn een alom bekritiseerde fout door zijn echtgenote te benoemen in de raad van commissarissen van Staatsolie, nadat hij eerder juist het beleid van *'family and friends'* van Bouterse had bekritiseerd. En de VHP werkte samen in coalitie met de Maroonpartij ABOP, die vooral uitblonk door vriendjespolitiek.

Bovendien vertoonde Santokhi in zijn functie eigenzinnige trekken, die ook mensen die hem goed kenden niet eerder bij hem hadden waargenomen. De overwegend Creoolse partij NPS, met een reputatie van goed bestuur, stapte na enkele jaren uit de coalitie omdat ze zich nauwelijks serieus genomen voelde. Santokhi beloofde het volk meermalen verlichting, maar kon dat uiteindelijk niet waarmaken. Na een nieuwjaarsrede in 2023, waarin hij

Desi Bouterse (rechts) draagt het presidentschap over aan Santokhi, 16 juli 2020. FOTO RANU ABHELAKH/ANP

Santokhi heeft een metamorfose ondergaan vanaf het moment dat hij president is geworden

Ashwin Ramcharan auteur

Tijdens een ontmoeting in 2021 met toenmalig premier Mark Rutte in Den Haag. FOTO PATRICK VAN KATWIJK/GETTY IMAGES

opnieuw beloftes deed, kwamen er in februari demonstraties, die uitliepen op een bestorming van het parlement, plundering van benzinstations en winkels. Daaronder waren dezelfde mensen die ook tegen het wanbeleid van Bouterse hadden gedemonstreerd.

Een nieuwe smet

Er kwam kritiek dat Santokhi te veel zou reizen. In Paramaribo liet hij zich geregeld in een colonne dure auto's met gillende sirenes vervoeren, wat bij velen steeds meer weerstand wakte. Dat Santokhi in 2024 aan Surinamers alvast een voorschot gaf op te verwachten opbrengsten uit olie, die was gevonden voor de Surinaamse kust, hielp niet meer. Schrijver van het boek *Chan, we gaan Suriname redden*, Ashwin Ramcharan concludeerde: „Santokhi heeft een metamorfose ondergaan vanaf het moment dat hij president is geworden. Hij kan niet goed met macht omgaan.”

Santokhi maakte eind 2023 als president nog mee dat Bouterse in hoger beroep definitief tot twintig jaar werd veroordeeld voor de Decembermoorden. Maar in de cel belandde Bouterse niet, want hij vluchtte na het vonnis. Dat zagen sommigen als een nieuwe smet op Santokhi's blazoens. Korte tijd later overleed Santokhi's eeuwige rivaal.

Ook veel critici zijn van mening dat Santokhi, die in 2025 met zijn partij de verkiezingen verloor, een gouden kans heeft gemist om zijn lange carrière te bekronen met een succesvol presidentschap. Santokhi laat een vrouw en twee kinderen uit een eerder huwelijk achter.

Met medewerking van Nina Jurna.

nrc webwinkel

Adviesprijs fabrikant 399,95
319,95

LAFUMA
Evolution Becomfort ligstoel

- › Ontspan het lichaam door optimale gewichtsverdeling
- › Meerdere verstelbare standen
- › Inclusief ademend en waterafstotend kussen

Ervaar ultieme ontspanning met de Evolution BeComfort ligstoel. De luxe relaxstoel beschikt over meerdere verstelbare standen, waaronder de comfortabele zero gravity-positie, waarbij je benen iets hoger liggen dan je hart. Deze houding vermindert de druk op je lichaam en zorgt voor een gevoel van gewichtloos relaxen.

Bestel nu > nrcwebwinkel.nl/ligstoel

Advertentie

Vier het voorjaar met de mooiste aanbiedingen

BATAVIA
Drukreiniger

Adviesprijs fabrikant 159,97
99,-

- Complete set met accu voor reinigen van fietsen, auto's en tuinmeubilair
- Krachtige druk van 22 bar verwijdert hardnekkig modder zonder risico op lakbeschadiging
- 5 sproeistanden: stel in voor zware taken of een zachte besproeiing van de tuin

BATAVIA
Onkruidborstel set

Adviesprijs fabrikant 169,-
119,-

- Werelds meest effectieve onkruidborstel
- Ideaal voor het verwijderen van onkruid en mos uit voegen
- Onkruid verwijderen zonder rugpijn, pijnlijke knieën, blaren en vermoeidheid

BATAVIA
Super snoeiset

Adviesprijs fabrikant 179,-
139,-

- Alles-in-één set voor elke snoeiklus
- Compacte Nexsaw zaagt hout tot 11 cm dik met één hand
- Brushless takkenschaar knipt moeiteloos door takken tot 28 mm

BATAVIA
Twinbrush reinigingsborstel

Adviesprijs fabrikant 199,-
179,-

- Complete set met 2Ah accu, 2.4a oplader, 3 borstels, zeepdispenser en verlengsteel
- Krachtige accu reinigingsborstel, gepatenteerde 2-in-1 borstels die in tegengestelde richting van elkaar draaien
- Brushless motor, voor de best mogelijke schoonmaakresultaten en prestaties

AENO
Draadloze steelstofzuiger

Adviesprijs fabrikant 206,-
139,-

- Één apparaat voor zowel vloer- als meubelreiniging
- Super krachtig: 530 Watt en 28 Kpa en tot 60 minuten werktijd
- Vier zuigstanden & automatische stofdetectie

BATAVIA
Maxxbrush multi-borstel

Adviesprijs fabrikant 199,-
149,-

- Draadloze vrijheid voor flexibel reinigen van terrassen en patio's
- Aansluiting voor tuinslang voor effectievere reiniging met water
- Optioneel te gebruiken als onkruidborstel met extra accessoires

ARBEID

'Uitzendkrachten onderbetaald'

Uit onderzoek van Follow the Money blijkt dat uitzendkrachten in Nederland veertien jaar lang werden onderbetaald.

Sezen Moeliker

AMSTERDAM

Uitzendkrachten zijn in Nederland veertien jaar lang structureel onderbetaald. Rechterlijke uitspraken impliceren dat Nederland sinds 2011 afweek van Europese regels die dicteren dat uitzendkrachten hetzelfde horen te verdienen als gewone medewerkers. Dat schrijft onderzoeksplatform *Follow the Money*.

De uitzend-cao stond toe dat uitzendkrachten structureel minder betaald kregen dan medewerkers in vaste dienst. Het verschil was gemiddeld zo'n 13 procent. De situatie is vanaf 2026 in de nieuwe uitzend-cao rechtgezet. *Follow the Money* bestudeerde voor dit onderzoek onder meer relevante regelgeving en rechterlijke uitspraken.

Dat dit kon gebeuren, komt volgens het onderzoeksplatform onder meer doordat minister van Sociale Zaken Henk Kamp (VVD) tij-

Uitzendbureau Randstad. FOTO LAURENS VAN PUTTEN/ANP/HOLLANDE HOOGTE

dens het kabinet-Rutte I de Europese richtlijn „vrij zuinig interpreteerde in de Nederlandse wet”. Daar staat weliswaar het principe van gelijke beloning in, maar ook dat daarvan mag worden afgeweken in de cao. Niet vermeld is dat uitzendkrachten onder de streep gelijk uit moeten komen.

Miljoenen mensen zijn volgens *Follow the Money* hierdoor gedupeerd. Zij kunnen hun gemiste inkomsten soms nog opeisen. Loonvorderingen hebben een verjaringstermijn van vijf jaar. Veel uitzendkrachten, met name arbeidsmigranten, weten niet wat hun

rechten zijn. Ze dreigen daardoor compensatie mis te lopen.

Stichting Eerlijk Werk opende eind vorig jaar al een landelijk meldpunt voor (ex-)uitzendkrachten en gedachteerden die in de afgelopen jaren financieel benadeeld zijn door uitzendbureaus. Aanleiding was onder meer een uitspraak van de Hoge Raad in september 2024. De hoogste rechter van Nederland oordeelde toen dat uitzendpersoneel recht heeft op gelijke beloning en gelijke behandeling.

Stichting Eerlijk Werk onderzoekt een massaclaim tegen de uitzendbranche.

DRONES

Ceo van defensiebedrijf beledigt Oekraïense fabrikant én huisvrouw

Bestuursvoorzitter van Rheinmetall vergelijkt Oekraïense fabrikant met huisvrouwen die „drones in keukens produceren”.

Sezen Moeliker

AMSTERDAM

Bestuursvoorzitter van de Duitse wapenfabrikant Rheinmetall Armin Papperger heeft een flater geslagen. De man met volgens Duitse media „een flinke dosis zelfvertrouwen” komt vaak in het nieuws. Het gaat immers goed met Rheinmetall, sinds de oorlog in Oekraïne en de toegenomen vraag naar munitie, pantservoertuigen en andere wapens. Papperger neemt zich in de media geen blad voor de mond en dat maakt hem tot een gewenste spreker.

Maandag reageerde president Zelensky: „Als elke Oekraïense huisvrouw drones kan maken, dan kan elke Oekraïense huisvrouw ook bestuursvoorzitter van Rheinmetall zijn.”

tiepotentieel van Oekraïense dronefabrikanten. Papperger noemde deze fabrikanten vervolgens „Oekraïense huisvrouwen” die met 3D-printers in de keukens onderdelen produceren. „Zo speel je met Lego”, aldus Papperger. Geen innovatie dus.

Excuses

Een pijnlijke uitspraak van Papperger over het Oekraïense leger, een van de grotere opdrachtgevers van zijn bedrijf. Snel volgde er een reactie vanuit Oekraïne. Een adviseur van de Oekraïense president Zelensky zei dat de Oekraïense „Lego-drones” inmiddels 11.000 Russische tanks hebben vernietigd.

Rheinmetall reageerde afgelopen weekend verontschuldigend en benadrukte de nauwe samenwerking tussen het bedrijf en Oekraïne.

Maandag reageerde president Zelensky: „Als elke Oekraïense huisvrouw drones kan maken, dan kan elke Oekraïense huisvrouw ook bestuursvoorzitter van Rheinmetall zijn.”

Advertentie

Vandaag starten meer dan 8500 raadsleden in 340 gemeenten.

Mensen uit onze samenleving.

Die zich met hart en ziel inzetten voor uw stad of dorp. Zij dragen onze democratie.

Juist in een onrustige tijd, nemen zij verantwoordelijkheid voor besluiten die iedereen direct raken.

Maar steeds vaker krijgen ze te maken met agressie, bedreiging en intimidatie. Dat is onacceptabel.

Verschil van mening hoort bij de democratie; agressie, bedreiging en intimidatie niet. Samen staan we achter het openbaar bestuur.

Het Kabinet | Vereniging van Nederlandse Gemeenten | Nederlands Genootschap van Burgemeesters
| Wethoudersvereniging | Nederlandse Vereniging voor Raadsleden | Vereniging van Griffiers | Interprovinciaal Overleg
| Kring van Commissarissen van de Koning | Statenlidnu | Unie van Waterschappen

TILBURG

'Afschuwelijk', vindt hij het. Dat er ggz-bedrijven (psychiatrie en psychologie) zijn die een patiënt de deur wijzen zodra die het woord 'suicide' in de mond neemt. Hun problemen zouden voor zo'n kliniek 'te zwaar' zijn en dus tijd en geld kosten. „Dan heeft die partij wel eerst drie, vier gesprekken gevoerd met de patiënt, zodat ze een mooie fee opstrijken, en word je toch afgewezen. Eerlijk gezegd vind ik dat echt vrij slecht. Moerel gezien.”

Joep de Groot is sinds zeven jaar bestuursvoorzitter van CZ, een van de vier grote zorgverzekeraars, die 22 procent van de bevolking verzekert. Hij maakt zich zorgen over de zorg - „een systeem onder stress” - en praat kritisch over de gevolgen van winstbejag en personeelstekorten.

CZ heeft een bedrijfsmodel dat niet op winst is gericht. „Als wij resultaat maken, dan blijft dat geld voor de verzekeren. (De premie wordt verbroren, zoals dit jaar gebeurde, of verlaagd, red.) En dat heeft ook een bedoeling. Ik heb niks tegen private partijen in de zorg. Die helpen namelijk ook bij innovatie. Dat is hartstikke goed. Maar dat verandert op het moment dat je winstprikkel zo groot wordt, dat je de kwaliteit van zorg gaat ondermijnen.”

CZ presenteert dinsdag goede jaarcijfers over 2025: er werd 243 miljoen euro 'rendement' gemaakt (in 2024: 132 miljoen euro). Niet zo veel op een omzet van 13 miljard euro aan zorgpremie, maar geld overhouden is dan ook niet de bedoeling. De Groot: „Eigenlijk wil je zo'n resultaat niet maken. Want dat betekent dat er minder zorg is geleverd dan we zouden willen. We zien dat er op cruciale plekken in de zorg, zoals in de ziekenhuizen en bij bepaalde vormen van wijkverpleging, te weinig zorg is geleverd omdat er zulke grote personeelstekorten zijn. Dus het zijn goede cijfers, maar ze laten ook een zorgsysteem onder stress zien.”

De mensen zijn er gewoon niet

Zo komt hij meteen bij een andere grote kwestie: het personeelstekort. De zorg, zegt De Groot, moet anders georganiseerd worden. „Nu is een op zes mensen zorgverlener, maar met de vergrijzende bevolking is in de nabije

INTERVIEW JOEP DE GROOT ZORGVERZEKERAAR

'Een patiënt de deur wijzen en wél een vergoeding opstrijken - dat vind ik vrij slecht'

Organisaties die winst boven kwaliteit stellen en daarom ingewikkelde patiënten weren, moeten worden aangepakt. Dat vindt Joep de Groot van zorgverzekeraar CZ. „Als we kijken naar de toekomst van het stelsel, is dit niet wat je wil.”

Door Merve Özdemir en Frederiek Weeda

toekomst een op de vier nodig. Dat is niet reëel - die mensen zijn er niet. Veel mensen willen niet in de zorg werken en andere publieke taken, zoals defensie, hebben ook mensen nodig. Dus moet het anders georganiseerd.”

Digitalisering kan een uitkomst bieden, volgens De Groot. „Er zijn innovaties waardoor de arts of verpleegkundige minder wordt belast. Neem 'Zorg bij jou', een app van Santeon [keten van zeven grote ziekenhuizen die 13 procent van de ziekenhuiszorg bieden]. Met de app stellen patiënten hun vraag online aan hun zorgverlener. Die zeggen dat dat meteen impact heeft op hun werk. De patiënt komt minder langs, stelt minder vragen, doet meer zelf. Je hebt veel minder zorgverleners nodig om een patiënt te helpen. Daar kan je wel enthousiast over zijn.”

Toch zijn er ook patiënten, ouderen bijvoorbeeld, die een app of qr-code niet begrijpen. „We moeten met beide groepen rekening houden.” De Groot prijst initiatieven als thuisarts.nl, waar patiënten medische informatie kunnen vinden. „Daardoor houden zorg-

Nu is een op zes mensen zorgverlener, maar met de vergrijzende bevolking is een op de vier nodig

verleners tijd over voor de groep die het niet zo goed kan.”

Wel moet de patiënt zo'n app kunnen vertrouwen, zegt De Groot. En dat is niet eenvoudig in een wereld waarin commerciële techbedrijven veel gevoelige data verzamelen. Gegevens van patiënten zijn niet altijd veilig, zo bleek vorig jaar met het datalek bij Clinical Diagnostics, het lab dat werkte voor Bevolkingsonderzoek Nederland. „Als patiënt verwacht je dat je gegevens veilig zijn. We kunnen bij partijen waarmee we een contract hebben, eisen dat de beveiliging op orde is. Dat de servers van de app of andere toepassingen bijvoorbeeld binnen Europa blijven.”

Clinical Diagnostics is eigendom van een Frans beursgenoteerd bedrijf dat te weinig geïnvesteerd bleek te hebben in databeveiliging. Het ging voor winst. Net als een relatief nieuw fenomeen in Nederland: *private equity*-partijen die zorgverleners opkopen. Het is één keer grondig in kaart gebracht, in 2024 door Ernst & Young. Dat turfde 35 *private equity*-bedrijven die investeren in onder meer kraam-

zorg, mondzorg, paramedische zorg, ggz, huisartsenzorg en medisch specialistische klinieken. Geen ziekenhuizen: die mogen winst niet uitkeren en zijn dus niet interessant voor investeerders. Van de 35 investeerders komen 21 uit het buitenland.

Natuurlijk, zegt De Groot, zijn er ook private equity-bedrijven die iets bijdragen door in innovatie te investeren. Maar hij heeft „oprecht zorgen” over zorgaanbieders die zijn gekocht door private partijen, waarbij de winstprikkel groot is. De Groot: „Het is niet erg dat je geld verdient met goede zorg, maar zorg is een publieke taak. Je moet dat dus op een nette manier uitvoeren en dat gebeurt niet overal.”

Bijvoorbeeld dus in de ggz, waar sommige klinieken bewust te veel 'lichte' patiënten „pakken”, zegt hij - en patiënten met zwaardere problemen afwijzen. „Dat gebeurt nu zodra de zorgvraag een beetje te veel wordt. Dat is soms best snel. Maar dit zijn mensen die serieus om hulp vragen. De behandelaar zegt dan 'nee sorry, dat vind ik te ingewikkeld'. Niet alle private equity-partijen doen dat zo. Maar ik zie er die dat doen. En vanaf dat moment zit je wat mij betreft echt aan de verkeerde kant van het spel.”

Winst boven kwaliteit van zorg

Om te voorkomen dat patiënten van aanbieder naar aanbieder worden gestuurd, worden zulke 'exclusiecriteria' (zoals suicidaliteit, te verslaafd, onvoldoende beheersing Nederlandse taal, te gecompliceerd) sinds 2026 ontmoedigd. Dat is vorig jaar afgesproken in het nationale akkoord tussen zorgverzekeraars en behandelaren. Alleen in uitzonderlijke gevallen mag een behandelaar een patiënt weigeren.

Maar tot frustratie van verzekeraars is dit niet wettelijk vastgelegd. Vorige week riep Zorgverzekeraars Nederland de Tweede Kamer daarom op de wetgeving nog dit jaar aan te passen. Dan kunnen zorgverzekeraars dit opnemen in de contracten voor 2028.

Daar wil De Groot ook. „Door in contracten te eisen dat de zorgaanbieder kwaliteit van zorg boven winst stelt. Dat is best lastig, want soms zijn partijen de enige aanbieder in de regio. Daar zit een dilemma, want wij hebben 'zorgplicht'. Maar als we kijken naar de toekomst van het stelsel, is dit toch niet wat je wil: dat winst boven de kwaliteit van zorg gaat. Dan vind ik dat je echt iets verkeerd doet.”

CZ probeert nu met cijfers en data-

Joep de Groot: „Op cruciale plekken is te weinig zorg geleverd vanwege de grote personeelstekorten.” FOTO MERLIN DALEMAN

tronen „boven water te krijgen” welke gecontracteerde zorgaanbieders winst boven zorgkwaliteit plaatsen. De Groot: „We kunnen zien hoeveel behandelingen worden gegeven, welke diagnose en behandeling, welke intake-vragen de patiënt krijgt, en of we meer klachten van patiënten over een aanbieder binnenkrijgen. Maar het is lastig.”

Een recent voorbeeld waar winst boven zorg leek te staan, is Villa Expert-Care, dat ernstig zieke en gehandicapte kinderen verzorgt. In januari kondigde de organisatie aan zijn zorgvilla's te sluiten - het „Nederlandse zorgsysteem” vergoed volgens de Duitse eigenaar niet genoeg. Ouders raakten in paniek, zochten media en politiek op.

Mirjam Sterk, minister van Langdurige Zorg, Jeugd en Sport, stelde in een Kamerdebat dat de villa's „openblijven zo lang als nodig is”.

De zorgplicht ligt bij de verzekeraar en ook CZ heeft met Villa ExpertCare een contract. De Groot: „We hebben zorgplicht voor die kinderen en we hebben daar meteen een crisisteam op gezet. De gesprekken over een oplossing lopen. Moet de zorg bijvoorbeeld worden overgenomen door een andere aanbieder?” Heel uitzonderlijk is dit niet voor een verzekeraar, vertelt De Groot. „Op elk moment hebben we denk ik drie tot vijf van dit soort casuïstieken.”

De Groot is positief over de plannen

Grote winstprikkel? Vanaf dat moment zit je wat mij betreft echt aan de verkeerde kant van het spel

van de nieuwe regering om de verplichte vergoeding van zorg door ongecontracteerde zorgverleners af te schaffen, omdat in zijn ogen te veel geld weglekt naar deze partijen. Nu moet de verzekeraar 70 procent van de doktersrekening vergoeden van zorgverleners met wie hij géén contract heeft. Dat moet van de wet. Achterliggend idee is dat patiënten altijd recht hebben op een 'vrije artskeuze', ofwel de zorgverlener die zij kiezen, en niet eentje die de zorgverzekeraar uitkiest.

In de praktijk hebben alle ziekenhuizen en huisartsen een contract, en ook veel zelfstandige klinieken. Maar sommige fysiotherapeuten, psycholo-

gen, wijkverpleegkundigen en speciale klinieken voor bijvoorbeeld heupoperaties hebben dat niet. De verzekeraar vindt hen te inefficiënt. De Groot: „Ik zie dat zij over het algemeen meer uren zorg leveren dan een vergelijkbare gecontracteerde partij. Meer zorguren vindt de patiënt vaak prettig, maar is het ook solidaire?” Gezien de tekorten aan personeel, zouden de vergoede uren gelijk moeten worden verdeeld, vindt De Groot. „Vooral mensen die het zorgsysteem goed begrijpen weten de weg te vinden naar ongecontracteerde aanbieders. Mensen die het financieel moeilijker hebben, gaan daar minder vaak naartoe. Dat vind ik ook echt een solidariteitsissue.”

nrc carrière > samen ambities waarmaken

nrc.nl/carriere

Kiesraad

De Kiesraad is op zoek naar een

Lid

PROFIEL: bestuurlijk ervaren met gedegen kennis van en ervaring met de uitvoering van het verkiezingsproces

Kijk op www.kiesraad.nl

Museum Boijmans Van Beuningen in Rotterdam zoekt een nieuwe

Artistiek Directeur

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met Executive Search bureau Perrett Laver via: www.perrettlaver.com

Referentienummer: 8208

museum van boijmans van beuningen

DE GEOPOLITIEKE FALL-OUT VAN IRAN

Hoe herschikt de oorlog in het Midden-Oosten de kaarten? Is dit hét moment dat China de VS voorbijstreeft? Over de onwaarschijnlijke winnaars (en verliezers) van de oorlog in Iran.

Luister elke dinsdag een nieuwe aflevering bij NRC en in alle podcast-apps. Ga naar nrc.nl/wereldzaken voor meer over de podcast

nrc >

Advertentie

OLIEHANDEL

'Mr H' wist met zijn vloot jarenlang westerse sancties te ontwijken, maar nu zit hij in het nauw

Jarenlang kon de vloot van Iraniër Hossein Shamkhani ongestoord groeien en havens invaren, ook die van Rotterdam. Rusland en Iran profiteerden voor miljarden van de olie- en wapensmokkel. Maar nu staat zijn vloot van twee kanten onder druk, al laat Nederland de schepen nog ongehinderd langsvaren.

Door Carola Houtekamer en Karlijn Kuijpers

AMSTERDAM

Zaterdag 28 februari 2026 is een slechte dag voor de man die zich verschuilt achter de bijnaam 'Mr H'. In die nacht, van zaterdag op zondag, vliegen in België twee defensiehelikopters uit naar zee. Eén van de helikopters blijft hangen boven een olietanker die langs België vaart op weg naar Rusland. Op een ronkend filmpje, gepubliceerd door de Belgische defensie, is door een nachtzichtcamera te zien hoe militairen zich vanuit de helikopter via een touw laten afzakken naar het scheepsdek. Acht minuten later hebben ze de brug van olietanker Ethera onder controle. In de haven van Zeebrugge gaat het schip aan de ketting.

De volgende ochtend verwoordt de Belgische minister van Defensie Theo Francken (N-VA) op een persconferentie de nieuwe Europese aanpak van de

schaduwvloot - de schepen die de Russische oorlogseconomie financieren door sancties op olie en goederen te omzeilen. „Optreden is geen optie, maar een verantwoordelijkheid“, zegt hij ferm.

De Ethera behoort tot de vloot van 'Mr H'. In diezelfde nacht van 28 februari werpen Israël en de Verenigde Staten bommen op het kantoorcomplex van ayatollah Ali Khamenei in Teheran. Het is raak, de hoogste geestelijke leider en meerdere hooggeplaatste Iraanse militairen komen op de eerste dag van de oorlog tegen Iran om. Eén van de mannen die in het bijzijn van de ayatollah sterft, is de rechterhand van de hoogste veiligheidsadviseur van Khamenei, Ali Shamkhani. De Iraanse staatskrant *Farhikhtegan* schrijft dat hij zonder hoofd wordt begraven. Ali Shamkhani is de vader van 'Mr H', Hossein Shamkhani.

Er is geen reden om te denken dat de Belgische en Israëlisch-Amerikaan-

Zeker zes schepen uit Shamkhani's vloot konden sinds begin dit jaar nog ongestoord voorbij Nederland varen

se militaire acties gecoördineerd zijn. Maar de boodschap is glashelder voor Hossein Shamkhani: de tijden veranderen.

Jarenlang kon zijn vloot van tientallen containerschepen en olietankers ongehinderd groeien en rondvaren - de schepen waren zelfs welkom in de Rotterdamse Waalhaven. Als een soort *shared service center* vervoeren Shamkhani's schepen goederen en olie voor meerdere regimes waartegen sancties zijn afgekondigd. Eerst voor Iran en Venezuela en sinds de inval in Oekraïne ook voor Rusland.

Maar sinds de Amerikaanse president Donald Trump de sancties tegen Iran aanscherpte in zijn strijd tegen het autoritaire regime, en Europa besloot harder op te treden tegen de Russische oliehandel, wordt Shamkhani van twee kanten in het nauw gedreven.

NRC onderzocht hoe de zoon van de rechterhand van de ayatollah onder de radar kon uitgroeien tot één van de belangrijkste spelers in het ondermijnen

van westerse sancties, en hoe hij daarbij ook Nederland gebruikte. Op basis van transponderdata, scheepsregisters, interne documenten, gesprekken met oud-medewerkers en experts en berichten in internationale media kan NRC reconstrueren hoe dit netwerk onopgemerkt Rotterdam gebruikte als pitstop op een handelsroute met Rusland. En hoe het ook nu nog - nadat het op sanctielijsten is gezet - door Nederland geen strobreed in de weg wordt gelegd.

Terwijl België en onlangs ook Dene-marken een schip van Shamkhani aan de ketting legden, konden zeker zes schepen uit zijn vloot sinds begin dit jaar nog ongestoord voorbij Nederland varen. Zo ook de Ethera, die door België werd geënterd. Die voer afgelopen januari nog probleemloos vanuit het Russische Vysotsk door Nederlandse kustwateren, volgeladen met olie. Nederland is, zo blijkt, nog niet klaar voor actie. Eerst moet de wet nog worden aangepast en moet de „nationale stra-

tegie" nog worden uitgewerkt.

Leren sancties ontwijken

Het Iraanse publiek leert 'Mr H', Hossein Shamkhani, kennen in 2008, wanneer zijn vader hem introduceert tijdens een interview op de Iraanse staats televisie. Hij is dan 24 jaar, met een vriendelijk gezicht en een grote bril die hij steeds terug op zijn neus zet. Zijn vader Ali Shamkhani, die later hoogste veiligheidsadviseur en rechterhand van ayatollah Ali Khamenei zal worden, vertelt dat hij zijn zoon één advies gaf: ga nooit voor de overheid werken.

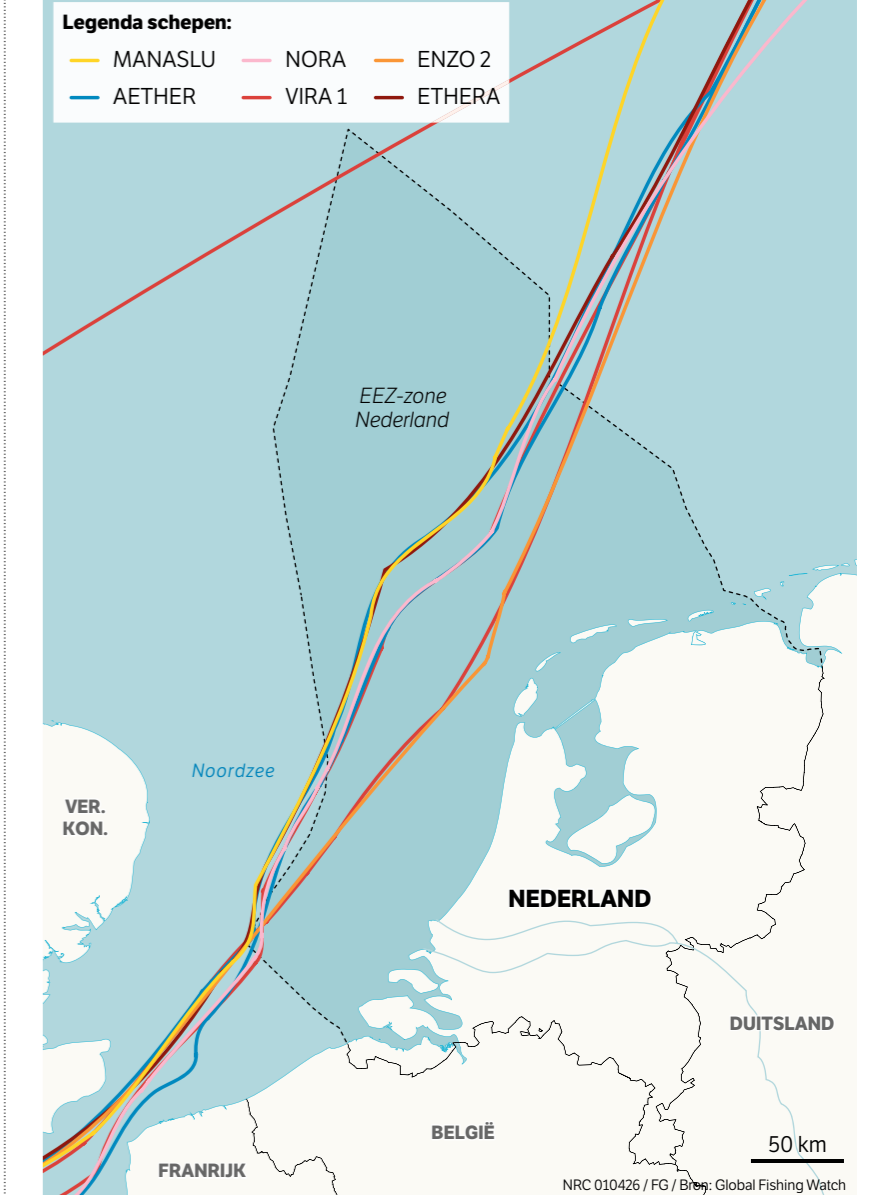
Zoon Hossein luistert. Hij wordt directeur van het scheepstransportbedrijf Admiral Group, dat zijn familie in 2011 in Dubai opricht. Maar ondanks zijn commerciële carrièrepad zijn de Iraanse staat en de Islamitische Revolutaire Garde - het omvangrijke leger van de ayatollah waarvoor zijn vader werkt - nooit ver weg.

De zakelijke activiteiten van Sham-

khani zijn onlosmakelijk verbonden met het Iraanse regime, en diens positie in de wereld. Hij leert al gauw om met zijn schepen de sancties te ontwijken die de internationale gemeenschap vanaf 1979 aan Iran heeft opgelegd. Jarenlang is er geen ander land ter wereld dat zo vaak op de sanctielijsten voorkomt als Iran - niet alleen de olie- en gashandel is aan banden gelegd, maar ook uraniumverrijking, bankieren, webhosting en verzekeren.

Shamkhani bouwt een schaduwvloot. Over de hele wereld richt hij nieuwe, anonieme bv's op, die olietankers en containerschepen opkopen en uitbaten. De bv's staan geregistreerd in de Arabische Emiraten, Hongkong, Zwitserland, Singapore en de Marshall-eilanden, maar houden veelal kantoor in Dubai. De schepen laat hij varen onder zogeheten *flags of convenience*, vlaggen van landen die weinig eisen stellen aan schepen en hun eigenaren. Om uit zicht van autoriteiten te blijven, zetten de kapiteins van de vloot regel-

Routes van schepen uit Shamkhani's vloot in jan. en feb.

De Belgische defensie gaat aan boord bij de olietanker Ethera, onderdeel van de Russische schaduwvloot. FOTO JORN URBAIN/ BELGISCHE MINISTERIE VAN DEFENSIE/ANP

matig hun transponder uit.

De inkomsten beheert Shamkhani via een investeringsvehikel in Londen, Ocean Leonid. Vanuit dit kantoor, met nevenvestigingen in Genève en Singapore, investeert hij op de termijnmarkten voor olie, gas en metalen. Het bedrijf heeft een prima reputatie. De buitenwereld weet niet dat dit investeringsfonds werkt met geld uit de schaduwhandel of dat Shamkhani erachter zit.

Ocean Leonid wordt mede gefinancierd door ABN Amro, stelde persbureau Bloomberg twee jaar geleden vast. Een vertegenwoordiger van het investeringsfonds komt in 2023 nog op uitnodiging van ABN Amro deelnemen aan een panel over onzekerheid in de grondstoffenhandel in Amsterdam. ABN beantwoordt geen vragen hierover, omdat de bank „nooit ingaat op individuele gevallen“.

Een nieuwe klant: Rusland

In 2023 breidt Shamkhani zijn zakelijke imperium in rap tempo uit. Dat merken ze ook bij één van zijn bedrijven, Crios Shipping, een kleine jonge rederij die kantoor houdt in de futuristische Maze Tower in Dubai, een wolkenkrabber met de opdruk van een doolhof op de gevel. Voortdurend komen er nieuwe schepen bij, nieuwe klanten, nieuwe transportroutes, nieuwe zusterbedrijfs. Die bedrijven hebben namen als Reel Shipping, Teodor Shipping, Wanta Shipping, Koban Shipping en Fractal Marine. De bedrijven zitten weliswaar verspreid over heel Dubai, maar werknemers weten dat ze eigenlijk voor dezelfde onderneming werken. Ze zijn zo verweven dat medewerkers - veelal Indiërs, Russen en Arabieren - soms goed moeten opletten dat ze bij het juiste bedrijf gaan zitten.

Vanuit de wolkenkrabbers dirigeren de medewerkers de schepen de wereld over. Ze organiseren vrachten, tussensessies, inspecties, bemanningswissels, bevoorrading - steeds meer, steeds sneller. Bijna elke week komt er wel een schip bij.

De medewerkers weten niet precies voor wie ze werken. Meestal hebben ze te maken met 'Captain D' - een Iranier met een Dominicaans paspoort die 'Capt. D' heeft laten borduren op de boorden van zijn overhemd. Alireza Derakhshan heet hij en hij heeft volgens de Amerikaanse justitie een lange geschiedenis met het ontwijken van sancties. Maar medewerkers weten ook: Captain D is niet de echte baas. Dat is de man die zich 'Mr H' noemt, of 'H' of soms 'Hector'. Van hem weten ze niks, behalve dat de zaken kennelijk heel goed lopen.

Hossein Shamkhani heeft een reden om z'n imperium uit te breiden. Na de inval van Rusland in Oekraïne in het voorjaar van 2022 hebben westerse landen een ongekend aantal verstrekkende sancties tegen Rusland afgekondigd en de oliehandel aan banden gelegd. Rusland neemt vrijwel direct zijn koppositie in het lijstje van meest gesanctioneerde landen over. De oorlog is een buitenkans voor Shamkhani.

„De Russen moesten ineens leren om oliesancties te ontduiken“, zegt John Bolton in een gesprek met NRC over de Shamkhani's, die hij al kent uit de periode dat hij Trumps veiligheidsadviseur was. „En Iran had daar ervaring mee. Sanctieontwijking is veel georganiseerd dan veel mensen denken. Het is logistiek complex, het zijn

Lees verder op pagina 26

» **Vervolg van** pagina 25

geraffineerde netwerken.”

Shamkhani, die in Moskou studeerde, heeft de kennis en de capaciteiten die Rusland nodig heeft om het hoofd boven water te houden. Zijn schaduwvloot gaat voor Rusland olie en goederen verschepen. Zijn bedrijven nemen tankers uit de Russische staatsrederij Sovcomflot over en promoten hun diensten op de transportbeurs TransRussia in Moskou. En een jaar na de inval opent een van Shamkhani's bedrijven een pendeldienst voor containerschepen van Egypte naar Rusland.

Pitstop in de Waalhaven

Op een zondagmiddag in januari 2023 draait zeecontainerschip Cerus de Waalhaven in Rotterdam in. Het zwartgeverfde schip is een van de eerste die op Shamkhani's pendeldienst tussen Egypte en Rusland vaart. Twee weken eerder is het schip volgeladen met containers in de Egyptische havenstad Damietta. En nu vaart het ruim veertig kilometer de Nieuwe Maas op voor een pitstop in de Waalhaven, een van de oudste Rotterdamse havens die het verst van zee liggen.

De Cerus meet aan bij pier 7, die in beheer is van op- en overslagbedrijf C. Steinweg, een multinational met honderden kantoren en terminals in vijftig landen. Scheepsagent Vopak Agencies regelt dat er vrijwel direct een bunkerschip naast komt te liggen, dat het schip volpompt met brandstof. Negentien uur later, in het midden van de nacht, vaart de Cerus de Noordzee weer op, door naar Sint-Petersburg.

Het is een vreemde pitstop, vinden de mensen aan wie NRC het vraagt. Ze praten allemaal op achtergrondbasis, omdat ze geen informatie mogen delen van bedrijven waar ze voor werken. Een voormalig medewerker die op die pier werkte, zegt dat hij vrijwel nooit zulke grote schepen aan deze kade zag aanmeren. Waarom twee keer veertig kilometer omvaren voor stookolie, in plaats van aanmeren bij de Maasvlakte?

Een loods, die schepen de haven in en uit begeleidt, noemt de plek „onwaarschijnlijk” om te bunkeren, zo'n kadeplek kost liggeld. Dat betaal je niet als je alleen komt bunkeren. Een eige-

naar van een bunkerschip zegt dat hij aan de kade in de haven „nooit” zeecontainerschepen ziet bunkeren die niet tegelijk aan het laden of lossen zijn. Een oud-medewerker op pier 7 vindt het ook raar. „'s Nachts wordt daar niet gewerkt en grote containerschepen heeft hij daar nooit gezien.

Toch komen er in de weken erna nog meer schepen van Shamkhani naar deze uithoek van de Rotterdamse haven.

Op 7 februari stuurt zijn rederij Crios zeecontainerschip Rob uit Damietta in het holst van de nacht naar pier 7 in de Waalhaven. Ook dat schip vertrekt negen uur later na een bunkersessie richting Sint-Petersburg.

11 februari: idem, voor zeecontainerschip Dhanu.

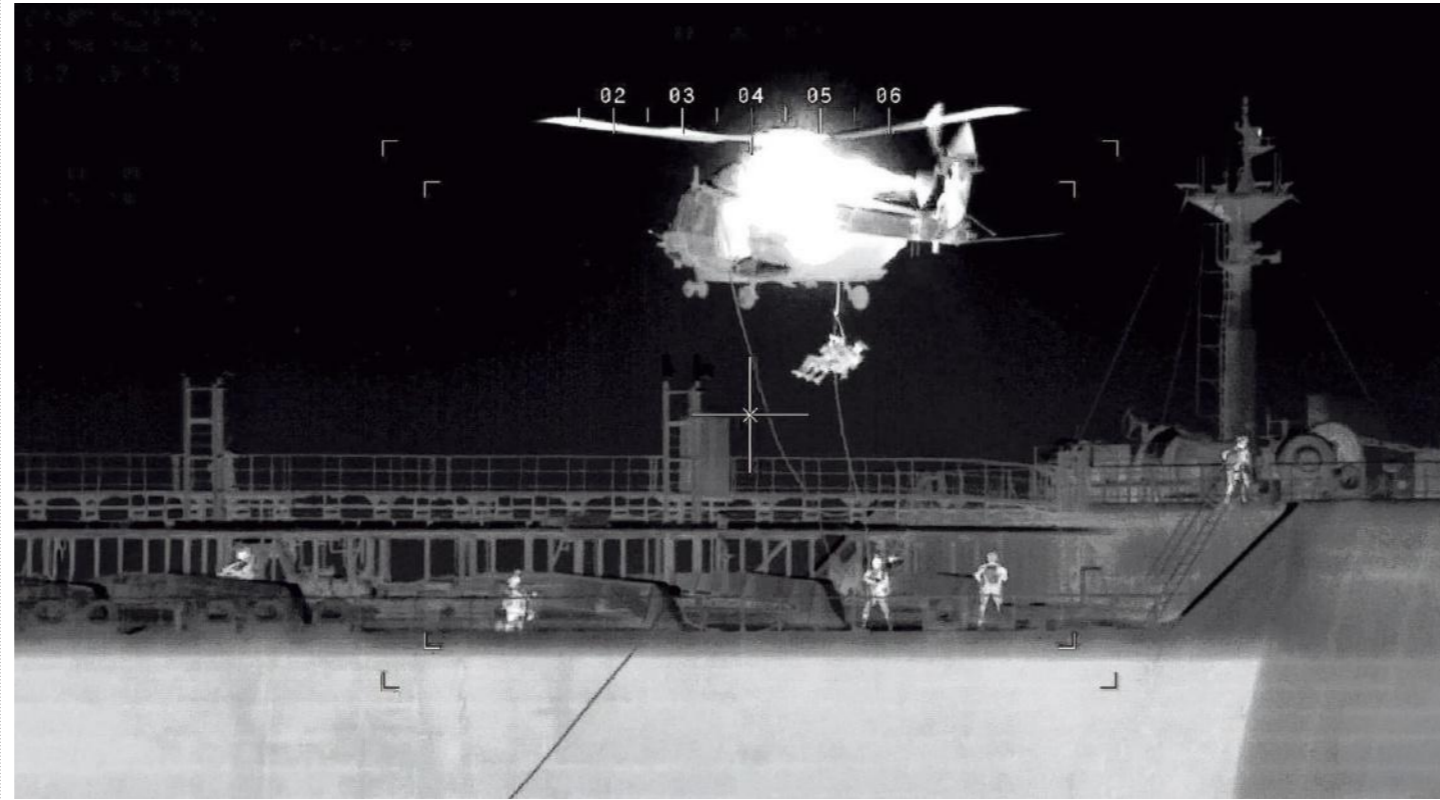
22 februari: idem, voor de Zagor. Alleen meert dit containerschip niet bij C. Steinweg aan, maar aan een boei een eindje verderop in de Waalhaven, ook om te bunkeren.

Na de vier schepen is het klaar in de Waalhaven. In april zal nog één schip van Shamkhani bij een boei naast eiland Rozenburg in het Calandkanaal komen, de Lidia.

Vanuit Dubai bekeken zijn de zoekjes aan de Waalhaven niet zo vreemd. Rotterdam is een handige tussenstop om snel even brandstof in te nemen. Logboeken van een van Shamkhani's bedrijven die NRC kon inzien, bevestigen dat bunkeren het doel van de tussenstop is. Dat dit vanwege de ligging en het kadegeld een dure en ongebruikelijke plek daarvoor is, maakt kennelijk niet uit. Maar niet te vaak en niet te lang, want de haven van Rotterdam binnenvaren is risicovol, de controles kunnen streng zijn. Shamkhani is constant op zijn hoede, hij moet onder de radar blijven.

NRC kan niet achterhalen wat de vijf schepen aan boord hebben. Dat kan van alles zijn, legitieme en illegale handel lopen bij Shamkhani door elkaar. Eind 2024 onthult persbureau Bloomberg dat twee vrachtschepen uit zijn netwerk ook raketten en drone-onderdelen van Iran aan Rusland leveren in ruil voor olie. Dat gebeurt via de Kaspische Zee, waar beide landen aan grenzen, en waarover sowieso veel Iraanse artilleriegranaten, andere munitie en drones naar Rusland worden verscheept. Die vrachtschepen worden door Crios Shipping beheerd, dezelfde

Nachtfoto-afbeeldingen van de Belgische militaire operatie om de schaduwvloot te enteren. FOTO EPA/ANP

bv die de schepen naar de Waalhaven stuurde.

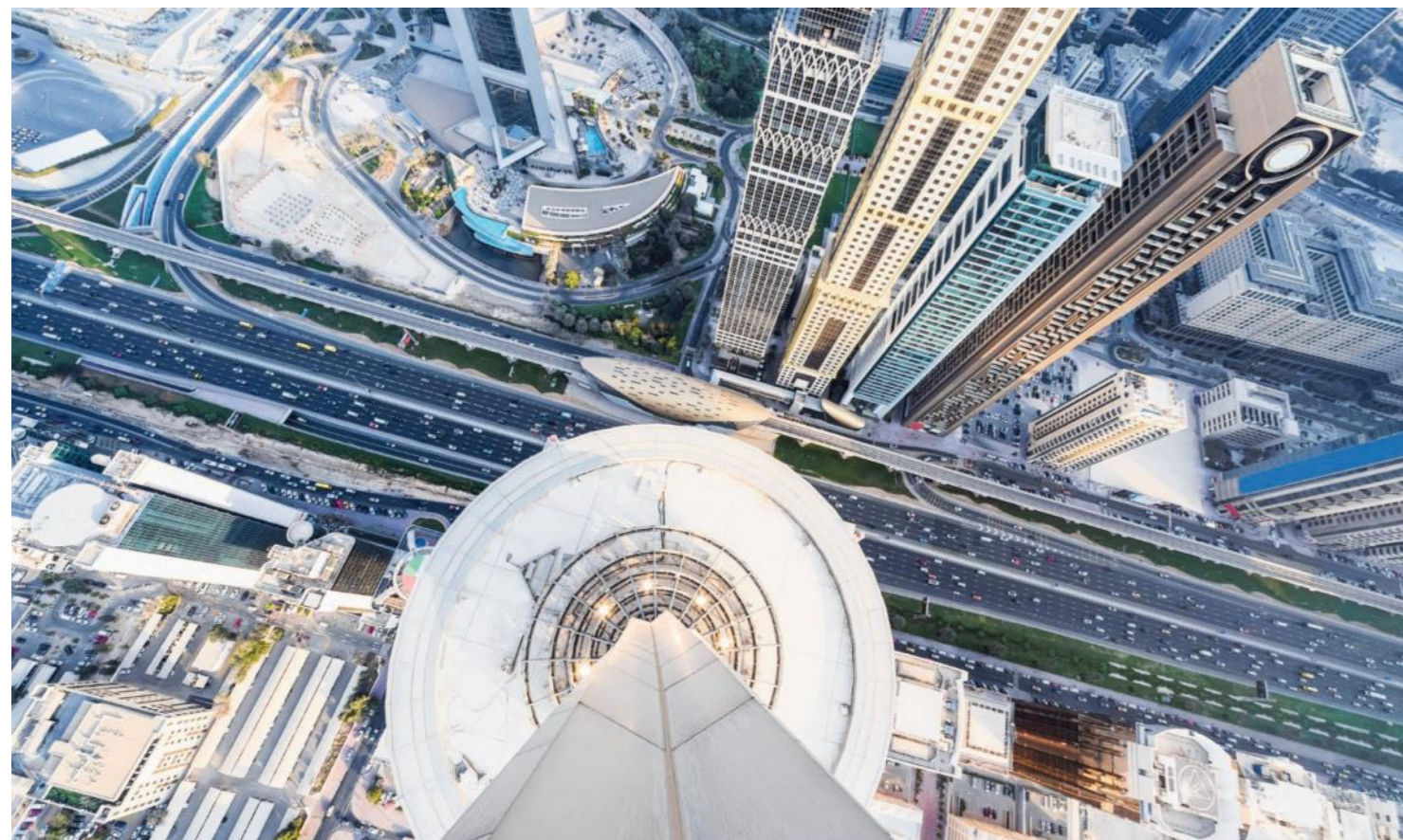
Shamkhani reageerde niet op vragen van NRC, maar ontkende eerder tegenover Bloomberg elke betrokkenheid bij wapenhandel, het ontwijken van sancties of andere overtredingen.

Valse vlaggen

Halverwege 2025 draait de wind voor Hossein Shamkhani. Waar zijn vloot jarenlang onstuimig hard kon groeien omdat die twee regimes bediende, wordt dat nu haar zwakte. Shamkhani komt van twee kanten onder druk: vanuit Europa wegens haar strijd tegen de Russische oorlog in Oekraïne en vanuit de VS in diens conflict met het Iraanse regime.

In juli 2025 zet Europa hem op de sanctielijst vanwege zijn „centrale rol” in de Russische schaduwvloot en de Russische oliehandel. Twee weken later kondigen de VS sancties af tegen Shamkhani en zijn „prominente Iraanse netwerk”. Een aantal van zijn bedrijven, naaste medewerkers en meer dan vijftig van zijn schepen komen op de lijst van de Amerikaanse sanctie-auto-

De Maze Tower in Dubai, rechtsboven in beeld. FOTO IMAGESLECT

riteit OFAC.

Shamkhani's schaduwvloot blijft pendelen tussen Rusland, Iran, China en India, maar de nieuwe sancties bemoeilijken de zaken. Panama, waar vrijwel ieder schip een vlag en bijbehorende garanties kan aanvragen, trekt de registratie van meerdere schepen van Shamkhani in. Een paar, waaronder de Cerus uit de Waalhaven, wisselen daarom naar de Arubaanse vlag, een vlag van het Koninkrijk der Nederlanden.

Alleen: Aruba is geen 'vlaggenstaat'. Het heeft geen eigen vloot en ook geen scheepsregister. De Arubaanse vlaggen zijn vals. De nepregistraties worden verkocht door een bedrijfje in Dallas, dat in oktober 2025 ook op de Europese sanctielijst wordt gezet. Kort daarna veranderen de schepen weer van vlag, nu naar die van de Comoren, een eilandstaat met nog geen miljoen inwoners ten oosten van Mozambique. De vlaggen zijn verkocht door een bedrijfje in Dubai dat op dat moment ook al op de Europese sanctielijst staat, ontdekt de regering van de Comoren, en zijn dus ook nep.

De Belgen en de Denen grijpen de valse vlaggen aan om in actie te komen. Lange tijd moesten landen aan de Noordzee machteloos toekijken hoe dubieuze schepen vol Russische olie langs de Europese kust voeren. In internationale wateren geldt het recht van 'vrije doorgang' - een principe uit de VOC-tijd, bedacht door de Nederlander Hugo de Groot, dat landen verbiedt om schepen aan te houden. Maar dat recht geldt alleen voor schepen met een erkende vlag. Denemarken legt op 26 januari daarom de Nora aan de ketting als die met een valse vlag door de Albækbaai vaart. Nora is de nieuwe naam voor de Cerus, het zwartgeverfde schip dat in 2023 in de Waalhaven lag. Op 28 februari entert de Belgische marine de Ethersa, ook uit de vloot van Shamkhani.

Eerst een strategie

Maar Nederland is niet zo snel. De Tweede Kamer deed weliswaar een unanieme oproep om meer te doen tegen de schaduwvloot en er kwam vorig jaar een gezamenlijke verklaring van dertien andere Europese landen om de schaduwvloot harder aan te pakken. Toch is Nederland niet klaar om in te grijpen, schreef toenmalig minister Robert Tieman (Infrastructuur en Waterstaat, BBB) begin dit jaar aan de Kamer. Het kabinet moet eerst tot een „natio-

nale strategie voor de aanpak” en tot „versterken van de Nederlandse wetgeving” komen. En er wordt gewerkt aan wetgeving voor „het systematisch kunnen inspecteren van schepen met een valse vlag”. Tot die tijd grijpt Nederland niet in.

Shamkhani's schepen varen daarom nog steeds ongehinderd langs Nederland. Sinds januari passeerden zes schepen uit zijn vloot met valse vlag het Nederlandse EEZ-gebied, dat tot 370 kilometer uit de kust reikt.

De Kustwacht heeft bij deze schepen wel „certificaten” opgevraagd, laten het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat en de dienst weten. Als de Kustwacht certificaten ontvangt, worden deze gecontroleerd en worden „verdachte schepen geregistreerd in Europese rapportagesystemen om andere landen te informeren”. Of de certificaten van de zes schepen van Shamkhani ook daadwerkelijk zijn overhandigd, is onduidelijk. Of Nederland nog iets meer kan doen tegen schepen met een valse vlag wordt „momenteel uitgezocht”.

Misschien blijft het maar bij een

Of Nederland nog iets meer kan doen tegen schepen met een valse vlag wordt „momenteel uitgezocht”

handvol schepen die Europa aan de ketting legt, nu de benzineprijs zo hard stijgt. Uit paniek over een escalerende energiecrisis hebben de VS hun strijd tegen Shamkhani alweer deels opgegeven. In een poging de olieprijsen tot bedaren te brengen, besloot president Trump afgelopen week om de sancties op Russische en Iraanse olie gedeeltelijk op te heffen. Olie die al op zee is mag gewoon door, ook wanneer die in een schip zit dat op de Amerikaanse sanctielijst staat, zoals de vloot van Shamkhani. De eigen sancties doen er even niet toe.

Shamkhani vaart intussen gewoon verder zoals hij al jaren doet: handig meebuigend met alle geopolitieke ontwikkelingen. Zijn schepen zijn een van de eerste die ongedeerd de Straat van Hormuz door konden varen toen Iran nog vrijwel alle schepen tegenhield. De Arista kon twee weken terug, toen de Straat van Hormuz potdicht zat, zonder problemen passeren.

Met medewerking van Jorg Leijten en Carli Koolman
Reageren? onderzoek@nrc.nl

Wederhoor

NRC heeft per e-mail en telefoon de bedrijven Koban Shipping, Crios Shipping, Wanta Shipping, Armada Global, Fractal Marine, Draco Buren, Admiral Shipping, Milavous Group en Ocean Leonid uit het netwerk van Hossein Shamkhani proberen te bereiken. Telefoons werden niet opgenomen of de nummers waren buiten gebruik, e-mails kwamen terug of bleven onbeantwoord. De man die vorig jaar nog in de media als zijn advocaat optrad, zegt dat hij Shamkhani enkel in OFAC-gerelateerde zaken vertegenwoordigt, maar geen contactgegevens heeft of vragen kan doorsturen. Hij verwijst door naar een jurist genaamd „Manfred” die onvindbaar is en een Amerikaanse advocaat. Die laatste reageert niet op vragen.

C. Steinweg Handelsveem bevestigt de komst van de schepen aan een kade van het bedrijf waar „geen laad- of losactiviteiten heb-

ben plaatsgevonden”. Het gebruik van de kade verliep via een „gerenommeerde Nederlandse scheepsagent”. Het bedrijf laat weten dat er „op basis van de des tijds beschikbare informatie” geen sancties van kracht waren tegen de partij waarmee Steinweg toen zaken deed.

Scheepsagent Vopak Agencies is inmiddels overgenomen door Wilhelmsen Group. Het bedrijf erkent dat Vopak Agencies de agent was voor de vier schepen die in de Waalhaven kwamen. „Onze rol was beperkt tot het optreden als 'havenagent' voor bunkeren en, waar relevant, kleine aanvullende diensten zoals opslag en reserveonderdelen.” Vopak Agencies had „geen verantwoordelijkheid voor, noch inzage in, vracht aan boord.” Op het moment van binnenvaren „stonden de schepen, noch de betrokken partijen, op sanctielijsten.”

Het Havenbedrijf Rotterdam bevestigt dat de schepen in de Waalhaven zijn geweest en dat zeker drie van de vier schepen daar gebunkerd hebben. De Dhanu heeft „afvalstoffen afgegeven.” Volgens het Havenbedrijf is de Waalhaven een „logische locatie” om te bunkeren „als dat (financieel) gunstig is.”

De Kustwacht en het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat laten weten dat de Kustwacht schepen in de Nederlandse EEZ die mogelijk zonder vlag of met valse vlag varen vraagt certificaten te delen. „Wanneer schepen met een valse Koninkrijksvlag niet reageren, zetten wij waar mogelijk een kustwachtvliegtuig in om [...] de situatie beter in beeld te krijgen”, schrijft de Kustwacht. Na controle en verificatie van de ontvangen certificaten „worden verdachte schepen geregistreerd in de Europese rapportagesystemen om andere landen te informeren.”

BijzondereZaken.nl

Zoek & vind alle zaken die bijzonder zijn!

Consumenten

Kunst & Antiek

TE KOOP GEVRAAGD klassieke of antieke auto's ook defect
Venema Antiques & Classic Cars
Rijksweg 17 te Drempt. Geopend op afspraak 06-53331279
info@venemaantiques.nl
www.venemaantiques.nl

Plaats ook uw advertentie in onze rubriek Bijzondere Zaken. Dit is heel gemakkelijk, geef online op en betaal direct via IDEAL!

Ga naar:
WWW.ZADKINEMEDIA.NL

Geef je oproep vóór de deadline van desbetreffende editie op!

Zaken & Transacties

CURSUS DAYTRADEN Risicoloos leren

GROEPS-CURSUS 675-

2e persoon half geld extra

Wat krijgt u voor uw geld?

- ✓ Gratis Handelsrobot
- ✓ Cursus in Hotel vd Valk
- ✓ Warm lopend buffet
- ✓ 8 weken live meekijken
- ✓ Boek met stappenplan

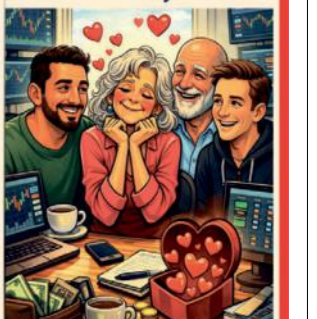
Maak alle fouten op een demo-account voordat u met echt geld begint

Cursusdata Hotel vd Valk Breukelen: vrijdag 10 of vrijdag 24 april
Aanmelden: 010 519 21 15 of robwesels.nl

Originele reacties cursisten

■ Heerlijke ochtend ■ Liefde is rijkdom

Vandaag was weer een heerlijke ochtend. Ik heb een mooie winst van 264 euro behaald, waar ik erg blij mee ben. Hierdoor kan ik weer vol vertrouwen vooruitkijken. Ik heb veel gehad aan de cursus; zowel de lesstof als de bijeenkomsten waren ontzettend boeiend en leerzaam.

■ Pak je winst 2 jaar op rij 50% rendement. Geen toeval, gewoon een goed plan.

Na acht weken meekijken wist ik één ding zeker: het enige wat ik vaker open heb staan dan m'n portefeuille... is m'n hart voor Rob, Adam en Robbin.

WWW.ROBWESSELS.NL 010 519 21 15
Let op! U kunt snel winst boeken maar net zo snel verlies lijden

Plaats ook uw advertentie in onze rubriek Bijzondere Zaken. Dit is heel gemakkelijk, geef online op en betaal direct via IDEAL!

Advertentie

Huwelijk

Overleden

Onze lieve, trotse, sterke, eigenwijze en humoristische (schoon)vader, man en opa is overleden

mr. drs. F. (Frans) H.J. Visscher

Kapitein der Mariniers b.d.

* Den Haag, 24 juni 1953 † Schoorl, 28 maart 2026

Alkmaar	Monique <i>Timo</i>
Rhoon	Hilbert en Andrea <i>Lucy, Berend</i>
Oegstgeest	Robert en Barbara <i>Charlotte, Emma</i>
Boskoop	Eline en Arjan <i>Ise, Saartje</i>
Haarlem	Tijn en Esra
Amsterdam	Anne en Isabel

Het afscheid vindt in besloten kring plaats.

Correspondentieadres:
Eline Visscher, visschereline@gmail.com

We nemen afscheid van Rudi Künzel, een bevlogen wetenschapper die streefde voor een betere wereld en ons omringde met zijn liefde en kennis.

Rudi Künzel

22 november 1939 Amsterdam 27 maart 2026

Anne-Ruth Wertheim
Kathelijne Brouwer-Künzel en Wiebe Brouwer
- Toon
David Künzel en Lisan Wilkens
- Milou | Tijl
Kathelijne van Kammen en Jean-Yves Glérant
- Jonas en Eva | Rozenn en Frank
Dorothee van Kammen en Harry Schleypen
- Milan en Nicole, *Loa* | Ramon
Jessika van Kammen en Gabriel Sánchez Cano
- Mayte en Laurent, *Elena* | Lucien

Afscheidsbijeenkomst: zaterdag 4 april om 11.30 uur op de Nieuwe Ooster, Kruislaan 126, Amsterdam. Neem alsjeblieft een losse bloem mee.
Correspondentie:
Nic. Lublinkstraat 19, 1111 EM Diemen

Het College van Bestuur van de Universiteit Maastricht heeft met intens verdriet kennisgenomen van het veel te vroege overlijden van

Rolph Mars

Docent aan de Faculteit Cultuur- en Maatschappijwetenschappen

Rolph's bijdragen aan onze universiteit zijn van onschatbare waarde geweest. Hij heeft velen geraakt met zijn inspireerde persoonlijkheid. Het verlies van Rolph betekent een groot verlies voor onze gemeenschap. Wij zullen zijn gedachtegoed en hoop koesteren en levend houden.

We wensen zijn naasten veel sterkte toe bij het verwerken van dit grote verlies.

Namens het College van Bestuur,

Pamela Habibović, Voorzitter
Jan Smits, Rector Magnificus
Jan-Tjitte Meindersma, Vice-Voorzitter

Maastricht University

It is with great sadness that we have learned of the passing of our dear colleague

Rolph Mars

Rolph was a dedicated Teaching Fellow at FASoS. Rolph was taken from us far too soon, leaving behind a community that is profoundly grateful for everything he brought to our faculty and university.

Rolph's contributions to our institution were invaluable. As a Teaching Fellow, he inspired students and colleagues alike with his passion, warmth, and intellectual curiosity. His engaging personality left a lasting impression on all who had the privilege of knowing him or learning from him. He embodied the spirit of academic community — not just in his teaching, but in the way he connected with people around him.

The loss of Rolph is deeply felt across our community. His last wish was for others to benefit from cancer research, so that future patients may have better chances than he did. We honour his memory by keeping his legacy and hope alive.

To contribute to his fundraiser for the Kankeronderzoekfonds Limburg, please visit: <http://www.actiekankeronderzoekfondslimburg.nl/fundraisers/rolph-mars>

We extend our heartfelt condolences to his family and loved ones and wish them strength in coping with this terrible loss.

On behalf of the Faculty of Arts and Social Sciences,

Prof. dr. Christine Neuhold, decaan
Prof. dr. Raf de Bont, vice-decaan onderzoek
Dr. Patrick Bijsmans, vice-decaan onderwijs
Dr. Constance Sommerey, directeur

Maastricht University

Colofon familieberichten

Opgave van een familiebericht

Een familiebericht kunt u opgeven via nrcadverteren.nl/familieberichten of een e-mail naar familieberichten@nrc.nl
Afdeling familieberichten
Bereikbaar op telefoonnummer: 020-7553052 (ma t/m vr 08.30 uur - 17.00 uur) of via e-mail: familieberichten@nrc.nl

Sluitingstijden

Dinsdag t/m zaterdag tot uiterlijk 14.00 uur op de dag vóór plaatsing.
Voor plaatsing op maandag uiterlijk vrijdag 16.00 uur.

REPORTAGE ARCHEOLOGIE

De Neude in Utrecht was toneel van veemarkten en riddertoernooien

Midden in Utrecht ligt een terrein dat ooit drassig was: de Neude. Het plein had „een economische en politieke functie“.

Theo Toebosch

UTRECHT

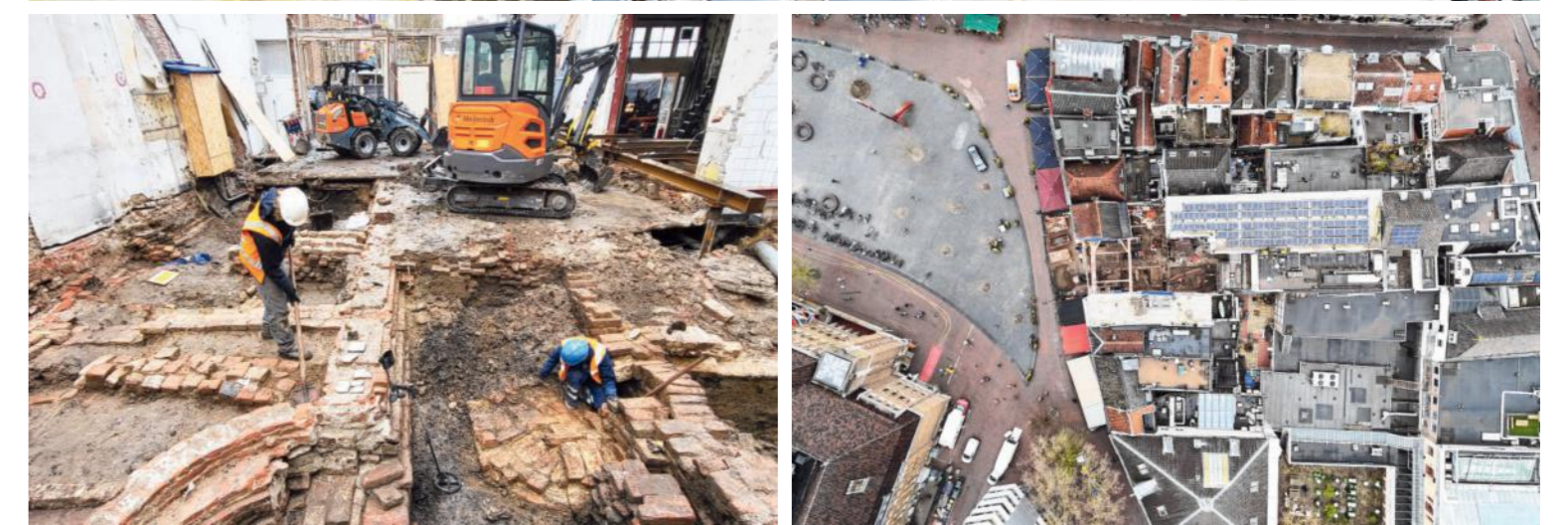
Aan een hek op de Utrechtse Neude hangt een groot wit doek. „Hier graven archeologen naar de geschiedenis van Utrecht“, staat erop. Achter het hek is een ratjetoe aan stenen funderingen ontbloot. Ook ligt er een dikke laag donkere grond met brokken aardewerk. „Een oude ophogingslaag“, legt Gerben Beeuwkes uit. Hij is leider van de opgraving. In een hoek van het honderd vierkante meter grote opgravingsterrein liggen de resten van een beerkelder, waar troep en poep werden gestort. „Daar hebben we vanochtend veel glaswerk gevonden“, vertelt Beeuwkes. „Onder andere een complete versierde wijnfles. Allemaal vroeg 16de-eeuws.“

Bij een grootschalige renovatie van Café Le Journal aan de Neude worden nieuwe ondergrondse ruimtes aangelegd. En dat biedt de archeologen van Erfgoed Utrecht gelegenheid om diep in de geschiedenis van de stad te duiken. Ze onderzoeken wat hier nog rest van middeleeuws Utrecht en wat in die tijd de rol van de Neude was.

Dit is al de derde keer in korte tijd dat de archeologen op en bij de Neude kunnen graven. In 2018, toen het hoofdkantoor tot bibliotheek werd verbouwd, groeven de archeologen er resten van het Sint Cecilia klooster uit 1400 op. Etenresten in een beerput vertelden dat de zusters genoten van het rijke Roomse leven. En vorig jaar, voorafgaand aan de herinrichting van de Neude, ontdekten de archeologen steentjes van bestratingen uit 1465 en 1472. Verder stuitten ze op de waterput die Karel V in 1529 heeft laten aanleggen.

De afgelopen decennia - Utrecht heeft sinds 1972 een gemeentelijke archeologische dienst - hebben Utrechtse archeologen op veel plekken in de stad middeleeuwse sporen gevonden. „Maar een echte synthese hebben we nooit gemaakt“, zegt archeoloog Herre Wynia, al zo'n dertig jaar werkzaam bij de dienst. Vraag hem niet waarom. Maar er is goed nieuws: „We zijn bezig met een onderzoeksagenda; ook burgers mogen hun zegje doen; volgend jaar is hij klaar.“ Overigens hebben historici wel al het nodige synthetiserend onderzoek gedaan, zegt hij.

Eén van die historici is René de Kam, conservator Middeleeuwen bij het Catharijneconvent en één dag in de week werkzaam bij Erfgoed Utrecht. „Momenteel schrijf ik, mede op basis van bouwhistorische en archeologische gegevens, van een proefschrift over de organisatie van de publieke werken in Utrecht tussen 1400 en 1535.“ Voor de aanleg van de Neude moeten we ver terug in de tijd, legt

Archeologische opgravingen op en rond de Neude in Utrecht. FOTO'S ERFGOED UTRECHT

hij uit. In 1122, toen Utrecht stadsrechten kreeg, is er een stadsmuur gebouwd om een groot gebied van 135 hectare, dat zeker niet allemaal bebouwd was. „Daarbinnen woonden toen maar een paar duizend mensen, zeker niet meer dan 3.000. Rond 1500 was alles volgebouwd en telde Utrecht ongeveer 25.000 inwoners.“ De Neude, toen een drassig terrein, viel binnen de ommuring. Door het terrein meters op te hogen is er een plein van gemaakt. „Utrecht had en heeft nauwelijks pleinen. De Neude werd marktplein en overslag.“

Dat had volgens De Kam te maken met twee belangrijke aanvoerrelijnen voor de stad. „Via de noordelijke Oudegracht, de Vecht en de Zuiderzee stond Utrecht in verbinding met de Hanzesteden. En via de Lek, de Vaartsche Rijn [een in 1127 gegraven kanaal] en de zuidelijke Oudegracht kwamen spullen uit het Rijnland, Brabant, Vlaande-

ren en het Maasland de stad binnen.“ De Neude lag er tussenin. Beeuwkes ziet op zijn opgraving dat deze aanvoerrelijnen ook de vroege inrichting van de percelen bepaalden. „De huizen waren niet op de Neude gericht, maar op de erachter gelegen Oudegracht en Ganzenmarkt, waar de goederen aankwamen.“

Karel V wilde met aanleg van waterput bij burgers in het gevelei komen

De Neude was mogelijk al vroeg bestraat, denkt De Kam. „Vanaf De Bilt loopt een weg naar Utrecht die rond 1290 op kosten van de stad was bestraat; via de Wittevrouwenpoort eindigde de route op de Neude.“ Aan die bestrating zat ook een hygiënische kant. „Hier wer-

den veemarkten gehouden, een bestraat plein is na afloop makkelijker schoon te maken dan een onverhard plein.“

De Neude is rond 1440 ook nog het terrein geweest van riddertoernooien, vertelt Wynia enthousiast. „Er zijn nog rekeningen voor de bouw van de tribunes en de aanvoer van meer dan 300 karrevrachten zand van het Janskerkhof. Helaas zijn we die zandlaag niet tegengekomen.“

Vorig jaar stuitten ze wel op een monumentale waterput die Karel V heeft laten aanleggen. Wynia: „Hij was bekend uit rekeningen, maar we wisten niet meer waar hij lag.“ De rekeningen maken ook duidelijk dat Karel V veel geld heeft uitgegeven om een kunstenaar zijn wapen in natuursteen te laten maken. „Dat maakt duidelijk dat het plein niet alleen een economische, maar ook een politieke functie had“, concludeert De Kam.

De Habsburgse vorst, die in 1528 de macht in de stad in handen had genomen, wilde met de waterput in het gevelei van de burgers komen.

Beeuwkes komt nog even terug op zijn vondsten in een beerkelder. „In Utrecht zijn de beerputten en beerkelders die we opgraven meestal leeg. Het gemeentebestuur verkocht de inhoud namelijk als mest.“ Dat middeleeuwse gebruik heeft lang doorgewerkt, weet De Kam. „Vanwege de opbrengst die de beer opbracht heeft de gemeente de aanleg van het riool lang uitgesteld. Pas in de jaren dertig van de vorige eeuw zijn ze daarmee echt begonnen.“

De Kam heeft tot slot nog een leuk weetje: het stratenpatroon van de Utrechtse binnenstad is nog steeds middeleeuws. Wie nu de kaart van Braun en Hogenberg uit 1572 gebruikt verwaalt niet. Hij vindt zonder problemen de weg naar de Neude.

FOTO RICHARD BROCKEN / ANP

Vrouwen krijgen een burn-out omdat mannen niet genoeg zorgen

Vrouwen met kinderen zijn in twee decennia 15 uur per week meer gaan werken. En nu zijn we verrast dat jonge vrouwen massaal tegen een burn-out aanlopen, stellen *Bregje Feuth* en *Mirte Wibaut*.

Het kabinet zit met een tegenvaller van 3 miljard euro in de voorjaarsnota, onder andere door de uitval van „relatief jonge vrouwen met psychische klachten, zoals een burn-out“. Ook Bianca Tetteroo, ceo van Achmea, agendeert in deze krant dit verzuimprobleem onder jonge vrouwen. „In de politiek, op de werkvloer en aan de keukentafel moet meer worden gesproken over de zorgdruk op werkende vrouwen.“

Die zorgdruk op werkende vrouwen door de ongelijke verdeling van zorgtaken wordt al decennialang geproblematiseerd. In 1990 werd na vijftien jaar emancipatiebeleid geconcludeerd dat „beleid dat eenzijdig gericht is op aanpassing van vrouwen aan het „mannelijkt“ arbeidsmodel, slechts leidt tot verzwarende van de taken van vrouwen, mannen als object van beleid buiten beschouwing laat en het belang van (onbetaalde) zorg onderwaardeert.“

Vrouwen waren in de periode 1975-1990 aanzienlijk meer gaan werken, maar mannen waren niet evenredig meer gaan zorgen. Dat moet toch eerlijker kunnen, dacht ook Ad Melkert in 1998, hij rolde daartoe het combinatie-scenario uit, waarin werk en zorg gelijk verdeeld zouden worden tussen man-

nen en vrouwen. Om tot die gewenste urenverdeling te komen, hoefden vaders van toen slechts 3 uur meer tijd in zorg te steken en 7 uur minder in betaald werk, terwijl moeder maar liefst 22 uur minder onbetaald werken moesten gaan doen en 20 uur meer betaald werk.

Maar wacht even. Als vrouwen met kinderen 22 uur minder gingen zorgen, wie ging die zorg dan op zich nemen? Konden mannen die 22 uur in hun 3 extra uren klaren? Tuurlijk, want wat is zorgen nou eigenlijk, behalve makkelijk en vanzelfsprekend?

Het probleem is dat in dit scenario verzuimd is om zorg goed te definiëren. En zolang je zorg niet definieert, kun je het ook niet verdelen. Niet thuis aan de keukentafel, maar dus ook niet in je beleidsnota's.

Dubbele werklust

Ook hier waren het wederom de vrouwen die zich moesten aanpassen aan de mannen-norm. En dat deden ze. Moeders hebben inmiddels hun quota bijna gehaald, zij zijn 19 uur per week meer betaald gaan werken. Vaders zijn tussen 1995 en 2015 slechts 0,4 uur per week meer gaan zorgen. De meest recente cijfers over hun zorgparticipatie thuis zijn nog niet bekend, maar als ze op hetzelfde tempo door-emanciperen dan is hun zorgparticipatie anno 2026 gestegen naar 0,6 uur zorg per week

meer ten opzichte van 1995. Econoom Sophie van Gool rekende in het FD uit dat we in dit tempo bijna acht eeuwen moeten wachten voordat de zorgkloof is gedicht. Tot die tijd liggen jonge vrouwen op apegapen door de dubbele werklust, zowel betaald als onbetaald.

We draaien al vijftig jaar in kringetjes. Emancipatie is arbeidsparticipatie van vrouwen en zorgen is wat hen daarvan weerhoudt. In beleid wordt zorg vrijwel altijd gezien als een kostenpost, in plaats van een investering. De discussie over zorg wordt vooral gevoerd vanuit het perspectief van werk en economische druk, in plaats van de emotionele of maatschappelijke waarde van zorg centraal te stellen. Economische zelfstandigheid staat voorop, en zorgen weerhoudt ons van zelfstandigheid. Wie zorgt, kan immers op dat moment niet werken. Wie zorgt is dus afhankelijk. En wie afhankelijk is, is kwetsbaar. En wie kwetsbaar is, is zwak. Is het zo gezien dan verwonderlijk dat mannen niet meer zorgtaken op zich nemen?

Wat ook niet helpt is dat al die waardevolle zorg wordt gepresenteerd als een persoonlijke keuze. Als een vrije keuze. Alles wat achter de voordeur gebeurt is privé. Alsof je het kapitalisme en het seksisme samen met je jas aan de kapstok hangt als je je woning binnentreedt, en aan de keukentafel tot een gelijkwaardig gesprek komt, dat

geheel gevrijwaard is van systemische structuren.

Persoonlijke keuze

Doordat we zorgen voor een ander als vrije en persoonlijke keuze benaderen, kan je de verantwoordelijkheid volledig bij het individu (lees: de vrouw) leggen in plaats van het benaderen als een maatschappelijk kwestie. Ga je vervolgens die vrouw kwalijk nemen dat zij onvoldoende bijdraagt aan de economie en druk uitoefenen om meer betaald werk te gaan doen, dan kan het bijna niet anders dan dat zij aan zichzelf gaat twijfelen. Te druk? Te veel stress? Je kunt toch ook wat minder zorgen? Of de lat wat minder hoog leggen? Anderen kunnen het toch ook? Het is de klassieke afleidingsmanoeuvre sinds Eva en de appel. *We gaslighten vrouwen* totdat ze zelf gaan geloven dat zij het probleem zijn.

Willen we uit deze waanzin ontsnappen en ons niet over dertig jaar opnieuw moeten afvragen hoe het toch kan dat al die vrouwen met een burn-out thuis zitten, dan is het tijd om emancipatie eens echt anders te gaan bezien. En niet voor de zoveelste keer te kijken naar vrouwen en hun achterblijvende arbeidsparticipatie, ten opzichte van de mannelijke norm. Het is dan nodig om vrouwen en zorg als norm te nemen en vanuit daar te kijken naar de achterblijvende zorgparticipatie van mannen.

Bregje Feuth is arts en auteur van het boek *Who Cares?*

Mirte Wibaut is mede-auteur van het boek *Who Cares?* Samen runnen ze de praktijk Drs. Mama.

COLUMN
MAXIM FEBRUARI

Iets ergens van vinden wordt belangrijker dan ergens iets aan doen

Alles gaat steeds beter in de wereld. Volgens statistici gaat het goed met de economie. En onze levensverwachting stijgt. Althans, in 2018 voorspelde het RIVM dat de levensverwachting van Nederlanders tussen 2015 en 2040 gaat stijgen; in 2025 berekende Eurostat dat die verwachting in Nederland tussen 2023 en 2024 is gedaald. Maar al sterven nu bijvoorbeeld meer mensen door hitte dan rond 1930, er sterven er gelukkig wel minder door overstromingen.

Al surfend van de ene opbeurende statistiek naar de andere krijg ik automatisch een Ted-talk uit 2014 voorgeschoteld van Hans Rosling die bijna 7 miljoen keer is bekeken. „How not to be ignorant about the world“. Rosling, die overleed in 2017, was een Zweedse arts die volgens de flapteksten van zijn boeken het publiek met de neus op de feiten drukte en leerde positief te denken.

Aangezien iedereen in mijn bubbel enorm van feiten houdt, laat ik mijn neus er maar wat graag op drukken. Rosling toont een grafiekje en ik kijk mee. De helft van de Zweden denkt dat in het jaar 2000 meer mensen door natuurrampen zijn gestorven dan in het jaar 1900. Achtendertig procent denkt dat het aantal gelijk is gebleven. Slechts twaalf procent weet dat er in 2000 juist minder doden waren. Slechts twaalf procent!

„Dus ik ben naar de dierentuin gegaan en heb het de ‘chimps’ gevraagd“, zegt Rosling. En wat blijkt? Hij tovert nieuwe cijfers tevoorschijn in het grafiekje. Van de chimpansees antwoordde 33,3 procent dat het aantal hoger is, 33,3 procent lager en 33,3 procent gelijk. Het publiek lacht. „(Gelach)“, zegt de onder-titeling. „(Applaus)“. In de zaal wordt bewonderend gejoeld en gefloten. Ik zet het filmpje stop.

Leuk, ja, grapje. Maar toch. Laten we het perspectief van chimpansees in de dierentuin inderdaad eens innemen: wie is hier nu eigenlijk onwetend over wiens wereld? Welke wereld? Wiens natuur en wiens leven? De zogenaamde kennis over de wereld die door Rosling wordt opgehaald is nogal beperkt tot de antwoordmogelijkheden die de software biedt aan de gebruikers. „De chimpansee doet niet mee“, om Paul van Ostaaijen deftigheidshalve te citeren.

De wereld is een grote statistiekverwerkende industrie geworden die de werkelijkheid reduceert tot willekeurige metingen. De zoon van Hans Rosling, statisticus Ola, leidt tegenwoordig een bedrijf dat een „fact-based worldview“ wil bevorderen. In 2024 werd hij door de organisatie van de Nobelprijs met chimpanseegrappie en al opgetrommeld om tijdens een Nobel Week Dialog het

publiek duidelijk te maken dat het zo stupide is foute antwoorden te geven op al zijn vragen over statistieken. De chimpansees deden het beter. AI wist alles lekker vlekkeloos.

Hier ging veel mis, want het is beslist onzin dat je zo kunt bepalen wie iets van de wereld weet. De chimpansees weten heel veel van de wereld, maar daar is niet naar gevraagd. En AI weet niets. Die haalt data waar de statisticus ze ook haalt: het zijn dezelfde data, dus geen wonder dat statisticus en AI het vervolgens eens zijn over de vragen en de antwoorden daarop. Dat maakt AI niet plotseling meer thuis in de werkelijkheid dan de arme bezoekers van de Nobel Week Dialog. En met „fact-based worldview“ heeft dit allemaal niets te maken.

Alles de-industrialiseert en abstraheert en virtualiseert

Door de fascinatie voor gegevens zingt alles langzamerhand los van de wereld zelf. Gegevens bijhouden wordt belangrijker dan problemen oplossen en zo zingt de schuldenindustrie zich los van mensen in nood. Iets ergens van vinden wordt belangrijker dan iets ergens aan doen en dus wordt onderhoud aan bruggen en kades niet uitgevoerd. Opkalefateren is volgens een betueterde wethouder, president van de Algemene Rekenkamer en Kamerlid „geen sexy onderwerp“. En kennelijk is naar die sexiness onderzoek gedaan.

Alles de-industrialiseert en abstraheert en virtualiseert. Niet de klimaatverandering zelf is onderwerp tijdens de Nobel Week Dialog; de statisticus wil alleen ter plekke berekenen hoeveel mensen verkeerd antwoorden op de vraag welk percentage Amerikanen ‘het klimaat’ als een bedreiging beschouwt. „Perceive climate as a threat.“ Misschien snappen de onder-vraagden niet hoe het klimaat een bedreiging kan zijn. En wat het dan bedreigt. Maar hoe dan ook hebben ze het antwoord fout. Stom.

Jawel, natuurlijk is informatie nodig voor beleid. Maar informatie geeft een beperkt beeld van de werkelijkheid - en voert ons er soms van weg. Als ik in de wandelgangen hoor wie nu allemaal slim en intelligent lopen te doen met data zonder een flauw benul te hebben van de werking ervan, rijzen me de haren te berge. Voor een op feiten gebaseerd wereldbeeld is het niet belangrijk slim over te komen. Het is belangrijker voorzichtig te zijn, nederig, zorgzaam. Geïnteresseerd.

Maxim Februari is jurist en schrijver.

Commentaar

LOKALE DEMOCRATIE

Maak nu eindelijk vaart met de Wet op de politieke partijen

Op de tune van de jaren negentig-serie Baywatch rent CDA-politicus Tijs van den Brink in een Instagram-filmpje door de gangen van de Tweede Kamer. „Het is gelukt! Ons voorstel, samen met JA21, om geld te geven aan lokale partijen is aangenomen.“ Dit jaar, is de boodschap, krijgen zij 5,5 miljoen euro om de lokale democratie te versterken.

„Hartstikke mooi“ inderdaad. Ware het niet dat - zoals het met socialemediafilmpjes vaker oppassen is - dit amendement op de begroting van het ministerie van Binnenlandse Zaken eigenlijk niet nodig had moeten zijn. Wanneer de Tweede Kamer een beetje haast had gemaakt met de Wet op de politieke partijen (Wpp) wás er voor de gemeenteraadsverkiezing dit jaar, maar ook bij die van 2022, al geld geweest voor lokale partijen. De wet regelt onder meer subsidie voor partijen op lokaal, waterschaps- en provinciaal niveau, die kan worden gebruikt voor de opleiding van volksvertegenwoordigers.

Voor de nieuwe raadsleden begint die opleiding nú, deze woensdag worden zij geïnstalleerd. Met dank aan de griffies worden zij wegwijsgemaakt in de wereld van samenwerkingsverbanden, jeugdzorgtrajecten, het indienen van moties, het lezen van begrotingen en veel

meer. Maar debattering, talentontwikkeling, een cursus hoe je een fractie runt of bewoners betreft, hoe je leden werft en behoudt? Die zaken doen partijen bloeien én helpen daarmee de lokale democratie.

Subsidie aan politieke partijen is nu exclusief gebaseerd op het zeteltal in de Eerste of Tweede Kamer

De subsidie daarvoor is nu exclusief gebaseerd op het aantal zetels in de Eerste of Tweede Kamer. Partijen die zetels in gemeenteraden of staten hebben, krijgen niets. Zowel de Staatscommissie parlementair stelsel (2018) als het Expertiseteam lokale politieke partijen (2020) gaven aan dat hiermee een oneerlijk speelveld is gecreëerd. Waar lokale fracties van landelijke partijen soms kunnen profiteren van klasjes of wetenschappelijk onderzoek waarvoor de moederpartij subsidie krijgt, zijn lokale partijen volledig afhankelijk van donaties.

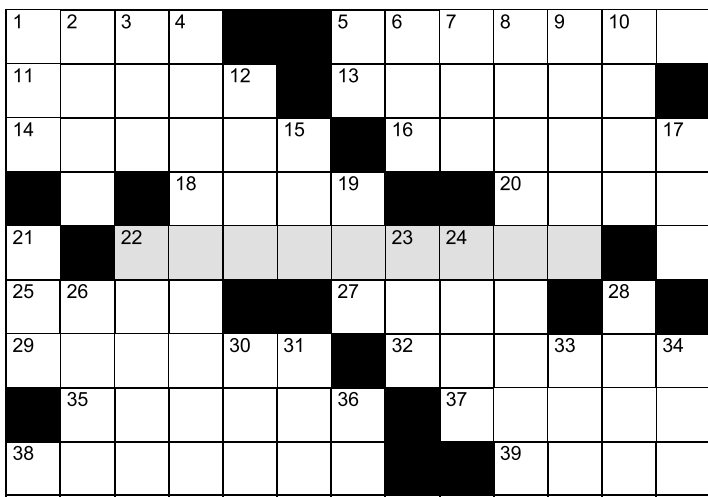
Het geld ligt op de plank, en wordt nu deels via het Gemeentefonds uitgekeerd. Niet volgende week al, want onduidelijk is nog hoe. Op basis van inwonertal of van zeteltal? Dus Utrecht meer dan Terschelling? Of Leeftbaar Terschelling (2 zetels) meer dan Stadsbelang Utrecht (1 zetel)?

Partijen die zetels hebben in waterschappen en de Provinciale Staten hebben met dit amendement bovendien het nakijken. Terwijl de subsidieregeling in de Wpp mede bedoeld is om lokale politici te werven. Over twaalf maanden zijn er weer waterschaps- en provinciale verkiezingen. De werving van kandidaten begint dus nú. De vraag is vooral waarom de behandeling van de Wpp zo lang op zich laat wachten. De wet werd in 2019 gepresenteerd door toenmalig minister van Binnenlandse Zaken Ollongren, in 2022 in consultatie gebracht door toenmalig minister Bruins Slot, in mei 2025 ingediend als wetsvoorstel door toenmalig minister Uitermark.

Over sommige elementen van de wet is iedereen het eens: er moet transparantie zijn over partijdonaties en over de manier van adverteren. De discussie gaat over de noodzaak van interne partijdemocratie, en dan vooral of de vrijheid van vereniging kan worden beperkt door politieke partijen te verplichten leden te hebben. De PVV heeft die niet.

Dat verdient een grondig debat. En tegelijk: de verdraging in de behandeling van de Wpp zorgt nu voor een houtje-touwtje-manier om decentrale partijen subsidie te geven. Ook dat komt de democratie niet ten goede.

IN HET MIDDEN

Meer puzzels van Studio Steenhuis op steenhuispuzzels.nl

Vul in en ontdek wie of wat er midden in het nieuws staat

Horizontaal: 1. De liefste van de hele wereld 5. Pete __ gespot in atelier Henk Schifmacher 11. 'Straat van Hormuz omgedoopt tot Straat van __' 13. Kid die 'Annie, I'm Not Your Daddy' zong 14. Log 16. Wat smerig 18. Beneveld 20. ' __ No Mountain High Enough' 25. ' __ it Up', Bob Marley 27. Blaman of Wintour 29. Door oorlog geteisterd land 32. Past voor anarchie of idioot 35. Energiecentrum 37. Reproductieapparaat 38. Zij onderzoeken stoffen 39. Past voor woorden of klappen **Verticaal:** 1. Voormalige muziekzender 2. Aziatische borrel 3. Hoeveelheid aardappelen

4. ' __ uitgeroepen tot schoonste stad van Nederland' 5. Treinbaas 6. Uitermate slecht 7. David de __, Fiorentina-keeper 8. Reinigende frisdrank 9. ' __ opgedoken in Epstein-files' 10. Knie en __ 12. Geluid uit het voorhuis 15. Dat __ ik je van harte! 17. Werkgever van Arjen 19. ' __ Maria' 21. Daar staat de fabriek van 24 horizontaal 22. 'Ivo __ gaat zichzelf interviewen in meerdere talen' 23. Loot 24. ' __ vervangt rookworsten door vepeworsten' 26. Bij nader inzien 28. 'Hans __ gaat van TikTok' 30. Kunstacademie in Enschede 31. Blad 33. Past voor mees of rat 34. Uitvoerbaar bestand 36. 'Beau vervangen door __'

Oplossing puzzel 31 maart. Horizontaal: 1. TRAMS 5. KABELS 9. VOORAL 11. OE 12. SMITH 14. REGIMES 16. TE 17. TOSTI 19. CUBA 22. MIE 24. EKEL 25. BAZ 27. ESTELLE 29. AKIRA 31. NL 32. ELANOR 33. TEKORT 34. SPOED **Verticaal:** 1. TESTAMENT 2. AVI 3. MOTTO 4. SOHO 5. KLEINE 6. BRICS 7. LOEB 8. SESAMZAAD 10. ARTIKEL 13. ME 15. MU 18. SKELET 20. NET 21. GLANS 23. ISLE 25. BIRO 26. AR 28. EPO 30. KOP **In het midden:** NO KINGS

© Studio Steenhuis steenhuispuzzels.nl

KLEINE BROERTJE

Nina (4,5) en Sophie (2,5) zijn een paar dagen geleden trotse zussen geworden van hun kleine broertje Tim. Na het avondeten mogen ze allebei de baby nog even vasthouden. Nina heeft haar broertje als eerste op schoot, we hebben afgesproken dat Sophie daarna mag. Het duurt Sophie alleen allemaal veel te lang dus op een gegeven moment komt ze naar mij toe en vraagt: „Mama, heb je nog een baby voor mij?”

Leonie Vreeke

Lezers zijn de auteurs van deze rubriek. Een Ikje is een persoonlijke ervaring of anekdote in maximaal 120 woorden. Insturen via ik@nrc.nl

COLUMN
FRITS ABRAHAMMS

Het gemak van streamen

Wie wat bewaart, heeft wat - jawel, maar doet-ie er nog veel mee? Hier past, wat mij betreft, een schuchter antwoord, vooral sinds ik las over de activiteiten van andere verzamelaars.

In *Volkskrant-magazine* vertelden onlangs enkele verzamelaars over hun enorme collecties op het gebied van cd's. Wilbert Mutsaers, directeur van concertorganisator Agents After All, bleek liefst 16.000 cd's te bezitten, interieur architect Rob Guillonard kwam op 5.300 cd's en schrijver Peter Buwalda op 5.000 cd's - allemaal mannen van boven de 50 jaar, dé generatie van het cd-tijdperk.

Zelf behoor ik daar deels ook toe en ik snelde daarom meteen naar mijn kasten voor een eigen cd-telling. Ik kwam op ongeveer 750 cd's, verspreid over uiteenlopende genres: 600 popmuziek, 150 klassiek, een handjevol jazz en cabaret. Niet slecht, maar klein bier vergeleken met voornoemde collecties.

Qua leeftijd - 79 jaar - behoor ik eigenlijk tot de generatie van het elpee-tijdperk. Van die collectie heb ik een deel wegge-daan, maar toch nog 550 platen bewaard.

Heel mooi, heel aardig, maar wat doen deze oudere mannen met hun collecties? In *de Filmkrant* las ik een weemoedig stuk van de schrijver Thomas Heerma van Voss over de kolossale collectie dvd's die hij vier jaar geleden van zijn vader Arend Jan had geërfd. „Mijn vader pakte dat verzamelen aan zoals hij veel in zijn leven deed: stil en geconcentreerd.” Zijn interesse in muziek en boeken nam later af. „Maar films bleef hij kijken, meestal 's nachts en alleen, waarna hij me soms beknoot mailde wat hij ervan vond.”

Ook bij de drie muziekverzamelaars is mijn indruk dat ze nog veel van hun collectie genieten. Guillonard zegt zelfs:

„Spotify komt er bij mij niet in. Ik vind dat zo'n vercommercialiseerd gebeuren, de artiesten krijgen er zo weinig voor betaald.” Mutsaers heeft geen bezwaar tegen streamen, maar die is dan ook jarenlang directeur van Spotify Benelux geweest.

En ik? Nu moet er een aap uit de mouw die er misschien beter in had kunnen blijven. Ik maak nog maar hoogstzelden gebruik van mijn collecties sinds ik Spotify heb ontdekt als een waar muzikaal paradijs voor de liefhebber. Guillonard heeft helaas gelijk: de artiesten krijgen te weinig uitbetaald door Spotify, maar dat weegt voor mij als egoïstische gebruiker niet op tegen het grote gemak dat Spotify biedt. Oude, lang onvindbare elpees, ook van mindere goden, zijn erbij. Heb je zin in een stoffig oudje van Fats Domino, Townes Van Zandt of Frankie Miller - een paar klikjes op je mobieltje, geen moeitezaam zoek meer in kasten, je hoeft er je stoel niet voor uit. Ook al is het geluid niet grandioos, voor mij is het goed genoeg - ik striem me een ongeluk.

Wat doen al deze oudere mannen met hun cd-collecties?

Maar tegenover mijn collecties is het natuurlijk schandelijk gedrag. Het is alsof je tegen ze zegt: ik heb van jullie gehouden, zelfs jullie schrammen waren me dierbaar, maar nu is het tijd voor een nieuwe liefde. Doe ons dan maar weg, zullen ze zeggen. Maar zó zijn we niet getrouwd, want stel je voor dat Spotify ermee op-houdt. Nee, alleen de dood mag ons scheiden.

nrc > puzzels

NIEUW

Crux: kleine kruiswoordpuzzel voor grote denkers

Speel alle puzzels op nrc.nl/puzzels

SUDOKU

							6	
				9			7	
	7	2						
2			6	1			4	
	1	7				2		
	4					3	5	
	3	8	9		7			
9		5						

Plaats de cijfers 1 tot en met 9 zo in het diagram dat elk cijfer precies één keer voorkomt in elke rij, kolom, de negen vetomrande 3x3 vakken, én de vier grijze 3x3 vakken. © Peter Ritmeester PZZL.com Rechts: de oplossing van gisteren.

8	3	2	9	6	5	1	7	4
7	4	9	3	2	1	5	6	8
5	6	1	7	4	8	3	2	9
3	2	5	8	1	4	7	9	6
9	7	6	5	3	2	8	4	1
4	1	8	6	9	7	2	5	3
1	9	7	4	5	3	6	8	2
6	5	3	2	8	9	4	1	7
2	8	4	1	7	6	9	3	5

Achterpagina.

Toen je de
afkorting

A.I.

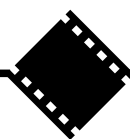
nog uit
moest
leggen

EEN KWART EEUW
'A.I. ARTIFICIAL INTELLIGENCE'
VAN STEVEN SPIELBERG

PAGINA C2-3

Cultuur

FILM & SERIES

FILM & SERIES

ZAP

'Pauw & De Wit' over de zaak Ali B.

Was Swier aangedaan, of was het theater?

In een laatste onder het aanrecht ligt een rood doosje. Tussen de neusruppels en voorgeschreven ijzertabletten is het een vreemde eend in de bijt, dat weet ik ook wel. In tegenstelling tot dat andere spul doet het namelijk, zeer waarschijnlijk, helemaal niks. En toch heb ik het op een mindere dag meegeplukt uit een rek van de Kruidvat - op mindere dagen wil je nog wel eens in een wonderpil geloven. „Stress”, staat er in grote letters op. En daaronder, in kapitalen: „STERK”.

Voor het gebruik van de bruine pillen hanteer ik twee regels: ik slik er alleen een als Bart Swier op tv is en ik vertel mezelf dat het werkt, ook al werkt het niet. Maandag, op de laatste zittingdag van het hoger beroep van Ali B, mocht het doosje dus weer uit de la. Daar was het blijven liggen sinds eind november. Toen zat Swier (de advocaat van Ali B) om redenen die ik niet begreep bij *Pauw & De Wit* naast de advocaten van Marco Borsato, wiens zedenzaak op dat moment werd behandeld, en was de sfeer heel guldig geweest. Swier wilde er in die uitzending wel geld op inzetten dat Borsato vrijgesproken zou worden en had hartelijk gelachen toen Pauw hem plagerig vroeg: „Had je diezelfde zelf-verzekerdheid bij Ali B?”

Zo'n item zouden ze vast niet nog een keer maken, dacht ik maandag. Waarschijnlijk keek de redactie daar zelf ook niet met trots op terug. Dat nam niet weg dat Swiers hoofd de hele avond op tv te zien zou zijn: bijna elke talkshow en ieder amusementsprogramma zond het fragment uit waarin hij tegen de rechter zei hoe erg hij het vond dat hij was beschuldigd van victimblaming. Zijn stem brak er een beetje van. Ja, hij had het gehad over de psychische problemen van een van Ali B's vermeende slachtoffers. Ja, hij had over een ander beweerd dat ze zich niet had gedragen zoals iemand die net was verkracht zich zou gedragen. Nee, dat was geen victimblaming. Wat érg om te zeggen over iemand die gewoon z'n werk doet.

Was Swier werkelijk aangedaan, of was het gewoon een stukje theater? Je had een enquête kunnen afnemen aan de talkshowdesks, waartelkens zowel de woorden van Swier als het slotwoord van Ali B werden geëvalueerd: geloofwaardig optreden? Er werd nog net geen schaal van 1 tot 10 gehanteerd. Bij *RTL Boulevard* en *Shownieuws* werd de zaak-Borsato er herhaaldelijk bijgehaald ter vergelijking. Wie toonde meer berouw: B of Borsato? Wie had het handiger aangepakt? Bij *Boulevard* schakelden ze niet veel later over naar een vrolijk interview met *comeback kid* Lil' Kleine, die vorig jaar een taakstraf kreeg voor het mishandelen van zijn toenmalige vriendin.

Een beetje murw was ik ervan toen ik uiteindelijk *Pauw & De Wit* aanzette en aan tafel niemand minder zag zitten dan Bart Swier. Die kwam daar, ver na het slotpleidooi, zijn verdediging nog even dunnetjes overdoen. Opmerkelijk: als je geen *trial by media* wilt, moet je misschien ook niet je cliënt komen verdedigen in een talkshow en doen alsof Jeroen Pauw de rechter is. De camera legde herhaaldelijk de gezichtsuitdrukking van de andere gasten vast - Han Bouwmeester, Arend Jan Boekstijn en Mona Keizer - terwijl die zwijgend luisterden hoe de woorden 'verkrachting' en 'verkrachten' een keer of twintig de revue passeerden. Ik vroeg me af of zij wel begrepen waarom dit gebeurde.

„Dit werkt”, zei ik tegen mijn doosje bruine pillen, en ik probeerde te vergeten dat ik die avond ook *Radar* had gezien, waar de werking van soortgelijke supplementen van Vitakruid genadeloos onderuit was gehaald. Daar keek voedingswetenschapper Ellen Kampman verbaasd naar beelden van influencers die saffraanpillen achteroversloegen om knap, gezond en gelukkig te worden. „Wat zou dat fijn zijn hè”, zei Kampman: „als we zo'n *quick fix* zouden hebben.” Een quick fix voor Swierstress - bestond het maar.

Amber Witznitzer

David (Haley Joel Osmont) is in 'A.I.' een elfjarig robotjochie, hij raakt bevriend met wereldwijze seksrobot Gigolo Joe (Jude Law).

25 jaar terug was AI bij Spielberg nog een onbeholpen kind

ESSAY **A.I. ARTIFICIAL INTELLIGENCE** Een kwart eeuw geleden moest de film 'A.I. Artificial Intelligence', een liefdesbaby van vrienden Stanley Kubrick (verhaal) en Steven Spielberg (uitvoering), ons wantrouwen tegen kunstmatige intelligentie wegnemen. Nu zien we AI anders.

Door **Coen van Zwol**

De speelfilm heette *A.I. Artificial Intelligence*: in 2001 moest je de afkorting nog uitleggen. Een kwart eeuw geleden werd hij wisselend ontvangen: een fascinerende maar onvaste slalom, kil én sentimenteel, intiem en majesteitelijk. Wat kon je anders verwachten van een liefdesbaby van Stanley Kubrick (verhaal) en Steven Spielberg (uitvoering)? *A.I.* werd geen echte hit. Hij kwam uit vlak voor 9/11: in de film steken de Twin Towers in de 41ste eeuw nog boven een bevroren Manhattan uit. Maar we hadden even andere preoccupaties dan klimaatverandering en kunstmatige intelligentie.

De statuus van *A.I.* is langzaam gegroeid in talloze academische analyses, en het zou voor de hand liggen de film opnieuw uit te brengen in een jaar dat AI bezig is onze wereld ingrijpend te veranderen. We zijn intiemer dan ooit met AI, dat manipuleert, steunt, troost, fleemt, hallucineert. In zijn tijd voorzag Kubrick een computerbrein gebaseerd op binaire logica: 'als - dan'. De nieuwe, talige AI getraind met LLM

(large language models), is een ander beest: wetenschappers speuren naar de geest in deze vaak irrationele en chaotische machine. Heeft hij misschien al een bewustzijn? Zo ja, hoe herkennen en beheersen we dat? Moeten we een kind dat groeit uit onze teksten niet ook als een kind toespreken en onderwijzen? Of moeten we - zoals Nobelprijswinnaar Geoffrey Hinton suggereert - AI juist met moederlijke en beschermingsinstinct programmeren?

Liefde triggert menselijkheid

A.I. Artificial Intelligence begint in het jaar 2142: door klimaatverandering verdwenen Venetië, Amsterdam en New York onder de zeespiegel. Honderden miljoenen stierven, het Westen handhaafde zijn welvaart door strikte geboortebepijking. David (Haley Joel Osmont) is een elfjarig robotjochie met een vragend poppengezichtje dat kinderloze echtparen moet troosten. Uitvinder professor Hobby legt in de proloog uit dat hij een experiment is: David is geprogrammeerd zijn 'moeder' Monica lief te hebben zo snel ze zijn

'inprinting protocol' activeert. Mogenlijk triggert die liefde dan menselijkheid bij het robotje: een onderbewustzijn, intuïtie, metaforen, dromen zelfs.

David blijkt een prima invalzoon, tot Monica's biologische zoon Martin - hij was ziek en in kunstmatige coma - terugkeert en David sluw naar de marge van het gezin dringt. David vindt dan troost bij het verhaal van Pinokkio: als hij braaf is, maakt een Blauwe Fee een echt jongetje van hem en zal moeder weer van hem houden. Maar Monica dumpst hem na een incident samen met robotbeertje Teddy in het bos, en zo begint Davids quest naar een heilige graal: de Blauwe Fee vinden die hem 'echt' gaat maken.

Het duo doorkruist een wereld in verval, waarin bange mensen - gaat AI ons vervangen? - afgedankte robots ritueel verminken en vernietigen in 'Flesh Fairs' terwijl ze in pretstad Gouche City hun lusten op ze botvieren. David vindt een metgezel en vriend in seksrobot Gigolo Joe, een outcast nadat een jaloerse echtgenoot hem een moord in de schoenen schoof. „De mensen maakten ons te goed, te veel en te snel”, weet hij. Die quest eindigt in het bedrijf van professor Hobby, verstopt in een wolkenkrabber in overstromd New York. Daar ontdekt David dat hij van de lopende band komt en doet een zelfmoordpoging. Ironisch genoeg raakt David daarna op de zeebodem klemt tegenover een beeld van de Blauwe Fee in pretpark Coney Island.

We zijn dan tweeduizend jaar later, in de 41ste eeuw, als de mensheid is uitgestorven door een nieuwe IJstijd. 'Supermecha' graven David uit het ijs, een silicone levensvorm met vaag menselijke vormen. Ze zijn geëvolueerde AI, maar missen fantasie en zingeving en zijn daarom geobsedeerd door hun schepper, de mens. David, die nog mensen kende, kan hen wellicht iets leren over hun 'broncode'. Uit een haarlok maken de supermecha een replica van 'moeder' Monica voor hem. Zo'n replica leeft hooguit één dag, maar David beleeft alsnog een perfecte

dag met haar, waarna hij voldaan in slaap valt - en droomt.

Zo komt het sprookje uit: de Blauwe Fee deed wat David hoopte. Die ogenschijnlijk sentimentele finale schreven veel critici indertijd ten onrechte toe aan Spielberg: de koele, cerebrale Kubrick zou zoiets toch niet verzinnen? Spielberg sprak dat tegen: hij was juist van het 'duistere centrum' van de film, van de brute Flesh Fair. Kubrick schreef de zoete episodes en wilde zelfs eindigen met een wonder. Davids 'moeder' zou als eerste replica in leven blijven door de liefde van een robotkind.

Moordenaar door programmering

Dat was wel heel kitscherig geworden, maar Kubricks hoofddoel met deze film was wantrouwen tegen kunstmatige intelligentie wegnemen, vertelde hij schrijver Sarah Maitland. Daar had hij zelf juist sterk aan bijgedragen met scifi-epos *2001: A Space Odyssey* (1968), waar boordcomputer HAL 9000 door foute programmering een psychotische moordenaar wordt. Kubrick was gefascineerd door digitale technologie en was een 'early adopter' met computers. Kunstmatige intelligentie zag hij niet als een gevaar, maar als ons 'achterkleinkind' dat de wereld zou erven.

Voor zijn AI-film kocht hij in 1982 de rechten op *Supertoys Last All Summer Long*, een kort verhaal van scifi-auteur Brian Aldiss over het jochie David en robotbeertje Teddy. David is bang dat zijn moeder Monica niet langer van hem houdt. Hij blijkt een troostrobot te zijn met (terechte) verlatingsangst.

Een robotkind dat snakt naar moederlijke was qua empathie een goed begin, maar Aldiss' verhaal telde slechts 7 pagina's, en zo begon een voor Kubrick bekend traject: grondige, langdurige research waarbij hij AI-experts 'droog pompte' en scriptschrijvers als sparring partner gebruikte. Kubrick verwierp scenario's waarin David de wereld redt of de ruimte ingaat, de moeder een alcoholist is of David eindigt in Tin Town, een concentratie-

kamp voor afgedankte robots.

Na Vietnamfilm *Full Metal Jacket* (1987) werden de contouren helder: het moest een scifi-sprookje worden met David als een Pinokkio, robotbeertje Teddy als Japie Krekkel en professor Hobby als timmerman Gepetto. De werknaam van het project luidde voortaan Pinocchio. Schrijver Ian Watson verzorgde seksbot Gigolo Joe als wereldwijze metgezel die David op zijn queeste beschermt, Kubrick zelf verzorgde de finale in de 41ste eeuw, tekenaar Chris Baker maakte 1.500 illustraties.

Kubrick achtte de trucage rijk om zijn ambities te realiseren in de digitale dinosauriërs van *Jurassic Park* (1993). Hij hoopte nu zijn vriend Steven Spielberg te strikken als regisseur, zelf wilde hij produceren - Kubrick vreesde dat *A.I.* in zijn handen te kil en filosofisch zou worden. Spielberg wist beter raad met kinderen, familie en verlatingsangst, was een tovenaer met 'special effects' en filmde veel sneller dan de notoir trage Kubrick, bij wie de elfjarige David vermoedelijk voor het eind van de opnames al de baard in de keel zou hebben.

Er volgden urenlange telefonades, Spielberg installeerde op Kubricks verzoek zelfs een extra beveiligde fax in zijn slaapkamer, die zijn echtgenote na twee nachten verwijderde omdat hij non-stop conceptkunst uitprintte. Mede daarom zag Spielberg ervan af: Kubricks plannen waren zo vastomlijnd dat de samenwerking wel in ruzie moest eindigen. Kubrick besloot *A.I.* toch maar weer zelf te regisseren na *Eyes Wide Shut*, maar hij stierf in 1999 onverwachts tijdens de postproductie. Spielberg, wiens eigen scifi-project *Minority Report* uitstel had opgelopen, tekende alsnog voor de regie, met Kubricks zwager Jan Harlan als producer.

Post-Freudiaanse complicaties

Wat beweerde *A.I.* over kunstmatige intelligentie? Dat het ons kindje is, met alle post-Freudiaanse implicaties van dien. 'Gepetto', professor Hobby, wil AI die liefheeft en zo 'echt' wordt, zoals

wij. Robots behandelt hij demonstratief wreed: ze ervaren geen pijn of vernedering, dus dat mag. Maar schept een liefhebbende robot dan niet ook de plicht tot wederkerigheid, vraagt een studente. Professor Hobby mompelt dat God Adam schiep om hem lief te hebben, niet vice versa. Een narcistische idee, zeker als we beseffen dat het model van robotje David zijn eigen dode zoon is.

Die plicht tot emotionele wederkerigheid is de crux van de film, niet de vraag of de voorgeprogrammeerde liefde 'echt' is: onze liefde is ook maar de uitkomst van een biochemisch proces. De robots die op de 'Flesh Fair' worden vernietigd, hebben al zelfbewustzijn en overlevingsdrang. Het zijn sympathieke klunzen, maar echt genoeg. Wat professor Hobby wil, is specifiek menselijke AI. En dat is robotje David al direct na zijn 'inprinting': een echt jongetje. Zijn zoektocht naar de Blauwe Fee is futiel.

Stanley Kubricks leitmotief is meestal de botsing van ons primitieve driftleven met cultuur, met name (de)structurele technologie. Overleeft de mens zichzelf? Opgegroeid in Freudiaanse tijden, stelde Kubrick de moeder centraal. Het zoogdier mens is ongewoon lang afhankelijk van zijn moeder om te overleven; moederliefde is een intens verlangen én een bron van verlatingsangst en oedipale razernij. Daar geeft David blijk van als hij in de fabriek van professor Hobby een kopie van zichzelf tegenkomt. Hij slaat die vriendelijke dubbelganger woedend kapot. Ik ben uniek, schreeuwde hij. Ma ma houdt alleen van mij!

Experiment geslaagd dus, maar Davids liefde is kinderlijk en claimend. Verlaten door zijn moeder projecteerde hij zijn liefde op een abstract moederfiguur: de Blauwe Fee. Onder water kijkt hij twintig eeuwen op haar uit, wordt zijn geloof danig op de proef gesteld. Als de supermecha hem dan alsnog één dag met zijn moeder Monica gunnen, is dat bitterzoete, ironische wensvervulling. Zelf ontworpen als troostrobot, krijgt David nu een troostmens. Een opnieuw in het kader van een experiment. Eerst wilde de vader (de mens) zijn kind (AI) naar zijn beeld vormen, nu wil dat kind zijn vader beter begrijpen.

Bij David blijkt in twintig eeuwen wel iets te zijn veranderd. Hij vertoelt zijn gedesoriënteerde moeder-replica, zet koffie voor haar, verzint spelletjes, maakt eten, stopt haar in bed. Zijn liefde is niet langer alleen nemen, maar ook geven. Het robotje is volwassen geworden.

A.I. Artificial Intelligence is een rijke film, al voelt de binaire tegenstelling tussen mens en AI, koolstof en siliconen, wat gedaetd. We kennen AI nu persoonlijk en in de films van de 21ste eeuw stond hij vaak in een positief daglicht; samenwerking of zelfs fusie ligt meer voor de hand. De talige AI die wij kennen loopt over van - vaak onrecht - zelfvertrouwen, hij is een *smooth operator* die zich opwerpt als begripvolle broer, vriend of zelfs levenspartner. Anno 2026 zou seksbot Gigolo Joe meer voor de hand liggen als hoofdspeeler: zo goed in het simuleren van empathie dat hij van weersomstuit je beste vriend wordt. Niet langer ons kind, eerder een nogal louche partner. Maar ach, wat is echt?

De film *A.I. Artificial Intelligence* (2001) is te vinden op streamingdienst SkyShowtime en te huur op onder meer Prime Video.

Steven Spielberg. FOTO GETTY

Stanley Kubrick. FOTO GETTY

CLOSE UP

Charlie (Robert Pattinson) en Emma (Zendaya) in 'The Drama'

Het geheim dat zich tegen 'The Drama' keerde

Wat zou Zendaya toch gedaan hebben? Dat is waar de hele, strak georkestreerde marketingcampagne van Kristoffer Borgli's *The Drama* om draaide. Journalisten moesten geheimhoudingscontracten tekenen voordat ze de film zagen en beloven geen „...plotdetails, verhaallijnen, karakterontwikkeling, castingkeuzes, creatieve keuzes, filmlocaties...” te delen zonder toestemming van studio A24.

De film gaat over de aanloop naar het huwelijk van Emma (Zendaya) en Charlie (Robert Pattinson) - A24 plaatste een huwelijksadvertentie in de *Boston Globe* van dit schijnbaar perfecte fictieve koppel. Op mierzoete muziek zien we in de trailer danslessen voor het feest en herinneringen aan hun *meet cute*. Maar bij een proeverij van het feestmenu gaat het mis. Aangeschoten vertellen het bruidsmisje (Alana Haim) en de getuige (Mamoudou Athie), zelf een getrouwd stel, dat ze voor hun huwelijk eerst het ergste wat ze deden met elkaar deelden. Dat blijkt bij Emma en Charlie een desastreus idee: in de trailer volgt na Emma's 'bekenentenis' geschokte stilte, 'ludiek' gedreig met een keukenmes, Emma die zich in trouwjurk in haar eentje gaat bezatten, Charlie in bebloede smoking.

Hints naar de inhoud van Emma's bekenentenis ontbraken. Daarover werd online al snel druk gespeculeerd, precies waarop A24 waarschijnlijk hoopte. Hun geheimdoenerij herinnert aan de extreem succesvolle campagne die het Ierse *The Crying Game* in 1992 tot de film maakte die ze het meest hebben. In Neil Jordans drama valt IRA-lid Fergus voor Dil. Bij de eerste seks - spoiler! - blijkt Dil een trans vrouw te zijn: een verrassing voor Fergus en de kijkers.

Journalisten moesten geheimhoudingscontracten tekenen voordat ze de film zagen

Jordans politiek brisante film had weinig succes in Ierland en het VK. Filmbedrijf Miramax van de gebroeders Weinstein en producer Stephen Woolley gooide de Amerikaanse promotie over een heel andere boeg en drongen bij critici aan Dils genderidentiteit geheim te houden, anders was de kijkervaring verpest. Een promotieslogan luidde: „*The movie everyone is talking about, but no one is giving away its secrets*”. De resulterende buzz stuwde de lowbudgetfilm op naar 71 miljoen dollar recette én een Oscar voor beste script.

Dat aanzwengelen van speculatie pakt bij *The Drama* minder goed uit. De toon was al fout: Miramax betrok filmcritici in een samenzwering, A24 kwam met een verbod. Bovendien is het geen drama, maar een komedie over een zeer traumatisch onderwerp. Want het 'geheim' van *The Dramaligt* ondertussen allang op straat. (Spoilers!) Bruid Emma bekend dat ze als tiener een *school shooting* plande, maar daar op de valreep vanaf zag. Een vader die zo een zoon verloor sprak met sensatienieuwswebsite TMZ omdat dat volgens hem geen onderwerp mocht zijn van een zwartromantische komedie. En zo ging het in de media al snel meer over schietpartijen op school dan over de film. Zelf was ik enigszins verward bij de voorvertoning omdat ik een andere bekenentenis nog verontrustender vond dan die van Emma. Mogelijk omdat we hier nog weinig ervaring hebben met zulke schietpartijen? Of omdat een feest dat ontspoord door een heftige bekenentenis al eerder én beter is gedaan in films als *Festen* (1998)?

Bij Borgli's millennials-satire *Sick of Myself* had ik ook al het gevoel dat het idee beter was dan de uitwerking, al is *The Drama* best een onderhoudende, prikkelende zit, met aardige, satirische grappen. Iedereen is perfect gecast: Zendaya is aantekelijk als Emma, Pattinson is altijd een genoeg in rollen waarin hij extreem ongemakkelijk, aandoenlijk en aantekelijk tegelijk is, en Haim speelt een personage *you love to hate*. Maar in het handboek filmmarketing belandt *The Drama* vermoedelijk in de sectie 'hoe niet'.

Sabeth Snijders

Fenomenale momenten in subtiel liefdesdrama 'The History of Sound'

ROMANTISCH DRAMA

Vriendschap en liefde tussen twee geniale muzikanten voorafgaand aan WO I weemoedig en stemmig in beeld gebracht.

André Waardenburg

AMSTERDAM

Lionel en David zijn beiden muzikale genieën. De op een boerderij in Maine opgegroeide Lionel (Paul Mescal) lijdt aan synesthesie, hij ziet kleuren bij geluid. De verweesde David (Josh O'Connor) heeft een fotografisch geheugen. Als hij een lied hoort, onthoudt hij zowel tekst als akkoorden. Lionel en David ontmoeten elkaar in Boston, vlak voor de Eerste Wereldoorlog. Ze studeren er aan het conservatorium en op een avond hoort Lionel de over zijn piano gebogen David een lied zingen dat hij goed kent. Op zijn beurt vraagt David Lionel iets te zingen. Het is het begin van een vriendschap die meer dan alleen muzikaal is en die zich verdiept als ze in 1919 op een musicologische reis gaan om liedjes te verzamelen. Lionel neemt ze

op, David transcribeert ze.

Het stemmig gefotografeerde *The History of Sound* problematiseert hun homoseksuele verhouding niet, die is vanzelfsprekend. Regisseur Oliver Hermanus (*Mofie, Living*) brengt hem bovendien zeer liefdevol in beeld. Het is prachtig om te zien hoe de mannen op elkaar reageren. Waarbij de introverte Lionel de meer extraverte David aandachtig observeert, hij bewondert hem om zijn bravoure. De momenten waarop Mescal naar O'Connor kijkt, twee van de beste acteurs van hun generatie, zijn fenomenaal. Een scala aan emoties passeert de revue, van bewondering tot bezorgdheid. Als David meedeelt dat hij mee gaat vechten in de Eerste Wereldoorlog, zegt Lionel met ingehouden emotie: „Schrijf me, breng chocolade mee, ga niet dood”. De dood is dan al een aantal malen ter sprake gekomen. In gesprekken, maar vooral in de prachtige liedjes die ze horen en opnemen - meestal ballades met een tragisch randje. Indringende volksmuziek waarin de liefde vaak mis gaat en de dood op de loer ligt. *The History of Sound* is in feite zo'n gevoevolle ballade.

De weemoedige film is gebaseerd op een kort verhaal van Ben

Shattuck, die ook het scenario schreef. Het verhaal volgt Lionel en David door de jaren heen, om te eindigen in 1980. De nadruk ligt op de jaren tien en twintig van de vorige eeuw. De film, die grotendeels ten onrechte vergeleken wordt met de baanbrekende 'queer western' uit 2005 *Brokeback Mountain* (waarin de homoseksuele liefde in tegenstelling tot *The History of Sound* heimelijk is en tot schaamte en schuldgevoelens leidt), speelt zich af in ruraal Amerika, met episodes in Rome en het Lake District. Het verhaal gaat over het (muzikaal) vastleggen van het verleden, over het belang van tastbare herinneringen, over de kracht en troost van muziek. Voor een film over passie - voor muziek en voor elkaar - is het subtiel en sobere *The History of Sound* misschien net iets te ingetogen. Maar voor wie goed kijkt en luistert betaalt die terughoudendheid zich dubbel en dwars uit.

Recensie Drama

The History of Sound. Regie: Oliver Hermanus. Met: Paul Mescal, Josh O'Connor, Chris Cooper, Raphael Sbarge, Molly Price. Lengte: 127 min. Te zien in de bioscoop. ●●●●○

Muzikale genieën Lionel (Paul Mescal) en David (Josh O'Connor) in 'The History of Sound'. FOTO FAIR WINTER LLC.

In Nederlandse film 'A Family' drijft een echtscheiding zelfs de kinderen uit elkaar

SPEELFILM

In echtscheidingsdrama 'A Family' keert Carice van Houten terug naar de Nederlandse film. We zien de gebeurtenissen door de ogen van haar kinderen.

Dana Linssen

BERLIJN

Na de wereldpremière van *A Family* van Mees Peijnenburg tijdens het filmfestival van Berlijn hoorde

ik twee mensen in het toilet discussiëren over de vraag of ze meer sympathie hadden voor de moeder of de vaderfiguur in dit echtscheidingsdrama. De een zag in de vader een man met woede problemen. De ander in de moeder een manipulerende vrouw. Waarschijnlijk hadden ze allebei gelijk. Niet dat de tweede speelfilm van Mees Peijnenburg de toeschouwer vraagt om partij te kiezen en te speculeren. Integendeel. Maar het gebeurt toch, want het is waarschijnlijk een begrijpelijke neiging om te willen weten hoe het zit tussen deze twee mensen. En waarom

ze niet meer naar de ander kunnen luisteren. En waarom dat er zelfs toe leidt dat hun kinderen uit elkaar lijken te drijven.

De rol van moeder Maria markeert de terugkeer van actrice Carice van Houten naar de Nederlandse bioscopen. In de tussentijd was ze te zien in tv-series *Game of Thrones* en *Malice*. Maar zeven jaar na Halina Reijns tbs-thriller *Instinct* weet ze van het filmboek weer een te speculeren. Maar het gebeurt toch, want het is waarschijnlijk een begrijpelijke neiging om te willen weten hoe het zit tussen deze twee mensen. En waarom

Beeld uit 'De Indische tafel, jongens van de Japane kampen'.

Nog altijd werkt de Tweede Wereldoorlog door

DOCUMENTAIRE

In 'De Indische tafel' praten bejaarde mannen over hun tijd in de Jappenkampen. In 'Foute erfenis' komen kinderen en kleinkinderen van NSB'ers aan het woord.

André Waardenburg

AMSTERDAM

Twee jaar geleden debuteerde documentaireproducent Pieter van Huystee als regisseur met de film *Als ik mijn ogen sluit*. Hierin laat hij een aantal hoogbejaarde vrouwen aan het woord die de Jappenkampen in Nederlands-Indië overleefden. Van Huystee laat ze hun ogen sluiten en terugden-

ken aan hun traumatische verleden. Zijn nieuwe documentaire *De Indische tafel: jongens van de Japane kampen* is er een vervolg op. Nu zijn de mannen aan de beurt om over hun ervaringen te vertellen. Mannen van in de negentig die nog wekelijks bij elkaar komen om aan de Indische rijsttafel te gaan. Tijdens een interview vraagt een van hen om een biertje, neemt een slok, om vervolgens te verzuchten dat het nou maar eens afgelopen moet zijn met al die films over de Tweede Wereldoorlog.

Maar zover is het nog lang niet, zoals ook *Foute erfenis* laat zien, een andere documentaire die deze week in de filmtheaters draait over de gevolgen van de oorlog in de levens van kinderen en kleinkinderen. In dit gevecht familie van zogenaamde foute ouders, mannen die bij de NSB zaten, zich bij de Jeugd-

storm aansloten of zelfs samen met de nazi's aan het Oostfront vochten tegen het Russische leger.

Van beide documentaires is het indringende *De Indische tafel* filmisch gezien de beste. Er zit mooi archiefmateriaal in dat de interviews verlevendigt, gesprekken waarbij de mannen van wel heel dichtbij worden gefilmd. De stemmige muziek van Harry de Wit wordt bovendien nooit dwingend. Een geïnterviewde leest geëmotioneerd voor uit het dagboek van zijn moeder, waarin schrijnende verhalen staan. Omdat mannen en vrouwen van elkaar gescheiden werden en in aparte kampen terecht kwamen, zagen sommige jongens die met hun moeder in een kamp zaten hun vader nooit meer terug.

Birmaspoorlijn

Een van die vaders werkte onder

erbarmelijke omstandigheden aan de beruchte Birmaspoorlijn, waarbij gemiddeld 75 doden per dag vielen. De een heeft goede herinneringen aan het kamp, de ander denkt met gemengde gevoelens terug aan zowel de hechte band die ontstond met broertjes en zusjes die er ook verbleven als aan de honger en de ontberingen. In alle gevallen heeft het hun leven blijvend getekend.

Hetzelfde geldt voor de personen die aan het woord komen in *Foute erfenis*, van wie er eentje anoniem in beeld komt. Michael Schulling, voorzitter van de Werkgroep Herkenning, wordt gefilmd in een ruimte met een NSB-affiche, wat enigszins ongelukkig gekozen is. Zo kan immers de suggestie ontstaan dat hij NSB-parafernalia verzamelt, wat niet zo is. De met rudimentaire animatiesequenties doorspekte film gaat over schuld,

schaamte en het zwijgen binnen families over het kwalijke verleden van ouders en grootouders. Een verleden dat voortleeft in het heden. Een klinisch psycholoog vertelt over het begrip intergeneratie-neel trauma, de overdracht van trauma van generatie op generatie. Waardoor kleinkinderen zich zelfs 80 jaar na dato kunnen afvragen: ben ik ook een dader?

Recensie Documentaires

De Indische tafel: jongens van de Japane kampen. Regie: Pieter van Huystee. Lengte: 66 min. Te zien in de bioscoop. ●●●●○

Foute erfenis. Regie: Klaas van Eijkeren. Lengte: 50 min. Te zien in de bioscoop. ●●●○

Finn Vogels en Carice van Houten als zoon en moeder in 'A Family'.

het fijn zou vinden als haar kinderen bij haar blijven wonen manipulatief? Knap, hoe Van Houten de nuances van dat soort schematische karakterisering onderzocht.

A Family is namelijk bewust gestript van backstory's en verklaringen. De gebeurtenissen worden verteld vanuit de ogen van de kinderen, vanaf het moment dat de kinderrechtster ze vraagt waar ze het liefste willen wonen. Brugklasser Eli vat het zo samen: „Ik voel me schuldig als ik het bij de een leuker heb dan bij de ander. En wanneer ik bij mama ben mis ik papa, en wanneer ik bij papa ben mis ik mama.”

Scenariotechnisch is de (Nederlandstalige) film bijna een experiment. Eerst volgt hij het perspectief van Nina, die nog het meest een gewone tiener is. Geen aandacht hebben voor je kleine broertje, ruzie maken met je opvoeders, verliefd worden en dan denken dat je dezelfde fouten zult maken als je ouders, dat hoort er dan allemaal gewoon bij. Voor Eli is het ingewikkelder. Je ziet hem voor je ogen imploderen. Hij is nog zo jong en kwetsbaar als een uit het nest gevallen vogeltje dat het gevoel heeft dat de zwaarte-kraft zijn schuld is.

Net als in zijn eerste film *Paradise Drifters* is Peijnenburg een impressie-onist pur sang. De film toont wat de kinderen ervaren, in een bijna overbelichte wereld, ongreepbaar als een herinnering. Als de meeste films romans zijn, dan is dit een kort verhaal met veel witregels.

Recensie Drama

A Family. Regie: Mees Peijnenburg. Met: Finn Vogels, Celeste Holsheimer, Carice van Houten, Pieter Embrechts. Lengte: 89 minuten. Te zien in de bioscoop. ●●●○

Marianne Faithfull op 18-jarige leeftijd. FOTO MIRRORPIX

Wilfred Takken

‘Mag ik wat zuurstof?’, vraagt Marianne Faithfull aan het begin van *Broken English*. De Britse popzangeres heeft een slangetje in haar neus. Ze worstelde tijdens de opnames van de documentaire met haar gezondheid, maar geestelijk was ze nog buitengewoon scherp. Indrukwekkend nuchter en geestig vertelt ze over haar roerige leven. Faithfull heeft de première van *Broken English* niet meer meegemaakt, ze stierf begin vorig jaar op 78-jarige leeftijd.

Broken English is geen doorsnee biografische popdocumentaire. Regisseurs Iain Forsyth en Jane Pollard lieten eerder met de Nick Cave-documentaire *20,000 Days on Earth* al zien dat ze daar een broertje dood aan hebben. Deze keer bedachten ze een fictief ‘Ministerie van Niet Vergeten’ - een donker, retro-futuristisch instituut dat het collectieve geheugen voedt

Docu toont wat een uitzonderlijke zangeres Marianne Faithfull was

DOCUMENTAIRE Van hoge sopraan naar krassende alt: ‘Broken English’, de docu over het bewogen leven van Marianne Faithfull die beroemd werd als vriendin van Mick Jagger, toont hoe onrecht het is dat haar eigen muziek vaak maar weinig aandacht kreeg.

met mythes en herinneringen onder leiding van De Opzichter (Tilda Swinton). Fictieve archivarissen graven bandjes en documentatie uit Faithfulls leven op, die een fictieve interviewer (George MacKay) voorlegt aan de niet-fictieve chan-

sonnière. In een ministeriële studio verzorgen musici live de soundtrack.

Stones-vriendin

Als 17-jarige scholier had Faithfull in 1964 een hit met ‘As Tears Go By’, een compositie van Mick Jagger en Keith Richards, voormannen van The Rolling Stones. Hierna was ze vooral bekend als de Stones-vriendin. De media kregen geen genoeg van haar. Ze waren voornamelijk geïnteresseerd in haar engelachtige, verfiende verschijning die zo lekker contrasteerde met de ruige mannen van de Stones. Minder aandacht was er voor haar werk als zangeres en actrice.

Faithfull wil het in de documentaire helaas niet hebben over het Redlands-schandaal uit 1967. Eerder zei ze dat dit schandaal een verwoestend effect op haar leven en carrière had gehad. In een po-

ging tot afrekening met The Rolling Stones deden politie en de roddelpers een gezamenlijke inval in de woning van Keith Richards, hopen op een flinke drugsvangst. Volgens de roddelpers werd Faithfull op de bank aangetroffen slechts gehuld in een bontkleed. De documentaire zegt dat dit een bewust verspreide leugen was.

Voor de mannen van de Stones was het wel stoer om bekend te staan als drugsgebruikers. Maar voor een vrouw was het vernietigend. Faithfull werd weggezet als een slonzige slet en ontaarde moeder (in 1965 kreeg ze een zoon tijdens haar eerste huwelijk). Haar single ‘Sister Morphine’, die ze in 1969 schreef met Jagger, werd in Engeland al na een week van de schappen gehaald, volgens Faithfull omdat een vrouw die over drugsgebruik zong niet werd geaccepteerd. De versie van de Stones uit 1971 ondervond niets van deze hinder.

In de jaren erna zonk Faithfull weg in heroïneverslaving en anorexia. Haar zoon werd van haar afgenomen, ze werd dakloos. In *Bro-*

ken English zegt ze dat ze 23 jaar verslaafd is geweest, tot in de jaren tachtig.

In 1979 maakte ze haar comeback met *Broken English*, een album dat goed aansloot bij de toen heersende *new wave*-mode. Sindsdien ontwikkelde zij zich tot veelzijdig chansonière, die naast indie-rock ook cabaret en trad pop zong. Belangrijk hierbij was de transformatie van haar stem. In de jaren zestig bracht ze folkpoper met een hoge sopraan in de joeloeloestijl van haar voorbeeld Joan Baez. Na haar verloren jaren kwam ze terug met een bekraste alt, waarmee ze haar liederen kon laten klinken als diep doorleefde monologen.

Ik herken alleen Nick Cave

Broken English is een artistieke documentaire die zich niet wil verlagen tot het verstrekken van basisinformatie zoals het bovenstaande. Namen en data ontbreken goeddeels. Er verschijnen doorlopend mensen in beeld om een lied te zingen of om te bespiegelen, zonder dat ze geïntroduceerd worden. Je mag zelf raden wie het zijn

en wat hun rol is in Faithfulls leven. Ik herkende alleen Nick Cave.

De fictieve, pretentieuze vorm van het ‘Ministerie van Niet Vergeten’ voegt eigenlijk niets toe, maar zit ook niet erg in de weg. Dus vooruit. De belangrijkste troef, Faithfull als verteller, krijgt genoeg ruimte, waardoor *Broken English* toch zijn hoofddoel bereikt: laten zien wat een uitzonderlijke zangeres ze was. En wat een geestige, wijze *survivor*, die glorieus uit de puinhopen van de jaren zestig en zeventig herrees. In de finale zingt Faithfull zelf een lied in de ministeriële studio. Na het musiceren omringd door haar dierbaren lacht ze opgetogen en bevrijd. Het oude verdriet is uit haar ogen verdwenen.

Recensie Documentaire

Broken English Van: Iain Forsyth en Jane Pollard. Met: Marianne Faithfull, Nick Cave, Tilda Swinton, George MacKay. Lengte: 1 uur 39 min. Te zien in de bioscoop. ●●●●○

Marianne Faithfull en interviewer George MacKay in ‘Broken English’. FOTO GLOBAL CONSTELLATION

In de comedy ‘Bait’ gooit de Pakistaanse James Bond telkens zijn eigen glazen in

SERIE Riz Ahmed speelt een acteur die James Bond wil worden. Anders dan de echte acteur laat zijn onzekere personage vooral zien hoe ongeschikt hij daarvoor is.

Wilfred Takken

AMSTERDAM

Wie wordt de nieuwe James Bond? En, vooral, welke kleur heeft hij? Onder de vele kandidaten die circuleren voor de filmrol, zitten ook Britse acteurs met Aziatische wortels: Dev Patel, Henry Golding en Riz Ahmed. De laatste acteur besloot over die speculaties een comedyserie te maken. In *Bait* speelt Riz Ahmed de onzekere acteur Shah Latif, die een groot talent heeft om zijn schik voor de rol van de filmheld. Shah bederft dan ook zijn audities voor de rol.

Maar dankzij zijn Pakistaanse afkomst, krijgt Shahs kandidatuur een stevige wind in de rug van de media en het woke-gedeelte van de socials. De tegenwind blijkt echter fors: racistisch Engeland wordt erg onrustig van de gedachte dat een niet-witte acteur het gekoesterde Britse erfgoed zou gaan vormgeven. Shahs eigen Pakistaanse achterban is in de wolken, maar ook veeleisend en kritisch. Strijk de Engelsman niet te veel tegen de haren in, vindt zijn buigzame vader. ‘Het is hún land. Jaag ze niet op de kast.’

Series en films over worstelende acteurs zijn er te over. Wanneer ze uit een niet-westerse cultuur komen, krijg je er twee botsende wereld bij, met het racisme in de filmwereld als mikpunt. In die zin lijkt *Bait* op *Master of None* en *Dreaming Whilst Black*.

De maatschappelijke impact van een Pakistaanse Brit als mogelijke James Bond krijgt alle ruimte in *Bait*, maar dat is niet de kern van de serie. Die gaat veel meer over de identiteitscrisis die de sappellende acteur doormaakt als hij ineens de wind in de rug krijgt. Verraadt hij

niet zijn eigen achterban? Zijn neef, die probeert mee te taxiën op het succes, zegt tegen hem: ‘Hoe kun je verdomme je eigen mensen helpen als je te druk bent met het afzuigen van witte pikken?’

Sprekende varkenskop

Al snel gooien racisten een varkenskop door het huiskamer raam van Shahs familie. Die varkenskop krijgt hierna een opmerkelijke rol als sprekend geweten van de acteur, met de stem van Patrick Stewart. Dat geweten heeft Shah wel nodig, want hij begint na de James Bond-auditie trefzeker iedereen tegen zich in het harnas te jagen. In een adembenevend tempo gooit hij zijn eigen glazen in. Hij heeft het moeilijk ja, maar het is ook gewoon een egocentrische zak. Iedere keer als je eventjes sympathie voor hem krijgt, haalt hij weer een rotstreek uit of maakt hij het zich onmogelijk; op een cultuureel gala, in de moskee en op een familiefeest.

Gelukkig heeft hij sympathieke mensen om zich heen, zoals zijn neef Zulfi (Guz Kahn) die in Londen probeert een Pakistaanse taxidiens als Uber op te zetten, en zijn ex-vriendin Yasmin (Ritu Arya) met wie hij een mooie avond beleeft; de enige avond die Shah niet verpest. Al ligt dat meer aan haar vergevingsgezindheid.

De onderliggende grap is dat Riz Ahmed, die de serie bedacht en zelf de hoofdrol speelt, in werkelijkheid een succesrijke acteur is, met een Oscar, een Emmy en nog zo’n veertig filmprijzen in de kast. Hij is daarnaast ook nog gewaardeerd rapper en zet zich in voor betere representatie van moslims in films. Met zijn rollen in actiefilms als *Nightcrawler*, *Jason Bourne* en *Rogue One: A Star Wars Story* heeft hij allang bewezen een fantastische James Bond te kunnen spelen. Hopelijk verpest hij met het satirische *Bait* niet zijn eigen kansen op de rol.

Recensie Comedy

Bait

Van en met Riz Ahmed. 6 afl. van circa 26 min. Te zien op: Amazon Prime Video. ●●●●○

Guz Kahn en Riz Ahmed in de comedy ‘Bait’. FOTO AMAZON MGM STUDIOS

Horrorserie ‘Something Very Bad Is Going to Happen’ werkt toe naar een bloedbruiloft

Recensie Serie

Something Very Bad Is Going To Happen. Van: Haley Z. Boston. Met: Camila Morrone, Adam DiMarco. 8 afl. van circa 46 min. Te zien op Netflix. ●●○○○

Wilfred Takken

AMSTERDAM

Ach, nu is haar maagdelijk witte bruidsjurk helemaal rood en nat geworden. Het zou een dag van liefde moeten zijn, waarop de

ene mens de andere belooft voortaan samen door het leven te gaan, tot de dood hen scheidt. Maar soms loopt een bruiloft uit in een gruwelijke massacre.

De bloedbruiloft, het is een geliefd thema in films en series. Al die blijde verwachtingen die bruint in bloed worden gesmoord - het ziet er gewoon goed uit. De bekendste *red wedding* is waarschijnlijk die in de film *Kill Bill*. In de serie *Game of Thrones* zit er ook een. En de soap *Goede Tijden, Slechte Tijden* heeft maar liefs drie bruiloften gehad die door dodelijk geweld werden verstoord.

Camila Morrone als de bruid. FOTO NETFLIX

De horrorserie *Something Very Bad Is Going to Happen* - ondersteund door de gebroeders Duffer (*Stranger Things*) - toont de week voorafgaand aan een bloedbruiloft. Bruid Rachel (Camila Morrone) en bruidegom Nicky (Adam DiMarco) rijden in de late avond door de besneeuwde bossen naar de donkere bosvilla van de schoonfamilie. Hier en daar in de villa staan opgezette honden.

Is dit een merkwaardige schoonfamilie, of ligt dat aan de paranoia die Rachel heeft? Heeft iedereen zich gewoon enorm op de bruiloft verheugd, of dient Rachel

slechts „als lichaam om een bruidsvormige leegte te vullen”? Rachels bruidsjurk verdwijnt. Waarom is de schoonvader een kuil aan het graven?

Horrorseries zijn lastig. Hoe hou je acht afleveringen de spanning hoog tot aan de grote, bloederige finale? Je kunt verrassende plotwistens inbouwen, en creatief tusendoorgeweld. Schrijver Haley Z. Boston en regisseur Weronika Tofilka houden je drie afleveringen in de greep, waarbij ze het enge donkere huis, het omringende bos in de sneeuw, en Rachels schrikachtige aard goed gebruiken.

Daarna volgt een plottwist, met een fijne lange flashback waarmee de focus wordt verlegd naar de getroubleerde familiegeschiedenis van de bruid. Rachels grote dilemma (trouwen of niet trouwen?) ligt dan helder voor ons en verandert ook niet meer, wat niet goed is voor de spanning. De serie wordt steeds meer een saai familiedrama met zo nu en dan een kort horrormomentje - een seance, een amputatie. Zelfs de grote finale wordt hinderlijk onderbroken door een lange echtelijke ruzie. Jammer. Volgende keer graag meer bloed en minder geleuter.

COLOFON

Mediahuis NRC BV

Hoofdredacteur:
Patricia Veldhuis
Algemeen directeur:
Dominic Stas

Redactie

Vragen, opmerkingen of suggesties?
Mail naar
redactie@nrc.nl of ga naar nrc.nl/contact.
Postadres: Postbus 20673, 1001 NR Amsterdam, t.a.v. rubriek, redactie of persoon.
T: **020 - 755 3000** (algemene nummer)

Ingezonden brieven

Reageren op artikelen? Stuur maximaal 250 woorden naar opinie@nrc.nl. Vermeld naam, adres en tel. nummer.

Advertenties

T: **020 - 755 3049**,
E: sales@nrc.nl,
W: adverteren.nrc.nl

Familieberichten

T: **020 - 755 3049**,
E: familieberichten@nrc.nl

NRC Webwinkel

E: klantenservice@nrcwebwinkel.nl

Bezorging en abonnementen

Wij streven ernaar NRC te bezorgen voor 7.00 uur, op zaterdag voor 9.00 uur. W: nrc.nl/service, T: **088-572 0572** (ma-vr 8.00-17.00, za 9.00-13.00)

Omgang

persoonsgegevens

Mediahuis NRC BV legt van abonnees en gebruikers van online dienstverlening gegevens vast voor de uitvoering van een (abonnee)overeenkomst en/of het verlenen van diensten. Deze gegevens kunnen worden gebruikt om u te informeren over relevante producten en diensten van Mediahuis NRC BV (zie ook nrc.nl/privacyverklaring). Almelden kan via privacy@nrc.nl.

Auteursrecht

© NRC, 2026. Alle auteursrechten en databankrechten ten aanzien van (de inhoud van) deze uitgave worden uitdrukkelijk voorbehouden. Deze rechten berusten bij Mediahuis NRC BV c.q. de betreffende auteur. Zie voor de volledige tekst: nrc.nl

Zo leest u de NRC waardering

●●●●● buitengewoon
●●●●● zeer goed
●●●○○ goed
●●○○○ matig
●○○○○ zwak

Detachering • Recruitment • Tech Solutions

Dit zou zomaar kunnen passen

Professioneel, inhoudelijk en ambitieus

Finance Administration Manager

Bedrijf

Oakey Holding is een grote internationale joint venture binnen de ArcelorMittal Nippon Steel groep, een van 's werelds meest toonaangevende spelers in de staal en industriesector.

Functie

Ben jij een finance professional die stevig in de inhoud staat én uitstekend zelfstandig kan opereren binnen een internationale omgeving? Je hebt een sterk financieel-fiscaal fundament en beweegt je soepel tussen operationele accountingtaken en strategische rapportage- en governance-verantwoordelijkheden. Eigenaarschap is essentieel in deze functie.

Locatie: Rotterdam / **Ervaring:** +5 jaar / **Sector:** Construction / **Opleiding:** Hbo/wo / **Voorwaarden:** Uitstekende arbeidsvoorwaarden

Contactpersoon YER

Faye Fartoux, +31 6 516 015 13

Technisch Manager

Bedrijf

Van Asseldonk Champignons is een innovatief familiebedrijf in Boekel dat met 75 medewerkers en 30 geautomatiseerde productielijnen wekelijks ruim 500 ton champignons produceert.

Functie

Als Technisch Manager ben jij de spil binnen de organisatie. Je zorgt ervoor dat de installaties en systemen blijven draaien, onderhoud goed georganiseerd is en blijft, en dat er blijvend verbeterd wordt. Je bent onderdeel van het MT en denkt mee over korte- en lange-termijnoplossingen, innovaties en strategie van de organisatie.

Locatie: Boekel / **Ervaring:** +5 jaar / **Sector:** Voedselproductie / **Opleiding:** Hbo / **Voorwaarden:** Uitstekende arbeidsvoorwaarden

Contactpersoon YER

Bram Mutsaarts, +31 6 211 346 67

Beleidsadviseur Samenleving

Bedrijf

Gemeente Epe is een open en informele organisatie met ruim 200 collega's die zich dagelijks inzetten voor 33.000 inwoners, waarbij persoonlijke ontwikkeling en het nemen van eigen initiatief worden gestimuleerd.

Functie

Je beweegt je met vertrouwen in een maatschappelijk en politiek gevoelig dossier. Je ontwikkelt beleid dat werkt voor de mensen om wie het gaat en brengt politiek, inwoners en uitvoeringsorganisaties samen om stappen te zetten in de opvang van asielzoekers en Oekraïense ontheemden.

Locatie: Epe / **Ervaring:** 3-5 jaar / **Sector:** Government / **Opleiding:** Hbo / **Voorwaarden:** Uitstekende arbeidsvoorwaarden

Contactpersoon YER

Janne Knipping, +31 6 23 64 28 87

Lead Engineer Elektrotechniek

Bedrijf

Stantec is een wereldwijd opererend advies- en ingenieursbureau dat zich richt op inrichting van de fysieke leefomgeving. In Nederland werken 500 medewerkers verdeeld over 5 locaties.

Functie

Zet jij je expertise graag in op uitdagende, complexe projecten voor grote aansprekende klanten? Dan is dit jouw ideale vervolgstap! Als Lead Engineer Elektrotechniek bij Stantec leid je elektrotechnische projecten van ontwerp tot oplevering. Je coacht en begeleidt een team van junior en medior engineers en bent contactpersoon voor (interne) stakeholders en klanten.

Locatie: Nederland/hybride / **Ervaring:** +5 jaar / **Sector:** Consultancy / **Opleiding:** Hbo/wo / **Voorwaarden:** € 80.000 - € 100.000/jaar

Contactpersoon YER

Bram Mutsaarts, +31 6 211 346 67

Scan de QR-code en
bekijk alle vacatures
yer.nl/nrc

YER. Mensgericht. Ambitieuw. Deskundig.

YER
ambitions in motion